

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLAR ARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**ULUSLAR ARASI TRANSFER
FİYATLANDIRMASI VE TÜRK VERGİ
SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI
UYGULAMA AKSAKLIKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA KUŞ

İSTANBUL, 2010

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLAR ARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**ULUSLAR ARASI TRANSFER
FİYATLANDIRMASI VE TÜRK VERGİ
SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI
UYGULAMA AKSAKLIKLARI**

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA KUŞ

Danışman

Prof. Dr. Nurdan ASLAN

İstanbul,2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ
Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi MUSTAFA KUŞ'ın ULUSLARARASI TRANSFER
FİYATLANDIRMASI VE TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI
UYGULAMA AKSAKLIKLARI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun
05.07.2010 tarih ve 2010-13/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 29.10.2010

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. NURDAN ASLAN
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. GÜLSÜM AKALIN
3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SİNAN ASLAN

ÖZET

Globalleşmenin son yüzyılda hızlanmasıyla birlikte gelen ticari ve finansal liberalizasyon hareketlerine paralel olarak, uluslararası ticaretin boyutunun hızla arttığı bir sürece sahne olmaktadır. Bu durum uluslararası vergi hukuku alanına giren ekonomik faaliyetlerin ve uluslararası vergi rekabetinin artmasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin 80'li yıllar ile beraber uygulamaya koyduğu dışa açılma politikası doğrultusunda giderek etkisini daha fazla hissettiğimiz küreselleşme olgusu, ekonomik politikaları yeniden şekillendirdiği gibi vergilendirmeye ilişkin politikaları da yeniden yapılandırmaktadır. Globalleşme ile birlikte ülkeler arasında yaşanan ekonomik rekabetin en önemli kozlarından biri olan vergilendirme, firmaların yapmayı düşündükleri yatırımların yönü ve öngörülebilir bir yatırım ortamı yaratma açısından büyük önem arz etmektedir.

Globalleşme yolunda atılan adımlar Türkiye'nin yabancı sermayenin uyacağı kuralları düzenlemek ve kendi sistemini dünya üzerinde mutabakat sağlanmış kurallara göre oturtma zorunluluğu getirmiştir.

Ancak Türk Vergi Sisteminde transfer fiyatlandırması kavramını vergi literatürüne yerleştirmeye çalışırken bu konuda zorluklar yaşamaktadır. Bu nedenlerdir ki bu çalışmada Türkiye için yeni bir kavram olan transfer fiyatlandırmasına ilişkin çözüm önerileri ile birlikte, yapılması gereken düzenlemeler ve öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

The world has confronted with a process of increase in the extent of international trade correspondingly with commercial and financial liberization as a result of globalization. This situation leads to an increase in economic activities as well as international tax competition that is within the purview of international tax law.

The phenomenon of globalization whose effects are quite apparent through the policy of foreign expansion Turkey imposed in 1980s, has both reformed economic policy and restructured policies regarding taxation as well. Along with globalization, taxation which is one of the most significant tools of economic competition among countries, has been critical in terms of the direction of firm's investments and creating a predictable investment climate.

The steps taken in the process of globalization obliges Turkey to regulate the rules foreign investors are to obey and to align its own system with the policy being agreed world-wide. However, there are certain difficulties with the integration of transfer pricing method in Turkish Tax System to the tax literature. Hence, in this study the solutions regarding transfer pricing, a new notion for Turkey as well as necessary arrangements in this area are provided.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, yarattığı etkiler itibariyle, uluslararası vergilendirme alanında üzerinde önemle durulan transfer fiyatlaması konusunun gerek ülkemiz gerekse diğer ülkelerin vergi hukukundaki yerinin değerlendirilmesidir.

Bu bağlamda, çalışmada transfer fiyatlaması kavramı açıklanmış; konunun gelişimi, önemi ve amaçları incelendikten sonra OECD ve Türk Vergi sistemindeki Transfer Fiyatlandırması düzenlemeleri ele alınmış daha sonra, Türk Vergi sisteminde transfer fiyatlandırmasında uygulama aksaklıkları ele alınmıştır.

Normal mesai süresine ek olarak bir yıl süren bu çalışmada bana destek olan, eğitimim için ellerinden geleni yapan, daima destekçim olan aileme, tez konumun mimarı, değerli ağabeyim Takasbank Teftiş Kurulu Başkanı Sn. Murat Koç' a, öğrenmeye hevesli tüm çalışanlarına gerekli müsamahayı gösteren, maddi manevi hiçbir desteği esirgemeyen değerli üstadım ve aynı zamanda Pricewaterhousecoopers Türkiye ofis director'ü Sn. YMM İsmail Bulut'a,engin bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, önemli yol ayrımlarında nasihatleriyle bana ışık tutan, desteğinden yoksun bırakmayan danışmanım Sn. Prof. Dr. Nurdan Aslan'a, çalışmamda emeği geçen, ismini zikretmediğim nice dostlarıma teşekkür ediyor, şükranlarımı sunuyorum...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLAR ARASI TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI VE GENEL ESASLAR	1
1.1.TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI	1
1.2.TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	2
1.3.TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ	4
1.4.TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR	6
1.4.1. Globalleşme Kavramı	6
1.4.2. Çok Uluslu Şirketler	9
1.4.3. Yabancı Sermaye Yatırımları	12
1.5.ULUSLAR ARASI ŞİRKETLERİN YATIRIM KARARLARI VE TRANSFER FİYATLARI DEĞİŞTİRME NEDENLERİ	13
1.5.1. Vergisel Amaçlar	16
1.5.2. Fonları Bir Yerde Toplama	17
1.5.3. Beklenen Döviz Kuru Değişimlerinden Yararlanma	17
1.5.4. Yönetim Merkezli Amaçlar	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLAR ARASI ALANDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI VE OECD TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ İLE TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMA DÜZENLEMELERİ	18
2.1.OECD TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ	18
2.2.EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ	20

2.2.1. Emsallere Uygunluk İlkesine İlişkin Maddeler	22
2.2.2.1. OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. Maddesi	22
2.2.2.2. Emsallere Uygunluk İlkesinin Uluslar arası Bir Mutabakat Olarak Kabul Edilmesi	23
2.3. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNİN UYGULANIŞINA İLİŞKİN REHBER	23
2.3.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi	23
2.3.2. Ayrı ve Birlikte Gerçekleştirilen İşlemlerin Değerlendirilmesi	25
2.3.3. Emsal Aralığının Uygulanması	26
2.3.4. Birden Fazla Yıla İlişkin Verilerin Kullanılması	26
2.3.5. Zararlar	27
2.3.6. Hükümet Politikalarının Etkisi	27
2.3.7. İhtiyari Olarak Yapılan Mahsuplar	27
2.3.8. Gümrük Değerlendirmelerinin Kullanılması	28
2.4. TRANSFER FİYATLAMASI YÖNTEMLERİNİN UYGULANMASI	30
2.4.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri	31
2.4.1.1. Karşılaştırılabilir Kontrol Edilmeyen Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method)	31
2.4.1.2. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)	33
2.4.1.3. Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)	34
2.4.2. Diğer Yöntemler	35
2.4.2.1. Kar Bölüm Yöntemi (Profit Split Method)	35
2.4.2.1.1. Kar Bölüşüm Yönteminin Avantajları	36
2.4.2.1.2. Kar Bölüşüm Yönteminin Dezavantajları	37
2.4.2.2. İşlemsel Net Kar Marjı Yöntemi (Transactional Net Margin Method)	37
2.4.2.2.1. İşlemsel Net Kar Marjı Yönteminin Avantajları	38
2.4.2.2.2. İşlemsel Net Kar Marjı Yönteminin Dezavantajları	38
2.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN DÜZENLEMELERİ	39
2.6. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN (AB) DÜZENLEMELERİ	39
2.7. AMERİKA DÜZENLEMELERİ	43
2.8. TÜRKİYE MEVZUATINDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ	48
2.8.1. 5520 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA YER ALAN DÜZENLEMELER	49
2.8.2. İlişkili Kişi Kavramı	51
2.8.3. Emsallere Uygunluk İlkesi	52
2.8.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KONUSUNDA UYGULANACAK YÖNTEMLER	54
2.8.4.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi	55
2.8.4.2. Maliyet Artı Yöntemi	56

2.8.4.3. Yeniden Satış Fiyat Yöntemi	57
2.8.4.4. Özel Yöntemler	58
2.8.4.4.1. Kar bölüşüm Yöntemi	59
2.8.4.4.2. İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi	60
2.9. PEŞİN FİYAT ANLAŞMASI	60
2.9.1. Genel Bilgi	60
2.9.2. Peşin Fiyat Anlaşmasının Türleri	61
2.9.2.1. Peşin Fiyat Anlaşmasının Aşamaları	62
2.9.2.2. Peşin Fiyat Anlaşmasının Avantajları ve Dezavantajları	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYGULAMA AKSAKLIKLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE DİĞER ÜLKE DÜZENLEMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI	65
3.1. ULUSLAR ARASI KURULUŞLAR İLE ÜLKE DÜZENLEMELERİNİN VE UYGULAMALARININ TÜRK VERGİ SİSTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI	65
3.1.1. Düzenlemelerin Şekli Bakımından Karşılaştırma	66
3.1.2. Ayrı Varlık Yaklaşımı, Emsallerine Uygunluk İlkesi, Karşılaştırılabilirlik Analizi ve Emsallerine Uygunluğu Sağlayan Yöntemler Açısından Karşılaştırma	70
3.1.3. Belgelendirme, İspat Külfeti ve Cezalar Açısından Karşılaştırma	72
3.1.4. Gelir İdaresinin Faaliyetleri Açısından Karşılaştırma	73
3.2. TÜRK VERGİ SİSTEMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	74
3.2.1. Genel Olarak	74
3.2.2. Vergi Gelirlerinin Arttırılması Açısından Değerlendirme	77
3.2.3. Doğrudan Yabancı Sermayenin Çekilmesi Açısından Değerlendirme	78
3.2.4. Vergi Sistemlerinin Uyumlaştırılması Açısından Değerlendirme	79
3.2.5. Yapılması Gereken Hukuki Düzenlemeler Açısından Değerlendirme	81
3.2.6. İdari Uygulamalar Açısından Değerlendirme	84
3.3. TÜRKİYE'DE TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYGULAMALARINDAKİ EKSİKLİKLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME	85
SONUÇ	89
KAYNAKLAR	92

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları	15
--	-----------

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
A.S.	Anonim Şirket
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APA	Önceden Fiyatlandırma Anlaşması (Advance Pricing Agreements)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
BM	Birleşmiş Millet
BM Modeli	BM'in Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında Çifte Vergilendirme Anlaşma Modeli (The Model Double Taxation Convention Between Developed and Developing Countries)
ÇUS	Çok Uluslu Şirket
ÇUİ	Çok Uluslu İşletme
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DYSY	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülke
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
IRS	Amerika Birleşik Devletleri Gelir Yasası (International Revenue Service)
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	Katma Değer Vergisi

KDVK	Katma Değer Vergisi Kanunu
KKEF KV	Karşılaştırılabilir Kontrol Edilmeyen Fiyat Yöntemi Konvansiyonu Kurumlar Vergisi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
LTD. ŞTİ.	Limited Şirket
md.	Madde
MK	Medeni Kanun
MTK	Milletlerarası Tahkim Kurumu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OECD Rehberi	OECD Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçer Transfer Fiyatlaması Rehberi, Paris 1995
OECD Modeli	OECD'nin Gelir ve Servet Vergilerinde Vergi Anlaşması Modeli (Model Tax Convention on Income and on Capital)
PATA	Avustralya, Kanada, Japonya ve ABD'den oluşan Vergi İdareleri Pasifik Birliği
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
S.	Sayı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
T.	Tarih
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
Tahkim Anlaşması	Çifte Vergilendirmeyi Hakem Kararıyla Önleme Konvansiyonu (90/436/AET)
Transfer Fiyatlandırması Rehberi	Çok Uluslu Teşebbüsler ve Vergi İdareleri İçer Transfer Fiyatlaması Rehberi (The Guidelines for the Multinational Enterprises and the Tax Administaritions)
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TF	Transfer Fiyatlandırması
TL	Türk Lirası
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Dış Ticaret ve Kalkınma Organizasyonu (United Nations Conference On Trade And Development)

VUK	Vergi Usul Kanunu
YTL	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Globalleşen dünya ile birlikte sermaye ve emek gibi üretim faktörlerinin uluslararası alanda hareketliliğinin artması, ulusal sınır kavramının ortadan kalkması ve ulusal ekonomilerin entegrasyonu ile tek bir piyasa haline dönüşmeye başlaması, ekonomik alanda kaçınılmaz gelişmelere yol açmıştır. Gelişmeler sonucunda, çokuluslu işletmelerin, grup içinde bağlı işletmeleri ve iştirakleriyle gerçekleştirdikleri işlemlerin yoğunlaşması, ülke sınırlarını aşan mal, hizmet ve gayri maddi hakların transferlerinde uygulanacak fiyatlarının nasıl belirleneceği hususunu ortaya çıkartmıştır.

Çeşitli vergilendirme düzenleme ve otoritelerinin mevcut olduğu ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin bu ülkelerdeki vergisel farklılıklardan yararlanmak suretiyle manipüle edilmiş yüksek veya düşük transfer fiyatları kullanmakta, vergi yüklerini minimum seviyelere düşürmekte ve karlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Transfer fiyatlandırmasının vergi planlaması amacıyla kullanılması çok uluslu şirketler ile Mali İdareyi ve otoritelerle onları karşı karşıya getirmiştir. Devletler, egemenlik gücünü kullanarak tahsil ettikleri vergilerle vatandaşlarının refahını arttırmak ister. Fakat çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması yoluyla kendi lehine vergi planlaması yapması devletlerinde bunu önleyecek yasal düzenlemeleri yapmasını beraberinde getirmiştir.

Bununla birlikte çok uluslu şirketler global piyasalarda rekabet etmeleri esnasında transfer fiyatlandırması yolu ile bu ülkelerin vergi mevzuatlarının farklılıklarından yararlanmaktadır. Bu ise vergi rekabetine neden olacak ve ülkelerin mali idareleri herhangi bir müdahalede bulunmazsa ciddi ve haksız bir rekabet ortaya çıkacaktır.

Ülkemizde de bu gelişmelere bağlı olarak, OECD düzenlemelerinin rehber alınarak 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Transfer Fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hususunda düzenleme yapılmış ve oluşabilecek vergisel rekabeti ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. Ancak Transfer fiyatlandırması uygulamalarında ülkemizde çeşitli uygulama zorluklarıyla karşılaşmaktadır. Türk Vergi Sistemindeki mevzuatın mali idare ile gerek mükellef açısından yeteri kadar anlaşılabilmesi ve devlet otoritesinin bu konuda teknik olarak yeterli donanıma sahip olmaması transfer fiyatlandırması konusunda sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Transfer fiyatlandırmasının bu tez çalışmasına konu edilip ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmasının nedeni; diğer ülkelerde uzun zamandır uygulanan ve önemli bir

vergi güvenlik müessesesi olan transfer fiyatlandırması uygulamasının Türkiye’de öneminin yeni anlaşılmaya başlanması, bu konuda ortaya çıkan sorunların neler olduğu ve bu sorunlara karşı uygulanabilecek çözüm önerileri sunmaktır.

“Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Sisteminde Transfer Fiyatlandırması Uygulama Aksaklıkları” başlıklı çalışmamız 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, transfer fiyatlandırması kavramı açıklanmış, transfer fiyatlandırmasının önemi vurgulanmış ve uluslararası şirketlerin transfer fiyatlarını değiştirme nedenleri anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise, Transfer Fiyatlandırmasında OECD rehberi düzenlemelerinden bahsedilmiş, Transfer Fiyatlandırması uygulama yöntemleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca çalışmamızda Türk Vergi Sisteminde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Transfer Fiyatlandırması düzenlemesi uygulama yöntemleriyle beraber incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, diğer ülke transfer fiyatlandırması düzenlemeleriyle Türk Vergi Sistemindeki Transfer fiyatlandırması uygulaması karşılaştırılmış, Türk Vergi sistemine eksiklere ilişkin değerlendirme yapılmış, sorunlara değinilmiş ve bu konuda çözüm önerileri getirilmiştir. Ayrıca ülkemizde Transfer Fiyatlandırması eksikliklere ve uygulama aksaklıklarına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, transfer fiyatlandırması konusunda Türk Vergi sisteminde bulunan önemli bir boşluğun doldurulduğu ancak ülkemizde uygulama konusunda henüz aksaklıklarının olduğu sonucuna varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLAR ARASI TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI VE GENEL ESASLAR

1.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI

Transfer fiyatı, herhangi bir kar merkezinin ürettiği mal veya hizmetlerin, bu mal veya hizmetleri kullanacak diğer sorumluluk merkezlerine transferi halinde bunlara uygulanacak fiyattır. Diğer bir ifadeyle, merkezkaç yönetim şeklinde yapılan bir işletmenin bölümleri arasındaki alışverişin fiyatlandırılmasıdır.¹ Uluslar arası literatürde oldukça fazla tartışılan İngilizce “Transfer Pricing” kavramı, Türkçeye “transfer fiyatlandırması” olarak çevirmektedir. Transfer fiyatlandırması birbirleriyle bağlı şirketlerin kendi aralarındaki mal ve hizmet alım ve satımlarında veya benzeri ticari işlemlerinde uyguladıkları fiyatlardır.² Transfer fiyatlandırması, bir işletmenin gelir-gider veya kar paylaşımı olarak bağlantılı olduğu kar paylaşımı açısından aynı çıkar birliğine dahil olan, ana şirket veya alt iştirak ve şubeleriyle, karşılıklı olarak mal ve hizmet sunumunda uygulanan fiyatlandırma olarak tanımlanabilir.³ Transfer fiyatlandırması aynı gruba ait şirketler arasında olabileceği gibi aynı şirkete ait bölümler arasında da olabilmektedir. Bu kavram vergi muhasebesi açısından ise çok uluslu şirketlerin karlarını, değişik ülkelerde bulunan ana ve bağlı şirketleri arasında kaydırarak, vergiden kaçınmayı sağlayan bir yönetim ve muhasebe tekniği şeklinde tanımlanabilir.⁴ Satıma konu mal veya hizmet, bir şirket veya şirket içindeki bir bölüm için çıktı, buna karşılık aynı çıkar birliği içindeki diğer bir şirket veya aynı şirketin diğer bir bölümü için girdi niteliğindedir.⁵

Transfer fiyatlandırması ile örtülü kazanç kavramları bir arada değerlendirildiğinde, emsallerine uygun olmayan transfer fiyatlandırmaları örtülü kazanç olarak mütalaa edilebilecektir. Diğer bir deyişle örtülü kazanç, transfer fiyatlarının kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir.⁶

¹ TANER, T./ÖNCÜ, S., İşletmelerde Planlama-Bütçeleme-Kontrol, Emek Matbaası, Manisa, 2000, s. 189.

² Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: “Vergilendirmede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, “TOBB Genel Yayın No: 359-BÖM-59, Ankara, 2001, s. 22.

³ IŞIK, H.: a.g.e., s. 22.

⁴ IŞIK, H.: a.g.e., s. 22.

⁵ SENALP, S.: a.g.m., s. 2.

⁶ IŞIK, H.: a.g.e., s. 23.

Eğer kar merkezleri, ürettikleri mal ve hizmetler bakımından birbirinden tamamen bağımsız ise her kar merkezinin kendi karını en üst noktaya çıkarması yönünde alacağı kararlar, işletmenin toplam karını artırır. Ancak, bir kar merkezinin çıktısı, diğer bir kar merkezinin girdisi olursa, asıl işletmenin toplam karlılığını artırmak hedeflendiği için, bazı kar merkezlerinin bireysel karları artmayabilir.⁷ Bu durum bölüm yöneticilerinin hedefleri ile işletme yönetiminin hedefleri arasında bir çatışmaya neden olabilir.

Tecrübeler göstermektedir ki, iyi oluşturulmuş bir transfer fiyatlandırması sistemi, kar merkezleri ve işletme hedefleri arasındaki uyumu doğrudan etkilemektedir. Uygun bir transfer fiyatlandırması yönteminin kullanılması, hem kar merkezlerinin hem de işletmenin toplam performansını olumlu etkilemektedir. Bunun için kar merkezindeki sorumlu yöneticiler arasında amaç birliğinin sağlanması gerekir.⁸

İşletme kaynaklarının en uygun şekilde bölümler arasında dağıtılmasını sağlayan bir transfer fiyat sistemi, hem bölüm yöneticisinin verimini hem de işletme karlılığını artıracaktır. Böylece transfer fiyatlandırması, bir yönetim kontrol aracı olarak kar merkezi yöneticisinin aldığı kararların sonuçlarını ölçme olanağı tanımaktadır.⁹

1.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Transfer fiyatlandırması olgusunun tarihsel gelişimine bakıldığında; 1900’lü yıllardan sonra, ticaret hayatındaki gelişmelerin sonucu olarak bu konunun düşünüldüğü sonucuna varılmıştır. 1901 yılında İngiliz Harry Sidgwick “The Principles of Political Economy” adlı kitabında firmaların üretim esnasında kendi ürettikleri ürünler için piyasa fiyatı üzerinden işlem yapmaları gerektiğinden bahsetmektedir.¹⁰

1920 yılında Du Pont firmasında iç üretimde kullanılan hammadde ve yarı mamullerde güncel piyasa fiyatlarının uygulandığı görülmüştür.¹¹

⁷ GÜRSOY, C.T.: Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999, s. 755.

⁸ MISIRLIOĞLU, İ.O.: “Bölümler Arası Transfer Fiyatlaması ve Bir Uygulama”, Mali Çözüm Dergisi, S.62, Ocak-Şubat-Mart 2003, s. 26.

⁹ MISIRLIOĞLU, İ.O.: a.g.m. s. 26.

¹⁰ DOĞAN, Z./ÇÜRÜK, T.: Çok Uluslu İşletmelerde Transfer Fiyatlama Teori ve Uygulama, Baki Kitabevi, Yayın No: 31, Adana, 2002, s. 24.

¹¹ DOĞAN, Z./ÇÜRÜK.T.: a.g.e., s. 2.

1921-1925 yılları arasında çok büyüyerek uluslar arası bir firma boyutuna gelen General Motors da benzer bir sorunla karşı karşıya kalmış ve onlar da yine güncel piyasa fiyatlarını uygulama yolunu seçmişlerdir. Ayrıca, Ulusal Maliyet Muhasebecileri Derneği'nin 1925 yılında düzenlemiş olduğu 6. Uluslar arası Maliyet Muhasebesi Konferansında, transfer fiyatlandırması konusu tartışılmıştır.¹²

Transfer fiyatlandırması konusu zamanla önemini arttırmaya başlamıştır. Artık bu konunun yöneticiler ve muhasebeciler tarafından vurgulanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Ulusal muhasebeciler derneği ise 1956 yılında transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak bu konuda yapılan ilk araştırmayı bastırmıştır.¹³

1971 yılında ise, David Solomons tarafından “Karşılaştırmalı Bölümler Arası Performans Ölçümü” adlı çalışma yayımlanmıştır.¹⁴

1970’li yıllarda muhasebe yönetiminde ekonomik yaklaşım ağırlık kazanmış ve bu konuda çok sayıda eser yayınlanmıştır. Yapılan çalışmaların çoğu transfer fiyatlandırmasını kültürel farklılık ve etkinliklerle tanımlamaya çalışmışlardır.¹⁵ Ayrıca bu yıllarda işletmeler, transfer fiyatlandırması yoluyla, vergilerin etkilerini hileli şekilde azaltma yoluna gitmişler ve vergi kaçırmaya ilişkin yöntemler geliştirmişlerdir.¹⁶

1990’lı yıllara gelindiğinde ise, bilgisayar kullanımının da etkisiyle muhasebe yönetiminde köklü değişimler olmuştur. “Faaliyet Tabanlı Yönetim” gibi modellerin de gelişmesiyle birlikte transfer fiyatlandırmasının rolü ve önemi de artmıştır.¹⁷

Bu gelişmelerden sonra, günümüzde transfer fiyatlandırması konusu hakkında birçok çalışma mevcuttur. İşletmelerin özellikle üstünde durdukları bir konu haline gelen transfer fiyatlandırması sistemi, işletme içinde etkin bir şekilde kullanıldığında önemli başarılar elde edilebilir.¹⁸

¹² DOĞAN, Z./ÇÜRÜK, T.: a.g.e., s. 25.

¹³ COŞKUN ARSLAN, M.: Merkezkaç Yönetim Açısından Sorumluluk Muhasebesi ve Transfer Fiyatlandırmanın Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2006, s. 53.

¹⁴ COŞKUN ARSLAN, M.: a.g.t., s. 53.

¹⁵ DOĞAN, Z./ÇÜRÜK, T.: a.g.e., s. 25.

¹⁶ COŞKUN ARSLAN, M., T.: a.g.t., s. 53.

¹⁷ COŞKUN ARSLAN, M.: a.g.t., s. 53.

¹⁸ COŞKUN ARSLAN, M.: a.g.t., s. 53.

Vergi rekabeti ülkelerin sermaye çekmek amacıyla tanıdıkları vergisel teşviklerin diğer ülkelerin vergi tabanlarında aşınmaya neden olmasıdır. Sermaye hareketlerindeki liberizasyonun AB'yi büyük bir vergi cennetine dönüştüreceği endişesi yaşanmaktadır. Bu süreç; finansal sermaye üzerindeki vergi yükünü hafifleterek küçük ülkelere diğer ülkelerden kaynak akısı temin etme yönünde yararlı olurken, büyük ülkeler açısından da vergi kaybı doğurduğu açıktır. Belçika, 1982 yılında ilk özel vergi rejimi uygulayan ülkedir. Çok uluslu finansal şirketlerin Avrupa'da en rağbet ettiği ülke iştirak ve temettülerin yurt dışına transferi vergi dışı olduğu için Lüksemburg'dur. Hollanda sınırları içinde kurulmuş çok uluslu finans şirketleri için 1997'de özel vergi rejimi kabul etmiştir. Portekiz özel bölgelerde yerel idarelerin kontrolünde otonom vergi sistemleri uygulamaktadır. İrlanda bankacılık, sigortacılık gibi akışkan faaliyetleri yürüten yabancı kuruluşlara 2005 yılı sonuna kadar normalde %32 olan vergi oranlarını %10 olarak uygulamıştır. İspanya'da AB üyesi ülkelerde bulunan şirketler ile uluslar arası holding ve finansman şirketlerini avantajlı vergi rejimine tabi tutulmaları söz konusudur. Ayrıca İspanya, Kanarya Adaları'nın ekonomik gelişimini desteklemek amacıyla ZEC serbest bölgesinde İspanya'ya yerleşmiş olmayan kişilere mahsus -%35 yerine %1 vergi oranı uygulamaktadır. İngiltere 1979 yılında döviz işlemleri üzerindeki denetimi kaldırdıktan sonra gelir ve kurumlar vergi oranlarında indirim gitmiş, 1984'te de yabancı firmaları kontrol kurallarını kanunlaştırmıştır. Almanya ise 1990'lı yıllarda %60 olarak uyguladığı kurumlar vergisi oranını 2002 yılında kademeli olarak %38'e kadar indirmek zorunda kalmıştır.¹⁹

1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ

Bölümler arasındaki mal veya hizmet transferinde uygulanan transfer fiyatı, satıcı bölümlerin satışlarını ve alıcı bölümün maliyetlerini etkileyecektir. Satışlar işletme karları üzerinde tek başına direkt bir etkiye sahip değildir. Çünkü bir merkez için kar olarak kabul edilen satış miktarı, alıcı merkez için bir maliyet kalemini oluşturmaktadır. Bu şekilde işletme içinde, bir denge meydana gelmektedir. İşletme içerisinde böyle bir dengenin sağlanması için, bir bölüm diğer bölüme mal veya hizmet arz edildiğinde, iki bölümün karlarını doğru bir şekilde saptamak için mal veya hizmet transferlerinin doğru bir şekilde fiyatlandırılması gerekir. İşletmeler transfer fiyatlandırma kararını verirken, hem işletmenin bütünü için en uygun yöntemi belirlemeye hem de her bir bölüm veya şirketin en doğru performansını ortaya koymaya çalışırlar.

¹⁹ KAPUSUZOĞLU, T.: "Transfer Fiyatlandırması Nedir?", Vergi Dünyası, S.18 (2005), s. 55-69.

Transfer fiyatlandırmasının önemli olmasının temel nedenlerinden biri, işletmelerin genel amacının işletme karını maksimize etmek olması noktasında transfer fiyatlandırmanın bu amaca ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Önemli olan bir bütün olarak işletmenin karlılığıdır. Transfer fiyatı hangi bölümde uygulanırsa uygulansın tatmin edici bir kar düzeyi sağlamakla beraber, işletmenin tümü için optimal kaynak kullanımını gerçekleştirebilmelidir.

Yanlış belirlenen bir transfer fiyatının bölümler arasında performans değerlendirmesine olumsuz etkisinin olması transfer fiyatının bir diğer önemi olarak vurgulanabilir. Yanlış belirlenen bir transfer fiyatı, bölüm yöneticilerinin gerçek başarılarını yansıtmaz ve adil olmayan bir değerlendirmeye neden olabilir. Bu sebeplerden dolayı transfer fiyatının tespitinde çok dikkatli davranılmalıdır. Alıcı ve satıcı durumundaki sorumluluk merkezleri kendi çıkarları açısından en uygun fiyatlandırmayı yapmaya çalışırken, aynı zamanda bir bütün olarak işletmenin çıkarı için de uygun bir transfer fiyatı belirlenmesi gerekir. Belirlenen transfer fiyatlandırma yönteminde temel amaç, işletme gelirinin en yüksek seviyeye çıkarılmasıdır.

Transfer fiyatının bir diğer önemi, transfer fiyatının bölümlerin ayrı birer kar merkezi sayılması nedeniyle, karların saptanmasında büyük bir yerinin olmasıdır. Bu fiyat, satıcı bölüm için bir kar unsuru, alıcı bölüm için ise bir gider unsuru olması nedeniyle, bölüm karlarını büyük ölçüde etkilemektedir.

Transfer fiyatlandırması sisteminin uygulanmasının işletmeler açısından önemli olmasının diğer nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- İşletme içinde kaynakların transferinde kontrol noktası oluşturmak,
- Bir bölümün performansını değerlemek, bu performansı işletmenin diğer bölümleriyle karşılaştırarak değerlemek
- Bölüm yöneticilerini bölümlerin karlılığını maksimize etmek için motive etmek,
- Farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin vergi yükünü minimize etmek.

Bu anlamda iyi bir transfer fiyatlama yöntemi, toplam işletme karını, faaliyetleri ile orantılı olarak adaletli bir şekilde bölümlere dağıtmalı ve bölüm yöneticileri arasında fiyatlandırma konusundaki anlaşmazlıkları en aza indirmelidir. Bunun sağlanabilmesi için işletme içindeki bölümler arasındaki mal ve hizmet transferindeki fiyatların titizlikle belirlenmesi gerekmektedir.²⁰

²⁰ DOĞAN Z./ÇÜRÜK, T.: a.g.e., s. 27.

Transfer fiyatının, bağılı şirket ya da kollara bir özerklik getirmekte aynı zamanda şirket içi karar alma ve dışarıya açıklanan finansal raporlarda da rolü artmaktadır. Transfer fiyatının bu şekilde öneminin artması aşağıda sayılan faktörlerle açıklanabilir.

- Merkezileşmeden özerkliğe kayan yönetim biçimi ve kar amaçlı yönetim kavramının daha fazla kullanılması,
- Uluslar arası ticarete şirketler arası transferin önemi,
- Uluslar arası transfer fiyatlandırmasının birçok ülkenin vergi ve gümrük idarelerinde sürekli izlenmesi,
- İlişkili taraf işlemleri ve bilgilerin açıklanmasına olan ihtiyacın artması.

1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

1.4.1. Globalleşme Kavramı

Dünya ekonomisi özellikle içinde bulunduğumuz son çeyrek yüzyıl içerisinde hızlı bir globalleşme süreci içerisine girmiştir. Ülkeler arasında ticaret engellerinin giderek azaldığı ve hacminin genişlediği, yabancı sermaye hareketlerinin hız kazandığı, ileri teknoloji transferleri ve işgücü akımının arttığı, bu evrede ekonomik değişimlerin yanı sıra, sosyal ve kültürel birtakım değişimler de yaşanmıştır. Eski değerler ve eğilimlerin yerlerini yenileri aldığı gibi dışa kapalı bir ekonominin savunulması da gerçekçiliğini kaybetmiştir. Yeryüzü küresel bir köy halini almış, yaşanan gelişmelere ayak uyduramayan ülkelerin geride kalacağı açıkça ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında ülkeler, ulusal ekonomilerini dünyaya açmaya; uluslar arası rekabet yarışında öne geçmeye, ekonomik işbirliği ve bölgesel birleşmelere ağırlık vermeye başlamışlardır. Öte yandan yurtiçi piyasaların dışarıya karşı açılması ve uluslar arası piyasalarla bütünleşmesi beraberinde bir takım etkileri de getirmektedir. Söz konusu etkiler kimi zaman kültürel nitelikte olup, kimi zaman sosyal, kimi zaman da ekonomik nitelikte olmaktadır. Ancak globalleşmenin asıl etkisi ekonomik alanda kendisini göstermektedir. Ülkelerin uluslararası piyasalarla bütünleşmesi beraberinde bir takım etkileri de getirmektedir. Söz konusu etkiler kimi zaman kültürel nitelikte olup, kimi zaman sosyal, kimi zaman da ekonomik nitelikte olmaktadır. Ancak globalleşmenin asıl etkisi ekonomik alanda kendisini göstermektedir. Ülkelerin uluslararası piyasalarla bütünleşme derecelerine bağlı olarak ülkelerin bazılarında istihdam artışı, teknolojik gelişme ve yüksek büyüme hızı yönünde gelişmeler olurken, diğer bazılarında ise, büyüme hızında düşüş ve önemli finansal krizler yaşanmaktadır. Söz konusu etkiler, makro ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açmakta, bu

durum dikkatlerin globalleşme ve onun meydana getirdiği etkiler üzerinde toplanmasına neden olmaktadır.²¹

Globalleşme kavramının, kökü olan “globe” kelimesinin 400 yıllık bir geçmişi olmasına karşın, globalleşme kavramı ilk olarak 1961 yılında Webster sözlüğüne girmiş ve 1980’lere doğru Harvard, Stanford, Columbia gibi tanınış üniversitelerin iktisat bölümlerinde kullanılmaya başlanmıştır.²²

Söz konusu kavramın literatürde yoğun olarak kullanılmasına karşın, sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş bir tanımlı mevcut değildir. Bazı yazarlar, globalleşmenin sadece ekonomik boyutuna ağırlık verirlerken, diğerleri ekonomik boyutunun yanı sıra, siyasi ve kültürel boyutlarına da değinmektedir. Bu durum ele alınan boyuta bağlı olarak farklı globalleşme tanımlarının ortaya çıkmasına ve tanım konusunda belirsizliklere yol açmaktadır. Belirtilen belirsizlik durumu, öğretilerde birbirinden oldukça farklı unsurlar içeren tanımların incelenmesinden de anlaşılabilir. Üzerinde tam olmasa da uzlaşmaya varılan bir globalleşme tanımı da Dünya Bankası tarafından ortaya konulmuştur. Bu tanıma göre globalleşme; dünya ekonomik aktivitesinin hızlı bir şekilde artması ve artan bu aktivitenin aynı ülkede değil farklı ülkelerdeki kişi ve kurumlar arasında gerçekleştirilmesidir

Globalleşmeye ilişkin yukarıda verilen tanımları çoğaltmak ve çeşitlendirmek mümkündür.²³ Ancak, söz konusu tanımlar incelendiğinde globalleşmenin etkilendiği farklı unsurlara ağırlık verildiği görülecektir. Sağlıklı bir globalleşme tanımının yapılabilmesi, söz konusu kavramın unsurlarını tespit etmeye ve bu unsurlar içerisinde değerlendirme söz konusu kavramın unsurlarını tespit etmeye ve bu unsurlar içerisinde değerlendirme yapmaya bağlıdır. Bu bağlamda globalleşmenin unsurları şöyle sıralanabilir.²⁴ Uluslar arası etkileşimin ilk ayağı sınır ötesi ticarettir. Buna göre, globalleşme serbest ticaretin erdemi üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla, globalleşmenin en önemli unsuru ülkelere arası serbest mal ve hizmet ticaretidir. İkinci unsur sermayenin mobil bir yapıya kavuşmasıdır. Sermaye mobilitesi aynı zamanda çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisini kontrol altına alma fırsatını kazanmalarına da neden olmuştur. Üçüncü unsur, bilgi ve teknolojiye meydana gelen gelişmelerdir. Tekerliğin icadından günümüze kadar yaşanan teknolojik gelişmeler globalleşme sürecinin hızlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Aslında globalleşmeyi salt teknolojiye bağlamak yanlış olur. Ancak teknoloji, globalleşmenin itici gücü ve en önemli unsurlarından birisi haline gelmiştir.

²¹ Globalleşme kavramı, Türkçe literatürde yaygın olarak “küreselleşme” bazen de “uluslararasılaşma” gibi terimlerle ifade edilmektedir.

²² Akdemir, 2000, s. 4

²³ Farklı globalleşme tanımları için bkz. (ERDUT, 2002, s. 1), (AYDIN, 2002, s. 14), (AKTAN-ŞEN, 1999, s. 12).

²⁴ Gökdere, 2001, s. 65.

Dördüncü unsur olarak ideoloji gösterilebilir. Özellikle Doğu Bloğu'nun yıkılması ile birlikte globalleşmenin bir nevi taşıyıcısı konumunda bulunan liberal piyasa ekonomisine olan güveni daha da artmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak kısa bir süre içerisinde tüm maliyetlerine rağmen, başta Rusya olmak üzere eski planlı ekonomiler piyasa mekanizması süreci içerisinde serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma çabası içine girmişlerdir. Diğer bir ifade ile duvarların yıkılması ile birlikte globalleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi daha ortadan kalkmış, dünya sınırların ortadan kalktığı, sermaye ve nitelikli işgücünün serbestçe dolaşabildiği büyük bir Pazar haline dönüşmüştür.²⁵

Bu unsurlar çerçevesinde globalleşmeyi; serbest dışı ticaret rejimleri ve buna uygun kurumsal yapılar aracılığıyla ve iletişim alanındaki hızlı teknolojik gelişmelerin ve uluslar arası şirketlerin de katkısıyla malların, üretim faktörlerinin ve teknolojinin serbest dolaşımını mümkün kılan, çoğu kez bütün ülkeleri içine çeken yani bütün ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini ve dünya pazarının tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir.

Globalleşme, her geçen gün daha fazla ekonominin transfer fiyatlandırması ve vergi tabanlarının korunması ile yakından ilgilenmelerine neden olmaktadır. Globalleşme trendi; dünya ticaretini, doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımlarını doğrudan etkilemektedir. Gümrük duvarlarının ortadan kaldırılması ve dünya ticaretinde liberalleşmeye paralel dünya ticareti hızla yükselme kaydetmektedir. Bu çerçevede, hemen hemen dünya ülkeleri, iç mevzuatlarında iyileştirmeler yapmak ve yatırım iklimlerini iyileştirmek suretiyle doğrudan yabancı yatırım pastasından pay almaya çalışmaktadırlar. Globalleşme hareketinin esas aktörleri olan ÇUS'lar dünya ticaretinin ve yatırımlarının çok büyük bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Bu noktada, ÇUS'lar kendi aralarındaki tüm transfer işlemlerindeki fiyatlandırmayı, konsolide vergi yüklerini azaltacak şekilde yapabilirler. Bu nedenle, ÇUS'lar bir taraftan globalleşme hareketinin öncülüğünü yaparak sürecini hızlandırırken, diğer yandan transfer fiyatlaması manipülasyonları yaparak, ülkeler arası vergi, gelir veya servet aktarımlarına neden olmaktadır.²⁶

Globalleşmenin ürünü olarak kabule dilen ÇUS'ların işlem hacmindeki artış, transfer fiyatlandırması yolu ile vergi kaçırma ve buna bağlı olarak vergi kayıplarında da artış olmasına sebep olmuştur. Bu ise vergi yasalarında yeni ve kalıcı düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır.

²⁵ Bozkurt, 2000, s. 1.

²⁶ Aktaş, 2003, ss.18-19.

1.4.2. Çok Uluslu Şirketler

Uluslar arası transfer fiyatlandırması uygulaması ile en çok uğraşan kurumlar çok uluslu şirketlerdir. Özellikle çok uluslu şirketlerin varlık sebebi bağlı işletmeleri arasında mal, hizmet veya teknoloji transferi olduğundan transfer fiyatlandırması uygulaması kullanmaması mümkün değildir. Transfer fiyatlandırması kavramının tanımının yapılmaya çalışıldığı bir durumda çok uluslu şirket olgusunun açıklanması gerekmektedir. Çok uluslu şirketler İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir ürünü sayılırlar. İlk kez Amerikan şirketleri çok uluslaşmaya başlamış giderek Amerika'yı Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya izlemiştir. Özellikle az gelişmiş ülkeler, çok uluslu şirketlerin kendi ülkelerinde yaptıkları yatırımlardan üretim kapasitelerini arttırmalarını, ileri teknoloji ve yönetim bilgisi getirmelerini, ihracata yönelik üretim yapmalarını ve istihdam yaratmalarını beklerler. Bununla birlikte, çok uluslu şirketlerin temsil ettiği dev üretim kapasitesi ve sınırsız mali güç, çoğu kez onlara yerli şirketler karşısında haksız bir rekabet üstünlüğü sağlamak ve piyasaya monopolcü olarak yerleşmelerine yol açmaktadır.²⁷ Bunlar da çok uluslu şirketlerin dezavantajları olarak sayılabilir.

Çok uluslu şirket, üzerinde yoğun tartışmalar yapılan bir kavramdır. Çok uluslu şirket, “uluslar ötesi şirket”, “uluslar arası şirket” ve “uluslar üstü şirket” kavramları ile karıştırılmaktadır. Bu tür karışıklığı önlemek açısından öncelikle bu kavramları açıklamakta fayda görülmektedir.²⁸

Uluslar arası (International) Şirket: “Bir ülkede kuvvetli şekilde yerleştikten sonra merkezi bir yönetimden yararlanarak diğer ülkelere girmeye ve oralarda yerleşmeye çalışan firmadır.

Uluslar ötesi (Transnational) Şirket: “Çok uluslu bir şirket gibi kabul edilen ve yönetimi çeşitli uluslardan gelen kişilerden oluşan kuruluş tarafından geliştirilen firmadır.

Uluslar üstü (Supranational) Şirket: “Halen mevcut olmayan ve hiçbir ülkeye mensup olmayan, uluslar arası bir anlaşma ile kurulan, uluslar arası bir kuruluş nezdinde tescil edilmiş ve bu kuruluşa bağlı olan, bu kuruluş tarafından denetlenen, bu kuruluşlara vergi ödeyen ve böylece milletini hukuken kaybeden şirkettir.

²⁷ Gül, 2002, s. 9.

²⁸ Kutal, Büyüksulu, 1996, s. 27.

Çok uluslu (Multinational) Şirket: “Bir ülkeden yönetilmeye başlanan ve yabancı ülkelerdeki faaliyetin sanki asıl ülkede cereyan etmiş gibi kabul edildiği firmalardır”. Bir diğer tanıma göre Çok uluslu Şirket “Genel merkezi belli bir ülkede olduğu halde, etkinliklerini bir veya birden fazla ülkelerde kendisi tarafından koordine edilen şubeler, yavru şirketler aracılığıyla ve genel merkez tarafından kararlaştırılan bir işletme politikasına uygun olarak yürütülen büyük şirketlerdir”²⁹ Bu şirketlerin teknolojik ve yönetim alanlarında üstün başarıya sahip oldukları görülmektedir. Ancak bu özelliklerinin, güçlü ekonomik yapıları ile ilişkili olduğu da bilinmektedir. Güçlü iktisadi yapıları ile bu ülkelerin gelişmeleri açısından birer baskı unsuru oluşturmaktadırlar. Özellikle doğal kaynakların kullanımı ve düşük üretim maliyetleri bu ülkeleri Çok uluslu şirket için çekici unsurlar konumuna getirmektedir. Farklı bir görüşe göre; bu ülkelerdeki yabancı yatırım faaliyetleri sürdürülebilir kalkınma açısından olumsuz gelişmelere yol açmaktadır. Bu düşünceye göre çok uluslu şirketler, G.O.Ü.’lerin sürdürülebilir kalkınmalarını engelleyen faktör olarak gelişmektedir. Artık ülkeler ÇUŞ’lar vasıtasıyla yabancı yatırım çekmek noktasında birbirleriyle sıkı bir rekabet içerisindeyler. Günümüzde bazı ülkeler ABD’de yayınladıkları ilanlarla kendi ülkelerinde şirketlerin yeni yatırımlar ve bazı işlemlerin yürütülmesi için çok elverişli koşullara sahip olduklarını belirtmektedirler. Örneğin Meksika Yucatan Eyaleti ve Ticaret Geliştirme Bölümü ABD gazetelerine verdiği ilanda işçi maliyetinin saati bir dolar olduğunu ve eyaletin havayoluyla ABD’ne doksan dakika ve 460 mil uzaklıkta bulunduğunu, bazı hizmetlerin burada yapılması halinde yılda işçi başına 15 bin dolar tasarruf edilebileceğini, şirketin çok karlı olacağını ve işletme yöneticilerinin bu yerleşim yerinde çok iyi koşullarla yaşayabileceklerini belirtmektedir. Benzer şekilde Dominik Cumhuriyeti Yatırımları Geliştirme Konseyi de işçi ücretlerinin sadece 56 sent olduğunu, güvenilir bir işgücüne serbest ticaret bölgesine sahip olduklarını belirten ilanlar vermektedirler.³⁰

Günümüzde global ticaretin %80’i çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. Yapılan tahminlere göre dünya ticaret hacminin yaklaşık olarak yarısı ÇUS ve bunların bağlı şirketleri arasında yapılan ticari işlemlerden oluşmaktadır. Bazı çok büyük ÇUS’ların sahip oldukları varlıklar bazen gelişmekte olan bir ülkenin veya birkaç ülkenin gayrisafi milli hasılasına eşit olabilmektedir.

Bu büyüklükte varlığa sahip olan ÇUS’lar teknolojinin yardımıyla yatırımlarını dünyanın değişik bölgelerine yaygınlaştırmakta ve böylece, bu firmaların bir ürün ile ilgili olarak yaptığı faaliyetler birden fazla ülkenin vergileme yetkisi alanına girmektedir. Bu durum ise, çok uluslu şirketlerin ülkelerin vergi sistemleri ve vergi oranlarını dikkate alarak her

²⁹ Kutal, Büyükuslu, 1996, s. 34.

³⁰ Tokol, 2001, s. 1.

ülkede ödeyecekleri kurumlar vergisine tabi gelirlerini transfer fiyatlaması yoluyla ayarlama imkanı vermektedir. Söz konusu şirketler global vergi yüklerini asgari düzeyde tutabilmek için kendilerine bağlı şirketlere uyguladıkları fiyat, faiz ve temettü ödemelerini farklılaştırma yoluna giderek şirket karlarını azamileştirmek isterler. Buna ilave olarak vergi oranı düşük olan ülkelerdeki bağlı şirketlerinden mal veya hizmetleri yüksek fiyatla satın almakta ve bu şirketlere mal veya hizmetleri düşük fiyatla satarak karlarını düşük vergili bu ülkelere aktararak vergi sonrası karlarını maksimize etmektedirler.

Ulusal ölçekte faaliyet gösteren işletmeler kadar uluslar arası ölçekte faaliyet gösteren işletmeler açısından da transfer fiyatının belirlenmesi önemli olmaktadır. Çok uluslu şirketlerin bölümleri arasında yapılan transferlerde de transfer fiyatı uygulanacaktır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde ana şirketin bulunduğu bir işletmenin Brezilya'da faaliyet gösteren şubesinden ara mamulleri alması veya bu şirketine ara mamuller satması durumunda transfer fiyatı uygulanacaktır. Uluslar arası ölçekte faaliyet gösteren çok uluslu şirketler, bölümlerinin faaliyetleri için, o bölümlerin bulundukları ülkelerin yasa ve yönetmeliklerine bağlı bulunmaktadırlar. Farklı ülkelerde faaliyetlerini sürdüren işletme bölümlerinin her birinin farklı düzenlemeler ile karşı karşıya bulunması işletmeleri bu farklılıktan yararlanmaya itmektedir. Özellikle vergi yasalarındaki farklılaşma işletmelerin transfer fiyatlarının belirlenmesinde etkili olmaktadır.³¹

Buna göre, çok uluslu işletme yöneticileri transfer fiyatını belirlerken şu kriterleri göz önünde bulundurmak durumundadırlar:

- Vergi minimizasyonu (Vergi oranları)
- Nakit transferi olanağı
- Gümrük tarifeleri
- Döviz kurlarındaki değişme riski³²

Çok uluslu şirketler açısından transfer fiyatlama politikalarını belirleyen en önemli unsur vergi etkisidir. Yüksek vergi oranı uygulayan bir ülkede faaliyet gösteren ana firma ve bu ana firmanın daha düşük vergi oranı uygulanan bir ülkede yavru şirketinin bulunması durumunda, işletmenin ödeyeceği vergi, eğer ana firma mal ve hizmetlerini yavru şirkete düşük bir transfer fiyatından transfer ederse minimize edilmiş olacaktır. Bu sebeplerdir ki ÇUS'lar yavru şirketlerini daha ziyade hiç verginin alınmadığı ya da çok az verginin alındığı vergi cennetleri olarak bilinen bölgelere kurmaktadır.

³¹ Çelik, 2000, s. 107.

³² Çelik, 2000, s. 107.

1.4.3. Yabancı Sermaye Yatırımları

Az gelişmiş ülkeler, ekonomik kalkınma çabalarında önemli bir sermaye kısıtı ile karşı karşıya iken; gelişmiş ülkelerde sermaye faktörü bol olarak bulunmaktadır. Ülkeler arasında sermaye donanımları açısından ortaya çıkan bu dengesizlik, dünya ekonomisinde kaynak dağılımının etkin olmaması sonucunu doğurmaktadır. Dışa kapalı bir ekonomide ulusal tasarruflar, sermaye birikiminin tek kaynağı iken; dışa açık bir ekonomide ulusal yatırımlar, yabancı sermaye ile finanse edilebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde düşük gelire bağlı olarak ortaya çıkan düşük tasarruf ve düşük yatırım döngüsü, bu ülkeleri finansal serbestleşme programları ile dışa açılarak uluslar arası sermaye hareketlerinden faydalanmaya yöneltmiştir.³³

1990'lı yılların başından günümüze gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yoğun bir sermaye akışı görülmektedir. Özellikle bu dönemden itibaren finansal piyasalarda yaşanan bütünleşme, tasarrufların ve yatırımların dünya genelinde etkin bir şekilde dağılmasına imkan vermiştir. Çeşitli ülkelere giren sermaye hareketlerindeki artışlar, bir yandan bu ülkelerdeki yatırımları artırarak büyümeyi olumlu bir şekilde etkilerken, diğer taraftan istikrarsızlığa da sebep olmuştur (<http://www.dtm.gov.tr>).

Yabancı sermaye, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, ülkedeki büyüme ve kalkınma çabaları esnasında kendi öz kaynaklarının yanı sıra kullandıkları bir kaynaktır. Yabancı sermaye hareketleri değerlendirildiğinde bu hareketlerin üç şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan ilki, bağış, hibe ve kredi şeklindeki resmi sermaye hareketleridir.³⁴ İkinci olarak finansal varlıklara yatırım yapılması yoluyla sermayenin bir ülkeden diğerine hareketini ifade eden ve portföy yatırımı olarak da adlandırılan özel sermaye hareketleri gelmektedir.³⁵ Yabancı sermaye hareketlerinin üçüncü bölümünü, bu çalışmada esas olarak ele alınacak olan ve üretime yönelik yatırım yapılması anlamına gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) oluşturmaktadır.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları –Foreign Direct Investments- bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere; ana merkezinin bulunduğu ülkenin dışındaki ülkelerde var olan bir firmayı satın almak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak yoluyla

³³ KULA; 2003, s. 151-152

³⁴ Ormanoğlu, 2004, s. 10.

³⁵ Aydın, 2004, s. 241.

yapılan yatırımlardır.³⁶ Bu yatırımlar, kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getirir.³⁷

Yani yabancı doğrudan yatırım, bir firmanın üretimini, kurulu olduğu ülkenin sınırları ötesine yaymak üzere yabancı ülkelerde tesis kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması olarak nitelendirilmektedir. Tanımından da anlaşılacağı gibi, doğrudan yatırımlar, ülkeler arasında sermaye transferlerinin hiçbir piyasa işlemine tabi olmadan bir ülkeden diğerine aktarılması şeklinde olmaktadır.

1.5. ULUSLAR ARASI ŞİRKETLERİN YATIRIM KARARLARI VE TRANSFER FİYATLARINI DEĞİŞTİRME NEDENLERİ

OECD uluslar arası şirketler rehberinde çok uluslu şirketi; *“birden fazla ülkede kurulu, işletmelerden bir veya bir kaçının diğerlerinin faaliyetleri üzerinde etki sahibi olması ve bilgi kaynaklarını diğerleri ile paylaşması temelinde birbirine bağlı, özel veya kamu ya da karma nitelikli şirket veya işletmeleri bünyesinde barındıran bir işletmedir.”* diye tanımlamaktadır.³⁸

OECD rehberinde, vergilendirme başlıklı kısmında; uluslar arası şirketlerin bulundukları ülkelerin kamu finansmanına katkıda bulunmalarının ve vergisel yükümlülüklerini eksiksiz ve zamanında yerine getirmelerinin önemli olduğu da vurgulanmıştır. Özellikle şirketlerin bulundukları tüm ülkelerin vergi mevzuatlarına uymaları, vergi yasaları ve diğer düzenlemelerin lafzı ve ruhuna uygun hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu uyum şirketlerin bulundukları ülkedeki ticari işlemleri sonucu ortaya çıkacak gerçek karın tespiti amacıyla ilgili vergi idaresine sunulacak gerekli belgeleri ve transfer fiyatlandırma işlemlerinin emsal bedel prensibine uygun olmasını içermektedir.³⁹

Çok uluslu şirketlerin yatırım kararını etkileyen en önemli faktörlerden biri vergi olsa dahi, vergi harici faktörler de yabancı sermaye hareketlerine yön verir. Örnek olarak ekonomik ve siyasi istikrarı gösterebilir. Askeri darbe ve siyasi riskler yabancı sermayenin yurtiçine girişini engeller ve mevcut yerli ve yabancı sermayenin yurtdışına çıkmasına neden olur.⁴⁰ Yabancı sermayenin ülke içine çekmek isteyen politikalar, bürokratik engeller çıkartarak yabancı sermayeye yönelik engelleme ve sınırlamalar getirilebilir. Örnek olarak, sürekli

³⁶ Seyidoğlu, 2003, s. 719.

³⁷ Karluk, 2002, s 467.

³⁸ Billur Yathı Soydan, Uluslar arası Vergi Anlaşmaları, Beta Yayınları, s. 293, Aktaran: Salih Tanrıku, Çok Uluslu Şirketlerin (Yabancı Sermayenin) Türk Ekonomisine Etkisi ile Kar ve Sermaye Transferlerinin Vergisel Boyutu ve Avrupa Birliği Uygulamaları ile Karşılaştırılması, Gelirler Kontrolörleri Tarafından Hazırlanan Yeterlilik Etüdleri, Nisan 2001, s. 2.

³⁹ Dicle, s. 2.

⁴⁰ Aktaş, s. 58.

inceleme ve soruşturma yapmak, ithalatlar için önceden avans yatırılmasını zorunlu kılma, eleman alınması ve çıkarılmasında zorluklar çıkarma gösterilebilir.

Doğrudan yabancı yatırımı etkileyen bir faktörde makroekonomik politikalarlardır. Yüksek oranlı devalüasyon hareketleri, kamu açıkları ve enflasyonist ortamlar makro ekonomik istikrarsızlığın göstergeleridir. Bu da yabancı sermayeli şirketlerin yatırım kararlarını etkilemektedir.

Yabancı yatırımları etkileyen bir faktör de vergi dışı teşviklerdir. Bunlar düşük faizli krediler, belli giderlere sübvansiyon bedava arsa veya arazi şeklinde olabilir. Ülkeler arasında gelişme seviyelerinin farklı olması sermaye getirilerini de farklı kılmaktadır. Gelişmekte olan şirketlere yatırım yapılmasının en önemli nedenlerinden biri, bu ülkelerde dış ticarete sınırlamalar getirilmiş olmasıdır. İhracat yoluyla gelişmekte olan ülkelere ürünlerini satamayan uluslar arası şirketler bu ülkelere yatırım yaparak bu sınırlamaları aşma yoluna gitmektedir.⁴¹

Doğal kaynakların ve işgücünün bol ve ucuz olması da yabancı sermaye yatırımlarının bir nedenidir. Çok uluslu şirketler artık mesafeleri önemsemeden iş gücünü dünya ölçeğinde temin etmekte, sınırları tanımamaktadır.⁴² Yabancı sermaye şirketler transfer fiyatlarını bir yönetim aracı olarak kullanırlar. Şirketler bölümler arasındaki mal ve hizmet alım satımlarında fiyatlama yaparken bizzat imal etme veya dışarıdan satın alma gibi alternatif yönetim kararları alırlar.

Transfer fiyatlamasının amaçlarını araştırmak için yapılan bir çalışmada⁴³ çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlamasında çeşitli amaçlar taşıdığı görülmektedir. Bu çalışma sonrasında belirlenen, transfer fiyatlama ile ilgili olarak yöneticilerin görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tabloda sadece cevap veren firmalar tarafından en önemli olarak görülen amaçlar sıralanmaktadır. Vergisel motivasyonlar açıkça önde olmakla birlikte, diğer amaçlarda çalışmaya katılan yöneticilerin yaklaşık yarısı tarafından önemli olarak düşünülmektedir.

⁴¹ Tanrıkulu, s. 3.

⁴² Hüseyin Işık, Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, T.C. Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 2005/370, s. 21.

⁴³ Mesut Koyuncu, Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslar arası Transfer Fiyatlandırması, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2003, s. 370.

Tablo 1: Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları⁴⁴

Amaçlar	%
Vergileme ile İlgili Amaçlar	51
- Tarifeleri yönetmek	4
- Vergi düzenlemelerine uymak	7
- Vergi yükünü yönetmek	40
İç Yönetim Merkezli Amaçlar	21
- Adaletli performans değerlemesi	7
- Motivasyon	9
- Hedef uyumunu teşvik etme	5
Uluslararası veya İşlevsel Amaçlar	28
- Nakit transfer sınırlamaları	2
- Rekabetçi durum	21
- Gerçek gelir ve maliyetleri yansıtma	5

Kaynak: Koyuncu, İşletmelerde Stratejik Faaliyet Bölümleri Arasında Uluslararası Transfer Fiyatlandırması, s.370

Transfer fiyatlaması ile ulaşılmak istenen yönetsel hedefler iki grupta toplanabilir.⁴⁵ Birincisi, işletme içinde optimum kaynak dağılımının gerçekleştirilmesi, yani işletme içi bölümler arasında fiyatlama işletme içi optimal kaynak kullanımını sağlayacak ve toplam karını maksimum kılacak bir fiyat olmalıdır. Ulaşılmak istenen diğer hedef ise, işletme seviyesinde öngörülen amacın optimizasyonu ve işletme içi amaç sistemine uyum sağlamasıdır. Burada bölümlerin amaçları ile işletme seviyesinde güdülen amaçların uyum içinde olmasının sağlanması öngörülmektedir. Çok uluslu şirket grubu üyeleri arasındaki mal, hizmet, ödünç para alışverişleriyle ilgili işlemlerde, serbest piyasa fiyatlarından ayrılarak transfer fiyatlarının kullanılması birçok etken altında söz konusu olabilmektedir. Piyasa koşulları, ekonomik koşullar, yabancı piyasalardaki rekabet durumu, döviz ve fiyat kontrolleri, ülkeler arasındaki vergisel farklar gibi birçok dış etkenden etkilenmektedir. Dolayısıyla transfer fiyatlandırmasına, sadece vergisel boyutu ile bakmak hatalı sonuçlar verecektir. Ancak, çok uluslu şirketlerin sınır ötesi işlemleri söz konusu olduğunda, vergi yükünün azaltılması ve karın yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere düşük vergi oranı uygulayan ülkelere kaydırılması amacıyla transfer fiyatlarına başvurulabilmektedir. Bu durumlarda transfer fiyatları, vergileri en aza indirmek için kötüye kullanılmakta ve vergi kaçırmanın bir

⁴⁴ Sinan, Aslan, “İşletmelerde Stratejik Faaliyet Bölümleri Arasında Transfer Fiyatlandırması”, Yayın: Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi, Nisan 2004.

⁴⁵ Özlem Özkanlı, Sorumluluk Merkezleri ve Transfer Fiyatlaması Çok Uluslu İşletmelerde Uygulama, Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2003, Sayı:3, s.111

şekline dönüşebilmektedir.⁴⁶ Transfer fiyatlandırması şirketlerin birden fazla kar merkezi arasındaki işlemlerinde, maksimum kar'a ulaşmayı hedefleyen işlem fiyatı belirlenmesidir. Dolayısıyla şirketler varlıklarını sürdürebilmek ve kar maksimizasyonu sağlamak için aşağıdaki belirtilen faktörlerin etkisinde hareket ederler.⁴⁷

1.5.1. Vergisel Amaçlar

Çok uluslu şirketler grubu içerisinde bağlı şirketler arasındaki mal veya hizmetlerin satın alma veya satışı için kullanmış oldukları fiyatlar piyasa fiyatına dolayısıyla emsal fiyatlara eşit olmalıdır. Fakat şirketler birçok sebepten ötürü grup içi işlemler için emsalinden daha düşük ya da yüksek fiyatlara transferler gerçekleştirmektedirler. Bu durum transfer fiyatlamasını kötüye kullanılması anlamındadır. Transfer fiyatlandırması mevzuatı, çok uluslu şirketlerin kar aktarım faaliyetlerini sınırlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Transfer fiyatlarının değiştirilmesiyle güdülen vergisel amaçlar şunlar olabilmektedir.

- Vergi oranının yüksek olduğu ülkelerde, bağlı şirketlerden olduğundan yüksek bedelli alımlar ve düşük bedelli satışlar, oranın düşük olduğu ülkede ise tersi uygulamalarla kurumlar vergisinin gereği gibi ödenmemesi,
- Yurt dışına yapılan kâr payı, patent, know-how, marka hakkı vb. karşılığı ödemelerden stopaj kesiliyor ise, bu ödemelerin yurt dışından alınan mal bedeli içinde sınır dışına aktarılması ve bu yolla stopaj vergisinin gereği gibi ödenmemesi,
- Yurt içinde vergi oranının daha yüksek olduğu varsayımıyla; yurt içindeki firma tarafından şirketler topluluğundaki diğer şirketlere uygulanması gereken hizmet, gayri maddi haklar vb. karşılığı suni olarak düşük gösterilmesi ya da bu bedellerin hiç tahakkuk ettirilmemesi ve böylece diğer şirketlere ait maliyet paylarının da üstlenilmesi,
- Yurt dışından ithal edilen mallar için transfer fiyatlarının düşük gösterilerek gümrük vergileri ve Katma Değer Vergisi (KDV)'nin⁴⁸ olduğundan az ödenmesi,
- Çok uluslu şirketin merkezince yapılan ve bağlı şirketlerce yararlanılan hizmet bedellerinin bağlı şirketlere paylaştırılmasında yapılan değişikliklerle, vergi oranının yüksek olduğu ülkelerdeki firmaların paylarının artırılması ve maliyetlerin şişirilmesi,
- Kâr paylarının yurt dışına aktarılmasındaki yasaklar, kur ve döviz konularındaki sınırlamalar, teşvik ve indirimler gibi diğer sebeplerle transfer fiyatlarının değiştirilmesi yoluyla vergi kaybına neden olunması.

⁴⁶ Işık, s. 27.

⁴⁷ Ali Beylik, Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler, E-Yaklaşım, Aralık 2004, s.3 ve İhsan Günaydın, Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları, Vergi Dünyası, Sayı:216 ve Selim Yüksel Pazarçeviren ve Filiz Aygen, Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması Manipülasyonları ve Konunun Türkiye Açısından İrdelenmesi, Mali Çözüm, Sayı:71

⁴⁸ 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Tarih: 02 Kasım 1984, No: 18563.

1.5.2. Fonları Bir Yerde Toplama

Transfer fiyatının değiştirilmesi ile fonlar çok uluslu şirketlerin şubeleri arasında aktarılabilir. Örneğin, ana şirket, fonları bir yabancı ülkedeki bağlı kuruluştan kendisine aktarmak niyetinde ise, bağlı şirketlere sattığı mallara yüksek veya satın aldığı mallara düşük fiyatlar uygulayacaktır. Söz konusu fiyat değişiklikleri, şubeler arasındaki maddi duran varlık aktarımları arasında da yapılabilir. Sonuç olarak, fonlar istenilen yerde birikmiş olacaktır.

Çok uluslu şirketler ile faaliyet gösterdikleri ülke hükümetleri arasındaki anlaşmazlık konularının başında kâr transferleri gelmektedir. Ev sahibi ülke hükümetleri, dışarıya yüksek kâr transferlerine sıcak bakmazlar. Bu nedenle, çok uluslu şirketler, ev sahibi ülke hükümetleriyle sürtüşmeye girmemek için, transfer fiyatlamasından yararlanabilirler ve bir şubedeki yüksek kârları, bir başka şubeye veya ana şirkete aktarabilirler.

1.5.3. Beklenen Döviz Kuru Değişimlerinden Yararlanma

Transfer fiyatlaması, çok uluslu şirketlerin döviz kuru risklerini azaltmak amacıyla da kullanılabilir. Örneğin, bir ülke parasının devalüe edileceği ve diğer ülke parasının ise revalüe edileceği beklenmekte ise, fonlar, devalüasyon yapması beklenen ülkede toplanarak önemli spekülasyon kazançları sağlanabilir. Ancak, kambiyo kontrolünün uygulanması halinde, sermaye ihracı yasal engellere tabi olduğundan, ülke dışına resmi yollardan fon çıkartılması mümkün olmamaktadır.

1.5.4. Yönetim Merkezli Amaçlar

Şirket yöneticileri transfer fiyatlandırmasını kullanarak iç veya dış yönetimle ilgili kararlarına yön verebilirler. İç kararlara örnek olarak, karları uygun bir merkezde toplamak olabileceği gibi grup şirketleri arasında performansın arttırılmasına yönelik de olabilir. Bir transfer fiyatlama politikası yoluyla şirket hedefleri üretimde gerekli olan mallar veya hammaddeleri diğer departmanlar, şubeler veya bağlı bölümlerden almak için yöneticilere teşvikler sağlama ile başarılabılır. Aynı maddeyi, dış kaynaklardan satın alma daha ucuza olsa bile bağlı şirketler grubunun hedefi iç satın almalar tarafından sağlanır. Dış yönetimle ilgili amaçlara örnek olarak, gümrükler, döviz kurları ve enflasyonla ilgili ilave karşılıklar koymakla olabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLAR ARASI ALANDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI VE OECD TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ İLE TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMA DÜZENLEMELERİ

2.1. OECD TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) uluslararası bir ekonomi örgüttür.⁴⁹ Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak, 1961'de kurulmuştur ve savaş sıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) doğrudan mirasçısıdır. OECD, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 kurucu üye ile kurulmuştur. Merkezi Paris'de olan örgütün 23 Avrupa ülkesi ile ABD, Avustralya, Kanada, Japonya, Güney Kore, Meksika ve Yeni Zelanda olmak üzere toplam 30 üyesi bulunmaktadır. Dünya Bankası tarafından 2006 yılında üye ülkelerin 27 tanesi yüksek gelirli ülkeler arasında gösterilmiştir.⁵⁰

Teşkilatın amaçları kısaca aşağıdaki şekildedir;⁵¹

- Finansal istikrarın eş zamanlı olarak korunduğu üye ülkelerde ve hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standardının iyileştirilmesi, sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikaya destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması,

- Ekonomik genişleme politikasının uyandırılması ve sosyo-ekonomik eşgüdümlü gelişmenin desteklenmesi,

- Uluslararası yükümlülöklere uygun olarak çok taraflı ve ölkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi OECD'nin Konsey, Genel Sekreter ve komiteler ile çalışma grupları olmak üzere 3 ayrı teşkilatı bulunmaktadır.⁵²

Konsey, OECD'nin en yüksek karar organıdır ve toplantıları üye ölkelerin ve Avrupa Konseyi'nin katılımıyla gerçekleşmektedir. Konseyin başkanlığını Teşkilat'ın Genel Sekreteri

⁴⁹ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, www.oecd.org (10.09.2009).

⁵⁰ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, http://www.deik.org.tr/pages/TR/DEIK_CokTaraflıKuruluslar.aspx?ctID=4&IKID=10, (10.09.2009).

⁵¹ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, www.oecd.org, (10.09.2009)

⁵² Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, www.oecd.org, (10.09.2009)

gerçekleştirmektedir. Yılda 1 kez, G-8 zirvesi öncesinde üye ülkelerin Bakanları düzeyinde toplanan Konsey üye ülkelerin Dışişleri, Ekonomi, Maliye ve Ticaret Bakanları'nı ve üst düzey bürokratlarını bir araya getirmektedir ve üye ülkeleri ilgilendiren güncel konular üzerinde çalışılmaktadır.

Genel Sekreter, aralarında ekonomistlerin, hukukçuların ve bilim adamlarının bulunduğu 2.500 çalışanı ile Konsey'de alınan kararların icra edilmesi ve çalışma komitelerine destek vermek amacıyla faaliyet göstermektedir. Çalışma Komiteleri, üye ülkelerin katılımıyla gerçekleşen ve ekonomi, ticaret, bilim, eğitim ve mali alanlarda çalışmalarda bulunan ve tavsiye niteliğinde düzenlemeler üzerinde çalışan çalışma ortaklıklarıdır. OECD bünyesinde 2009 yılı itibarıyla 250 çalışma komitesi bulunmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla gerçekleştirilen yanıltıcı işlemler, ülkelerin gelir Kaynaklarını, servetlerini çok yakından ilgilendirdiği için OECD tarafından bu konu üzerinde uzun dönemdir çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle çok uluslu şirketlerin yoğun olarak bulunduğu ABD, Kanada ve AB gibi ülkelerde OECD tarafından OECD tarafından yapılan düzenlemeler, benimsenmiş konumdadır. OECD'nin transfer fiyatlandırması konusunda ilk çalışması, 1977 yılında gerçekleştirdiği OECD Vergi Anlaşma Modeli'dir. OECD, 1979 yılında "Transfer Fiyatlaması ve Çok Uluslu İşletmeler" adlı raporunu yayınlamış ve rapor ile üyeleri transfer fiyatlandırması nedeniyle oluşan sorunlara dair çözüm sunmaya çalışmıştır.

Daha sonra da belirli aralıklarla bu raporu güncelleyerek bu alandaki değişiklikleri üye ülkelere tavsiye niteliğinde sunmuştur. Bu raporda ilk kez "emsallere uygunluk (arm's length principle) kavramına yer verilmiştir.⁵³ 1979 Raporu kapsamında yer alan emsallere uygunluk ilkesi bugün de onaylanmaya devam etmektedir. 1979 raporu, daha çok emsallere uygunluk koşulu ile ilgili geniş bir rehber özelliği taşıırken, 1984 yılındaki rapor ile daha kapsamlı bir çalışma olarak yayınlanmıştır. 1984 yılında yayınlanan rapor⁵⁴ "Transfer Fiyatlaması ve Çok Uluslu İşletmeler: Vergilendirmeye İlişkin Üç Husus" üç bölüme ayrılmıştır;⁵⁴

- Transfer fiyatlaması, bu husustaki kurallara uyum ve karşılıklı anlaşma prosedürleri,
- Çok uluslu bankaların vergilendirilmesi,
- Merkezi yönetim hizmetleri maliyetlerinin dağıtılması,

OECD, 1979 ve 1984 tahinde yayınladığı raporları revize ederek 1995 Yılında en kapsamlı çalışmasını yayınlamıştır. Bu çalışmadan sonra 2001 yılında yeni kapsamlı bir

⁵³ OECD, "Transfer Pricing and Multinational Enterprises", Paris, 1979

⁵⁴ OECD, "Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises: Three Taxation Issues", Paris, 1984

Çalışma gerçekleştirilmiştir.⁵⁵ OECD, aynı zamanda dünya genelinde transfer fiyatlandırması uygulamalarını takip etmekte ve oluşturduğu çalışma grupları ile düzenlemeler üzerinde gerçekleştirilecek yenilikler konusunda ye ülkelerin iştirakini teşvik etmekte ve gerçekleştirdiği çalışmaları tartişılmak üzere yayınlamaktadır.⁵⁶

1995 yılında yayınlanan “ok Uluslu işletmeler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlaması Rehberi’nin amacı ye ülkeler arasında transfer fiyatlandırması konusunda karşılıklı mutabakatın sağlanmasına yardımcı olmak ve transfer fiyatlaması konusunda alınacak kararlarda taraflara yol göstermektir. Rehber, transfer fiyatlandırması alanında ortaya çıkan ilkelere ilişkin başlıca konular üzerine odaklanmıştır ve sekiz bölümden oluşmaktadır;

Bölüm I Emsallere Uygunluk İlkesi

Bölüm II Geleneksel işlem Yöntemleri

Bölüm III Diğer Yöntemler

Bölüm IV Transfer Fiyatlaması ile İlgili Uyuşmazlıkların nlenmesi ve çözümü ile ilgili İdari Yaklaşımlar

Bölüm V Belgelendirme

Bölüm VI Gayri Maddi Haklara İlişkin zel Değerlendirmeler

Bölüm VII Grup İçi Hizmetlerle İlgili zel Değerlendirmeler

Bölüm VII Maliyet Katılım Anlaşmaları

OECD Rehberinde yer alan Bölüm I ve III üzerinde bazı yenileme çalışmaları planlanıştır ve Mayıs 2006’da ve Ocak 2008’de tartişmaya açılan konular ye ülkelerin katılımıyla değerlendirilmiş ve OECD tarafından tartişmaya açılmıştır.

2.2. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ

OECD Rehberinde I. Bölüm, ye ülkeler tarafından uluslar arası transfer fiyatlandırması olarak kabul edilen ve hem vergi idareleri hem de çok uluslu işletmeler tarafından uygulanması gereken emsallere uygunluk ilkesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. I. Bölüm’de bu ilke uluslar arası bir standart olarak ele alınarak uygulanışına dair genel esaslara yer verilmiştir. OECD tarafından emsallere uygunluk ilkesi konusunda yapılan ilk düzenlemeler 1979 yılında yayınlanan OECD Rehberinde yer almaktadır. Bu tarihten bu yana emsallere

⁵⁵ OECD, “Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations”, Paris, 1995

⁵⁶ OECD, “Transactional Profit Methods Discussion Draft for Public Comment”, 25 Ocak 2008, <http://www.oecd.org/dataoecd/18/48/39915180.pdf> (11.09.2009)

uygunluk ilkesi OECD için transfer fiyatlandırmasının dayanak noktası ve ayrılmaz bir parçasıdır.⁵⁷

Birbirinden ayrı işletmelerin ticari ilişkiler sırasında aralarındaki ticari ve finansal ilişkileri belirleyen mal ve hizmete ilişkin şartlar ve alım esnasında uygulanacak fiyat piyasa koşulları tarafından belirlenmektedir. Ancak ilişkili şirketlerin kendi aralarında ticari ilişkiye girmeleri sırasında aralarında uygulayacakları fiyat piyasa koşulları dikkate alınarak tespit edilse de, piyasa koşullarından ayrı olarak da etkilenebilir. Ayrıca, Vergi idarelerinin ilişkili kuruluşların arasındaki ilişkilerdeki temel unsurun karı gerçek dışı göstermek gibi bir amaçla yürütüldüğü konusunda da önyargılı olmamaları gerekmektedir. Bu nedenle her ne kadar transfer fiyatlaması ile ilgili uygulamaların vergiden kaçınma ya da vergi kaçırmaya yönelik olarak kullanılabildikleri bilinen bir gerçek olsa da, transfer fiyatlaması uygulamalarının, vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma amacı taşıyan uygulamalarla karıştırılmaması gerekmektedir.⁵⁸

İlişkili kuruluşlar arasındaki transfer fiyatlamasının piyasa güçlerini ve emsallere uygunluk ilkesini yansıtmadığı durumlarda; ilişkili kuruluşların vergi yükümlülükleri ve ev sahibi ülkelerin vergi gelirlerinde gerçeği yansıtmayan bir beyan söz konusu olabilir. Bu nedenle, üye ülkeler vergisel amaçlar için, ilişkili kuruluşların kârlarının, gerektiğinde bu gerçek dışı beyanı biçimde düzeltilerek emsallere uygunluk ilkesine uyumun sağlanabileceği konusunda görüş birliğine varmışlardır.⁵⁹ Vergisel amaçların dışında da ilişkili kişiler arasındaki işlemler arasında gerçeği yansıtmayan birtakım beyanlar söz konusu olabilir. Örneğin, çok uluslu bir işletmenin nakit akışına gereksinim duyması durumunda ya da halka açık birçok uluslu işletme grubunda yüksek karlılık elde edilmesi konusunda bir baskı varsa bu tür baskılar nedeniyle transfer fiyatları çok uluslu bir işletmede tahakkuk eden karı etkileyebilir.⁶⁰

Çok uluslu işletmeler bünyesinde yer alan ilişkili kuruluşlar genelde önemli düzeyde özerk bir yapıya sahiptirler ve çoğunlukla bağımsız kuruluşlar gibi kendi aralarında çeşitli pazarlıklar yaparlar. Ancak ilişkili şirketler arasında sadece katı bir pazarlığın bulunması, ilişkilerin emsallere uygunluk ilkesine göre düzenlendiğinin kanıtlanması için yeterli değildir.⁶¹ OECD Rehberinde emsallere uygunluk ilkesinin transfer fiyatlandırması konusunun dayanak konusu olması eleştiri konusu da yapılmaktadır. Küreselleşmenin artması ve dünya

⁵⁷ Snowdon, Catherine. “Battered and Bruised But Still Standing”, International Tax Review, <http://www.internationaltaxreview.com/Default.asp?Page=5&ISS=25471>, Eylül 2009

⁵⁸ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-1

⁵⁹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-1

⁶⁰ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-2

⁶¹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-2

ticaretinin çok uluslu şirketler tarafından git gide daha fazla ayrı ülkede gerçekleştirilmesi; işletmelerin yapılarının git gide karmaşık hale gelmesine ve karşılaştırılabilir örnek bulunmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yapılan eleştiriler, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasını çok daha zahmetli hale getirdiğini yönündedir.⁶²

OECD Rehberinde yer alan emsallere uygunluk ilkesi prensibi, ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemlerde tespit edilen değerin serbest piyasa koşullarında oluşacak olan fiyat ile mukayese edilmesinin mümkün olması düşüncesinden hareketle oluşmuştur. Ancak emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması bazı koşullarda mümkün olmamakla birlikte bu ilke vergi idareleri tarafından her zaman kabul edilen ve uygulanan bir düzenlemedir.⁶³

2.2.1. Emsallere Uygunluk İlkesine İlişkin Maddeler

2.2.1.1. OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. Maddesi

OECD üyesi ülkeler tarafından vergisel amaçlar için transfer fiyatlarının belirlenmesinde uygulanması gerektiğine karar verdikleri uluslar arası standarttır. Bu ilke, OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. Maddesinde aşağıda belirtildiği biçimde yer almaktadır:⁶⁴

“İki ilişkili kuruluş arasındaki ticari ve finansal ilişkilerde belirlenen ya da kabul ettirilen koşulların, birbirinden bağımsız kuruluşlar arasında uygulanan koşullardan farklı olması durumunda, bu koşulların bulunmadığı durumda tahakkuk etmesi gereken, ancak bu koşullar nedeniyle işletmelerden biri lehine tahakkuk etmeyen kârlar; o kuruluşun kârlarına dâhil edilir ve vergiye tabi kâr olarak vergilendirilir.”

Emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir işlemler ve karşılaştırılabilir koşullarda birbirinden ayrı kuruluşlar arasındaki şartlarda karların oluşması esasına dayanmaktadır. Çok uluslu işletmelerinde birleşik bir kurumun ayrılmaz parçaları olarak değil de, birbirinden bağımsız kuruluşlar olarak kabul edilmesi gerekmektedir.⁶⁵ Üyesi ülkeler tarafından emsallere uygunluk ilkesini benimsemelerinin altında çeşitli nedenler yatmaktadır. Bu nedenler;⁶⁶

⁶² Snowdon, Catherine. “Battered and Bruised But Still Standing”, International Tax Review, Eylül 2009, <http://www.internationaltaxreview.com/Default.asp?Page=5&ISS=25471>

⁶³ Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.378

⁶⁴ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-3

⁶⁵ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-3

⁶⁶ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-4

- Emsallere uygunluk ilkesinin çok uluslu işletmelerin tabi oldukları vergisel ilkeler konusunda çok geniş bir eşitlik getirmesi,
- Bu eşitliğin ekonomik karar süreçleri üzerindeki etkilerini ortadan kaldırdığı için, uluslararası ticaret ve yatırım ortamının gelişimine katkıda bulmasıdır.

Emsallere uygunluk ilkesinin kullanımı, ticari mal alımı, borç para vermek işlemleri gibi karşılaştırılabilir nitelikteki işlemlerde etkili sonuçlar oluşturmakla beraber gayri maddi hakların kullanımı, uzmanlık gerektiren hizmetlerin tesliminde emsallere uygunluk ilkesinin kullanılması zorluklarla karşılaşabilir.⁶⁷

2.2.1.2. Emsallere Uygunluk İlkesinin Uluslararası bir Mutabakat Olarak Kabul Edilmesi

Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kuruluşlar arasında mal ve hizmet transferinin bulunduğu durumlarda, serbest piyasanın koşullarına en yakın değerleri benimsediğinden, teorik yönden güvenilirdir ve üye ülkelerin bu konudaki görüşü bu ilkenin ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde benimsenmesi yönündedir. Bu ilkenin kullanımı her işlemde kullanılması bazen mümkün olmasa da, çoğu zaman kontrol edilen mükellefin fiilen içinde bulunduğu durumdaki ekonomik gerçekliklerini yansıtabilmekte ve normal koşullarda piyasada sürdürülen faaliyetlere yönelik bir kıstas sunabilmektedir.⁶⁸ Emsallere uygunluk ilkesinden üye ülkelerin ve diğer ülkelerin uzaklaşması, yukarıda açıklanan durumun terk edilmesi anlamına gelmektedir ve bu konuda varılan uluslararası mutabakatı olumsuz yönde etkileyerek çifte vergilendirme riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Bu nedenle üye ülkeler emsallere uygunluk ilkesini güçlü bir biçimde desteklemektedirler.⁶⁹

2.3. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNİN UYGULANIŞINA İLİŞKİN REHBER

2.3.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanışı, genellikle kontrol edilen işlemler ile bağımsız kuruluşlar arasındaki işlemlerin karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Bu tür karşılaştırmaların yararlı olabilmesi için, karşılaştırma konusu durumların ekonomik yönden birbiriyle yeterli düzeyde karşılaştırılabilir olmaları gerekmektedir. Vergi idareleri de,

⁶⁷ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-4

⁶⁸ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-6

⁶⁹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-6

emsallere uygunluk ilkesinin gerektirdiği karşılaştırmaları yaparken, karşılaştırma konusu durumların gerçekten karşılaştırılabilir özellikler taşıyıp taşımadığını ve karşılaştırılabilirliği sağlamak üzere ne tür düzeltmelerin gerekebileceğini belirlerken bu farklılıkları dikkate almalıdır. Karşılaştırılabilirlik analizi yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir;⁷⁰

- **Mal ve Hizmetlerin Nitelikleri:** Mal ya da hizmetlerin belirli nitelikleri arasındaki farklılıklar, bunların serbest piyasada sahip oldukları değerin farklılaştırılabilir. Yapılacak olan karşılaştırmada incelenen işlemle mukayese edilen işlemin karşılaştırılabilir olup olmadığının tespiti önemlidir. Maddi varlıkların teslimi ile ilgili olarak, fiziksel özellikler, kalite ve güvenilirlik, piyasada bulunabilirlik ve tedarik hacmi; hizmetlerin sağlanması ile ilgili olarak, hizmetin niteliği ve kapsamı; gayri maddi haklarla ilgili olarak, işlemin türü (ör. lisanslama ya da satış), gayri maddi hakkın türü (ör. patent, marka ya da know-how), korumanın süresine dikkat edilebilir.⁷¹
- **İşlev Analizi:** Birbirinden bağımsız işletmeler arasında yapılan işlemlerde fiyat ilgili tarafların üstlendikleri fonksiyonlar ve riskler göz önünde bulundurularak tespit edilmektedir. Bu nedenle, kontrol edilen ya da kontrol edilmeyen işlemlerin ya da kuruluşların karşılaştırılabilirliklerinin belirlenmesinde, tarafların gerçekleştirdikleri işlevlerin de karşılaştırılması gerekmektedir. Bu karşılaştırma, ekonomik açıdan önemli faaliyetleri ve bağımsız ve ilişkili kuruluşların üstlendikleri ya da üstlenecekleri sorumlulukları tanımlayarak karşılaştırma amacıyla uygulanan bir işlev analizi ile gerçekleşmelidir.⁷²
- **Sözleşme Şartları:** Emsale uygun faaliyetlerde, herhangi bir işlemi belirleyen sözleşme şartları genellikle tarafların sahip olacakları sorumlulukları, riskleri ve menfaatleri açık ya da örtülü biçimde tanımlamaktadır. Bu durumda, sözleşme şartlarının analizi, yukarıda açıklanan işlev analizinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle ilişkili kişiler arasındaki işlemlerin karşılaştırılmasında sözleşme şartlarının incelenmesi ve tarafların işlemlerinin sözleşme hükümlerine uygun olup olmadığının, ya da tarafların işlemlerinin akdi koşulları çiğneyip çiğnemediğinin ya da bu işlemlerin muvazaalı işlemler olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.⁷³

⁷⁰ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-7

⁷¹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-9

⁷² OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-9

⁷³ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-12

- **Ekonomik Koşullar:** Emsal bedeller, aynı mal ya da hizmetleri ilgilendiren işlemlerde farklı piyasalarda farklı değerleri alabilirler. Bu nedenle faaliyet gösterilen piyasaların da birbirleriyle karşılaştırılabilir olmalarını ya da bu amaca yönelik düzeltmelerin yapılabilmesine imkân sağlanmalıdır.⁷⁴
- **İş Stratejileri:** Transfer fiyatlandırmasına yönelik karşılaştırılabilirlik analizlerinde dikkat edilmesi gereken bir husus da incelenen işletmelerin iş stratejileridir. İş stratejileri kimi zaman piyasaya nüfus etmeye yönelik birtakım planlar dâhilinde şekillenebilir ve yeni bir piyasaya giren ya da mevcut pazar payını artırmak amacıyla olan kuruluş ürününü fiyatını geçici bir süreliğine düşük tutabilir. Bu nedenle kontrol edilen ya da kontrol edilmeyen işlemlerin ya da kuruluşların karşılaştırılabilirliklerinin belirlenmesinde vergi idarelerinin bu unsurlara dikkat etmesi gerekmektedir.⁷⁵

2.3.2. Ayır ve Birlikte Gerçekleştirilen İşlemlerin Değerlendirilmesi

Mal ya da hizmet tedarikine ilişkin uzun vadeli sözleşmelerin hazırlanması, gayri maddi varlıkların kullanımına ilişkin haklar devri gibi tek tek ürünün ya da işlemin fiyatının belirlenmesinin pratik yönden mümkün olmadığı durumlarda doğru piyasa fiyatının tahmin edilmesi için emsallere uygunluk ilkesinin işlem bazında uygulanması gerekmektedir.⁷⁶ İlişkili kuruluşlar arasında sürdürülen ve ayrı ayrı sözleşmelere bağlanan işlemlerin, koşulların emsale uygun olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla birlikte değerlendirilmeleri gerekebilir. Örneğin patent, know-how ve ticari markalarla ilgili lisanslar, teknik ve idari hizmetlerin sağlanması ve üretim faaliyetlerinin kiralması gibi çok sayıdaki menfaati tek bir işlem oluşturacak biçimde bir hizmet paketi olarak belirleyebilir ve bunun için tek bir fiyat belirleyebilir. Bu tür düzenlemelere genellikle paket anlaşmalar adı verilmektedir. Bununla birlikte, malların satışında uygulanan fiyatların yardımcı nitelikteki bazı hizmetleri de kapsamına rağmen, paket anlaşmalar genellikle mal satışlarını içermezler. Bazı durumlarda, paketi bir bütün olarak değerlendirebilmek mümkün olmayabilir ve böyle durumlarda pakette yer alan unsurların ayrıştırılması gerekmektedir. Bu tür durumlarda vergi idarelerinin, bir paket kapsamında yer alan ayrı unsurlar için ayrı transfer fiyatları belirledikten sonra, paketin tamamı için saptanan transfer fiyatlamasının emsallere uygunluk ilkesine uyumlu olup olmadığını belirlemeleri gerekir.⁷⁷

⁷⁴ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-12

⁷⁵ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-13

⁷⁶ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-17

⁷⁷ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-18

2.3.3. Emsal Aralığının Uygulanması

Emsal aralığı; kontrol edilen bir işlemin içinde bulunduğu koşulların emsallerine uygun olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan ve aynı transfer fiyatlaması yönteminin birbiriyle kıyaslanabilir nitelikte birden fazla veriye uygulanması ya da farklı transfer fiyatlama yöntemlerinin uygulanması sonucu elde edilen bir değer aralığıdır.⁷⁸

Bazı şartlarda, bir işleme neden olan koşulların emsale uygun olup olmadığının tespitinde en güvenilir yöntem tek bir değere (örn. kar marjı, fiyat) ulaşmak yerine bir değer aralığı tespit etmektir.⁷⁹ Kontrol edilen işlemlerle ilgili koşulların (ör. fiyat ya da marj gibi) emsal değer aralığı içinde olmaları halinde; herhangi bir düzeltmeye gerek duyulmamalıdır. Kontrol edilen işlemle ilgili koşulların (ör. fiyat ya da marj gibi) vergi idareleri tarafından belirlenen emsal değer aralığının ötesine geçmeleri durumunda, mükellefe işlemin emsallere uygunluk ilkesine uygun olduğunu ve işlem ile ilgili sonuçların emsal bedel aralığı içinde bulunduğunu savunma hakkının tanınması gerekmektedir. Mükellefin bu hususu kanıtlayamaması halinde mali idarenin, emsal değer aralığını dikkate alarak kontrol altındaki işlemin koşullarının nasıl düzeltilmesi gerektiğini belirlemesi gerekmektedir. Bununla birlikte, emsal değer aralığı içinde yer alan tüm değerlerin emsal değer ilkesine uygun olmaları gerekir. Genellikle ve emsal değeri aralığı içinde yer alan çeşitli değerleri birbirlerinden ayırtılabilmek mümkün olduğu ölçüde, bu tür düzeltmelerin, emsal aralığı içindeki değerin ilgili kontrol altındaki işlemi belirleyen gerçekleri ve durumları en iyi biçimde yansıtabilecek biçimde yapılması gerekir.⁸⁰

2.3.4. Birden Fazla Yıla İlişkin Verilerin Kullanılması

İncelenen işlemi belirleyen gerçeklere ve şartlara tam olarak hakim olabilmek için inceleme konusu olan dönemle birlikte önceki dönemde ait verilerin incelenmesi de yararlı olmaktadır. Bu bilgilerin incelenmesi, transfer fiyatının belirlenmesini etkileyen hususların ortaya çıkarılmasında faydalı olacaktır.⁸¹ Geçmiş verilerden yola çıkarak gerçekleştirilen bir analiz özellikle işleme dayalı net kar marjı yönteminin uygulandığı durumlarda faydalıdır. Kontrol edilen işlemi belirleyen koşullar üzerinde gerçekçi bir bilgiye sahip olmak için inceleme konusu olan dönemin yanı sıra geçmiş dönemlere ait bilgilerin ve verilerin incelenmesi transfer fiyatını belirleyen etkenlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.⁸²

⁷⁸ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-19

⁷⁹ Levey, M.M., Wrappé S.C., Chung K., s.380

⁸⁰ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-19

⁸¹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-20

⁸² OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-21

2.3.5. Zararlar

Bağlı olduğu grup kar eden ancak ilişkili şirketlerden birinin ya da birkaçının sürekli zarar ettiği bir durum, transfer fiyatlandırması konusunda özel bir incelemenin yapılması konusunda dikkat çekmektedir. Grubunun kâr eden diğer üyeleriyle iş ilişkilerini sürdüren, buna karşın kendisi zararda olan bir işletme, mükelleflere ya da vergi idarelerine transfer fiyatlaması hususunda bir incelemeye tabi olması gerektiği yönünde bir işaret veriyor olabilir. Zarar eden işletme, faaliyetleri sonucu elde etmesi gereken menfaatler açısından, bağlı olduğu gruptan yeterli düzeyde gelir elde etmiyor olabilir. Örneğin, bir grup, rekabet gücüne sahip olabilmek ya da genel anlamda kâr elde edebilmek için bir ürün ya da hizmet grubunu üretmek zorunda olmasına karşın, bu ürün ya da hizmet grubunda yer alan bazı ürün ya da hizmetler, düzenli bir biçimde zarar ediyor olabilir. Bağımsız bir kuruluş bu tür bir hizmeti ancak yeterli düzeyde bir hizmet geliri ile elde edebiliyorsa söz konusu hizmeti vermeyi sürdürebilir. Bu nedenle, bu şartlar altında zara eden kuruluşun başka bir bağımsız kuruluş ile emsallere uygun olarak gelir elde etmesi varsayılmalıdır.⁸³

2.3.6. HÜKÜMET POLİTİKALARININ ETKİSİ

Hükümetler tarafından gerçekleştirilen fiyat kontrolleri (fiyat indirimleri vb), faiz oranları üzerindeki kontroller, hizmet ya da yönetim ücretleri üzerindeki kontroller, gayri maddi hak bedelleri üzerindeki kontroller, belirli sektörlerle sağlanan teşvikler, kambiyo kontrolü, “anti damping” vergileri ya da kur politikaları gibi uygulamalar emsal değer tespiti üzerinde bazı düzeltmelerin yapılmasını gerektirebilir. Genel bir kural olarak, hükümet tarafından gerçekleştirilen bu tür müdahalelerin, o ülkenin kendine özgü koşulları olarak kabul edilmeleri ve normal ekonomik yaşam içinde, mükellefin o piyasada uyguladığı transfer fiyatlamasının değerlendirilmesinde dikkate alınmaları gerekir.⁸⁴

2.3.7. İhtiyari Olarak Yapılan Mahsuplar

İhtiyari mahsup, bir ilişkili kuruluş tarafından grup içinde bulunan diğer bir ilişkili kuruluşa sağlanan ve belli bir ölçüde diğer ilişkili şirketten temin ettiği farklı türden yarlara karşılık verebilme kastiyle sağlanan bir menfaattir. Bu işlem, ilişkili bir şirketin grup bünyesinde yer alan bir diğer ilişkili şirkete bir menfaat sağlaması ve sağladığı bu menfaat karşılığında, bu menfaati bir ölçüde dengeleyebilen bir menfaati temin ettiği durumlarda gerçekleştirmektedir. Örneğin bir kuruluş, farklı bir bağlamda gereksinim duyduğu know-

⁸³ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-21

⁸⁴ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-23

how'un kendisine sağlaması karşılığında diğer bir işletmeye bir patentin kullanım lisansını verebilir ve bu işlemlerden iki tarafın da herhangi bir kâr ya da zarar elde etmeyeceklerini öne sürebilir. Bu tür düzenlemelere bazen bağımsız kuruluşlarda da rastlanabilmektedir ve birbirlerini mahsup ettikleri iddia edilen menfaatlerin değerini belirlemek üzere emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde değerlendirilmeleri gerekir. Öte yandan birbirinden ayrı kuruluşlar, sağlayacakları kazanç önceden belirlenip bu konuda önceden bir sözleşme düzenlenmedikçe, bu ikinci tür mahsup düzenlemelerine genellikle girmemektedirler. Bu nedenle ilişkili kişiler arasındaki bu tür mahsuplaşma işlemlerine bu paralelde dikkat edilmelidir.⁸⁵

2.3.8. Gümrük Değerlendirmelerinin Kullanılması

Birçok ülkede transfer fiyatlandırması uygulaması OECD Rehberlerinde yer alan düzenlemelerden yola çıkarak hazırlanmıştır. Benzer şekilde gümrük vergisi hesaplamalarında dikkate alınan eşyanın gümrük kıymeti, Dünya Ticaret Örgütü'nün Gümrük Kıymet Anlaşması'nda belirtilen yöntemlerin uygulanması ile tespit edilmektedir. Söz konusu yöntemler birbirinden bağımsız kuruluşlar tarafından hazırlanmış olsa da işleyiş açısından benzerlikler göstermektedirler.⁸⁶

Emsallere uygunluk ilkesi, gümrük idareleri tarafından ilişkili şirketler tarafından ithal edilen mallara atfedilebilen değer ile bağımsız işletmeler tarafından ithal edilen benzer nitelikteki malların değerinin karşılaştırılması sırasında uygulanmaktadır. Ayrıca hem gümrük idaresi hem de vergi idareleri ilgili malların transfer edildiği ya da ithal edildikleri tarih itibarıyla söz konusu ürünlerin değerini belirlemek isterler. Vergi idareleri açısından bu tarih, genellikle malların transferine ilişkin sözleşmenin düzenlendiği tarih iken gümrük idaresi açısından transfer işleminin gerçekleştiği tarihtir.

Bu nedenle, gümrük idaresi nezdinde uygulanan değerlendirmeler, transfer işleminin gerçekleştirildiği tarih ile aşağı yukarı aynı tarihte gerçekleştiğinden dolayı, transfer fiyatlandırması açısından incelenen işleme uygulanan transfer fiyatının emsallere uygunluğunun değerlendirilmesinde, vergi idarelerinin gümrük idareleri tarafından gerçekleştirilen çalışmaları kullanmaları önem arz etmektedir.⁸⁷

⁸⁵ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-25

⁸⁶ Biçer, Ramazan. age, 514-515

⁸⁷ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-26

Mal ithal eden bir mükellef genelde, ithal ettiği mal üzerindeki gümrük vergisi yükünün düşük olmasını sağlamak üzere, gümrük uygulamaları açısından ilgili işlem için düşük bir değer belirlemeyi tercih etmektedir. Düşük değer tespiti gümrükte ödenen katma değer vergisi ve diğer vergilerin tutarını düşük tutmak amacını taşıyabilir. Buna karşın mükellefler, indirilebilir giderlerini yükseltmek üzere de aynı mallar için daha yüksek bir değer beyan etmek isteyebilirler. Bu amaçla yapılabilecek olan manipülasyonlara karşı, vergi idareleri ve gümrük idarelerinin işbirliğine gitmesi son yıllarda yaygınlık kazanan bir uygulama haline gelmiştir. Bu uygulama ile gümrük idaresindeki değerlemenin gelir üzerinden alınan vergiler açısından kabul edilmemesi ya da ters yöndeki değerlendirmelere ilişkin sorunların azaltılması amaçlanmaktadır.

Bilgi alışverişi konusundaki işbirliğinin daha geniş bir ölçekte uygulanması, oldukça yararlı olacaktır ve gelir vergileri ile gümrük vergileri amaçları için bütünleşmiş idarelerin oluşturulduğu ülkelerde, bu tür bir işbirliğinin sağlanması zor olmayacaktır. Ayrı idarelere sahip ülkeler de, aralarındaki bilgi akışını kolaylaştıracak biçimde bilgi alışverişine yönelik kurallar üzerinde gerekli değişiklikleri gerçekleştirmek üzerinde çalışmak faydalı olacaktır.⁸⁸

Transfer fiyatlandırması mevzuatında yer alan emsal bedel ile gümrük mevzuatında yer alan ve ilişkili kişiler arasındaki ithalatta eşyanın gümrük kıymetinin doğruluğunun saptanmasında kullanılan yöntemler arasında benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülmektedir. Benzerlikleri şu şekilde özetleyebiliriz:⁸⁹

- İlişkili kişilerden yapılan ithalatta, transfer fiyatlandırmasında olduğu gibi belirlenen fiyatın ya da bedelin emsaline uygun olduğunun işlemi yapandan ispatı istenebilmektedir,
- İlişkili kişilerden yapılan ithalatta ve transfer fiyatlandırmasında emsalin belirlenmesinde kullanılacak yöntemler, ilgili mevzuatlarında belirtilmektedir,
- İthalatçının ilişkili kişiden yaptığı ithalatta fiyatın emsale uygun olduğunun ithalatçı tarafından ispat edilememesi halinde, ilgili idareler (vergi ve gümrük idareleri), yine yukarıda belirtilen yöntemleri kullanarak ulaştıkları fiyat ya da bedel (farkı) üzerinden cezalı tarhiyat yapabilmektedirler,

⁸⁸ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-26

⁸⁹ Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük”, Yaklaşım Dergisi, Ekim 2009, Sayı:190

- Her iki mevzuatta da, ulaşılan emsal bedeli, mükellefin aleyhine yapılacak tarhiyatta kullanılabilmekte; lehine yapılacak bir düzeltmede kullanılamamaktadır.

Farklılıklara gelince;

- Transfer fiyatlandırmasında işlemin niteliğine göre en iyi fiyatlandırma yöntemi olarak mevzuatın öngördüğü ya da görmediğı her türlü metot kullanılabilir. gümrükte ise, sadece mevzuatta belirtilen yöntemler sırasıyla kullanılmak zorundadır. Bu bakımdan, TF mevzuatı gümrük mevzuatından daha esnek bir nitelik taşımaktadır denilebilir.
- Transfer fiyatlandırmasında seçilen en iyi fiyatlandırma yöntemiyle ulaşılan emsal fiyat ya da bedel fiilen kullanılan fiyat ya da bedelden daha düşük olması halinde cezalı tarhiyat yapılırken; Gümrükte, bunun tamamen tersi durumda yani önerilen yöntemlerle ulaşılan emsal fiyat ya da bedel, beyan edilenden daha yüksek olması halinde cezalı tarhiyat yapılmaktadır.

Buna karşın, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında gümrük idareleri ve vergi idareleri arasında ilişkili kişi kavramı farklı şekillerde tanımlanmakta ve ilişkili kişiler arasındaki işlemlerin değerlendirilmesinde farklı ölçütler kullanılmaktadır. Bu çerçevede, emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda gümrük idaresi alıcı ile satıcı arasında bir ilişki varsa bu tür bir ilişkinin gümrük vergisinin tahsilinde “eşyanın kıymetini” etkileyip etkilemediğı ile ilgilenirken; mali idare ilişkili kişilerin kendi arasında gerçekleştirdiğı işlemlerde uyguladıkları transfer fiyatının dolayısıyla ülke içindeki karın bu ilişkiden etkilenip etkilenmediğı ile ilgilenmektedirler.⁹⁰

2.4. TRANSFER FİYATLAMASI YÖNTEMLERİNİN UYGULANMASI

Emsallere uygunluk ilkesi, birden fazla yöntemin uygulanmasını öngörmemektedir ve uygulamada da böyle bir yaklaşımın benimsenmesi mükellefler açısından önemli bir yükün ortaya çıkmasına neden olabilir. Bazı durumlarda bir yöntemin dolaysız bir biçimde seçiminin mümkün olmaması ve ilk etapta birden fazla alternatif yöntem üzerinde düşünülmesi gerekmesine karşın, genellikle emsal değerin belirlenebilmesi açısından en uygun tahmini öneren yöntemi seçmek mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte, tek bir yaklaşımın kesin sonuç vermediğı daha zor durumlarda, birlikte uygulanan çeşitli yöntemlerden sağlanan

⁹⁰ Biçer, Ramazan. age, s.515

kanıtlardan yararlanmaya izin veren esnek bir yaklaşım belirlenebilmektedir. Böyle durumlarda; mevcut durumu belirleyen koşullar ve gerçekler, sağlanan kanıtlardan oluşan kombinasyon ve üzerinde durulan çeşitli yöntemlerin göreceli güvenilirlikleri dikkate alınarak, işlemde yer alan tüm taraflar açısından pratik anlamda tatmin edici düzeyde olduğu kabul edilebilen, emsallere uygunluk ilkesiyle uyumlu bir sonuca varılabilir.⁹¹

OECD Rehberinde transfer fiyatlandırması yöntemleri geleneksel işlem yöntemleri ve diğer yöntemler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. OECD Rehberinde belirtilen hiyerarşi önce geleneksel yöntemlerin, bu yöntemlerin yeterli bilginin bulunması gibi durumlarda da diğer yöntemlere başvurulması yönündedir.⁹²

2.4.1. Geleneksel İşlem Yöntemleri

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanışında kullanılan geleneksel işlem yöntemleri aşağıdaki şekildedir;

- Karşılaştırılabilir Kontrol Edilmeyen Fiyat Yöntemi
- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi
- Maliyet Artı Yöntemi

2.4.1.1. Karşılaştırılabilir Kontrol Edilmeyen Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method)⁹³

Karşılaştırılabilir Kontrolsüz Fiyat Yöntemi, kontrollü bir işlemde mallar ve hizmetler için biçilen fiyatları, karşılaştırılabilir koşullardaki kontrolsüz işlemlerde oluşan fiyatlarla karşılaştırma esasına dayanmaktadır. Kontrollü işlemlerdeki fiyatların, kontrolsüz işlemlerdeki fiyatlardan farklılık arz etmesi durumunda, bağımlı şirketler arasındaki ticari veya mali işlemlerin emsaline uygunluk olarak gerçekleşmediği kabul edilmektedir.⁹⁴ Böyle durumlarda emsali işlemlerde gerçekleşen fiyat, kontrollü işlemde gerçekleşen fiyatın yerine ikame edilmelidir.⁹⁵

⁹¹ OECD Rehberi, Bölüm I, Sayfa I-27

⁹² Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.382

⁹³ Bu tanım, OECD Rehberinde yer alan tanıma uygun olarak “Karşılaştırılabilir Kontrol Edilmeyen Fiyat Yöntemi” olarak kullanılmıştır. Bu yönteme Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi olarak da adlandırmak mümkündür.

⁹⁴ Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.382

⁹⁵ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-2

Bu yöntem uygulanabildiği durumlarda emsaline uygunluk ilkesine ulaşmada en doğru ve uygun yoldur. OECD ve ABD’de, uygulanabildiği durumlarda bu yöntemin diğer yöntemlere tercih edilmesi önerilmektedir.⁹⁶

Bağımsız kuruluşlar arasında gerçekleşen ve kontrol edilen işlemlere benzer ancak farklılıkların uygulanan fiyat üzerinde herhangi bir önemli etkiyi haiz olmayan karşılaştırılabilir işlem bulabilmek son derece güç olabilmektedir. Örneğin, kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemlerde mal transferinde ortaya çıkan küçük bir farklılık, üstlenilen ticari faaliyetlerin niteliğinin aynı toplam kar marjının oluşturulması açısından yeterli düzeyde benzerlik gösterse bile, fiyat üzerinde önemli bir etki yaratabilmektedir. Böyle bir durumda, bazı düzeltmelerin yapılması uygun olacaktır.

Kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemlerin karşılaştırılabilir işlemler olup olmadıklarının belirlenmesinde, salt ürün karşılaştırılabilirliğinin yanı sıra daha geniş kapsamlı ticari işlevlerin fiyatı üzerinde olması gereken etkilerinin de (önceki bölümde karşılaştırılabilirliğin belirlenmesine ilişkin unsurların) dikkate alınması gerekir. Kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemler, ya da bu işlemleri üstlenen kuruluşlar arasında farklılıkların ortaya çıkması durumunda, bunların fiyat üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmak üzere, makul ölçüde doğru düzeltmelerin belirlenmesi zor olabilir. Makul ölçüde doğru düzeltmelerin uygulanmasında ortaya çıkan güçlükler, rutin bir biçimde KKEF Yönteminin uygulanabilme olasılığı üzerinde herhangi bir güçlük yaratmamalıdır. Pratik ilkeler, KKEF yönteminin uygulanabilirliğini sağlayacak daha esnek bir yaklaşımın ve bu yaklaşımla birlikte, tümünün de göreceli doğruluklarına uygun biçimde değerlendirilmeleri gereken diğer uygun yöntemlerin de gerektiğinde kullanılmasını gerektirmektedir. Verilerin KKEF yöntemi kapsamında uygun bir biçimde kullanılabilmesini sağlamak için verilerin düzeltilmesine yönelik gerekli her tür çabanın gösterilmesi gerekir. Tüm yöntemler açısından, karşılaştırılabilirliği sağlayan düzeltmelerin doğruluk dereceleri KKEF Yönteminin göreceli güvenilirliğini etkilemektedir.⁹⁷ Bu yöntem özellikle karşılaştırılabilir bir işlemin tespit edilmesinin mümkün olduğu durumlarda oldukça başarılı sonuçlar verir. Örneğin grup şirketleri arasında kredi alıp verme gibi işlemlerde piyasada uygulanan faiz oranı bilgisine rahatça ulaşılabilmesi nedeniyle bu gibi işlemlerde emsale uygun fiyatı tespit etmek için faydalı olmaktadır.⁹⁸

⁹⁶ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-2

⁹⁷ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-2

⁹⁸ Zetter, Martin. “Transfer Pricing And The New Economics”, International Tax Review, Kasım 2009

Bu yöntem özellikle, ilişkili iki firma arasında alım-satım konu edilen bir ürünün aynı şekilde başka bir işletme tarafından da satıldığı varsayımı altında daha etkili olmaktadır. Örneğin, Kolombiya’da kahve sektöründe faaliyet gösteren ve markasız çekirdek kahve satan bağımsız bir işletmenin bu ürünü, iki ilişkili kuruluş arasında da alım-satım konu olan aynı tür ve kalitede ürünü aynı zaman diliminde aynı üretim ve dağıtım aşamalarından geçtiğini varsayalım. Mevcut tek kontrol edilmeyen işlemde satışa konu ürünün, Brezilya menşeli markasız çekirdek kahve olması halinde, bu iki tür çekirdek kahve arasındaki farklılığın, fiyat üzerinde önemli bir etki yaratıp yaratmadığının araştırılması gerekecektir. Çekirdek kahvenin tedarik kaynağının bir prim öngörüp öngörmediği, ya da genellikle serbest piyasada bir indirim talebinde bulunulup bulunulmadığı sorgulanabilir. Bu tür bilgiler, emtia borsasından temin edilebilir ya da satıcı fiyatları üzerinden hesaplanabilmektedir. Aradaki farkın fiyat üzerinde önemli bir etki yaratması halinde, KKEF yönteminin güvenilirliği azalacaktır ve KKEF yönteminin daha dolaylı diğer yöntemlerle birleştirilerek uygulanması gerekecek, ya da KKEF yönteminin yerine bu diğer yöntemlerin uygulanması gerekecektir.⁹⁹

2.4.1.2. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)

Yeniden satış fiyatı yöntemi, bir ürünün bağımsız kişilere satılmak üzere bağımlı şirketten alınması halinde, bağlı şirketten alındığı fiyatı bulmayı amaçlayan bir yöntemdir. Üçüncü kişiye uygulanan yeniden satış fiyatından, uygun bir brüt kar marjı indirilerek bağımlı şirketten alış fiyatı bulunmaktadır. Bu şekilde bulunan fiyat bağlı şirketler arasındaki transfer fiyatı olmaktadır. Brüt marjın hesabında, satıcının satış ve faaliyet giderleri, satıcının gerçekleştirdiği işlevler ışığında kullanılan varlıklar ve üstlenilen riskler dikkate alınır. Brüt marjdan ürünün alımı için ödenen gümrük vergileri gibi ek giderler düşüldükten sonra kalan tutar bağımlı şirketler arasında emsal bedel olarak kabul edilir. Yöntemin uygulanmasında en önemli husus uygun marjın hesaplanmasıdır. Hesabın makul bir şekilde yapılabilmesi halinde, kullanılabilecek kullanışlı bir yöntemdir.¹⁰⁰ Yöntemin uygulanmasında aynı piyasada aynı marka altında aynı ürünü satan iki distribütör örneği ile açıklayabiliriz. Distribütör A bir garanti sunmakta, Distribütör B ise herhangi bir garanti sunmamaktadır. Distribütör A, garantiyi fiyatlandırma stratejisinin bir parçası olarak sunmamakta ve bu nedenle de, ürününü daha yüksek bir fiyat üzerinden satmakta ve bunun sonucu olarak da, ürünü daha düşük fiyatla satan Distribütör B’ye kıyasla, brüt kâr marjı daha yüksek çıkmaktadır. Arada oluşan bu fark için bir düzeltme yapılmadıkça, iki marj karşılaştırılabilir bir özellik içermemektedirler.¹⁰¹

⁹⁹ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-4

¹⁰⁰ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-5

¹⁰¹ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-10

2.4.1.3. Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)

Bu yöntem özellikle, birbirleriyle uzun süredir anlaşmalar çerçevesinde alım satım yapan grup içi şirketler arasında satılan yarı mamullerin satış fiyatının belirlenmesi sırasında sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir. Bu yöntemde, uygun bir brüt kar satışa konu olan ürüne eklenmekte ve satışı gerçekleşmektedir.¹⁰² Maliyet artı yöntemi, kontrol edilen bir işlemde ilişkili kişi konumundaki bir alıcıya transfer edilen mallar ya da sağlanan hizmetler karşılığında bu mal ya da hizmeti tedarik eden tarafın katlandığı giderin hesaplanması ile başlar. Daha sonra, üstlenilen işlevler ve piyasa koşullarının ışığında uygun bir kârın belirlenmesini sağlamak üzere, uygun bir maliyet artı kâr marjı bu tutara ilave edilir. Maliyet artı kâr marjının yukarıda belirtilen maliyetlere ilave edilmesi sonucu varılan rakam, başta belirtilen kontrol edilen işlemin emsale uygun bedeli olarak kabul edilebilir. Yöntem özellikle yarı mamul malların ilişkili kişi konumundaki taraflar arasında alınıp satıldıkları ve işleme taraf olan bu ilişkili kişilerin aralarında ortak tesis anlaşmaları imzaladıkları, ya da uzun vadeli satın alma ve tedarik düzenlemelerine girdikleri veya kontrol edilen işlemlerin hizmet tedariki faaliyetinden oluştuğu durumlarda en iyi sonucu verebilmektedir.¹⁰³ Maliyet artı yöntemi, özellikle maliyetlerin belirlenmesi açısından uygulamada birtakım sorunlar içermektedir. Her ne kadar bir işletmenin ticari yaşamını sürdürebilmesi için belirli bir süre içinde katlandığı tüm giderleri karşılayabilmesi gerekse de; bu maliyetler, herhangi bir yıl içinde belirli bir durum için uygun kârın ne olabileceği konusunda belirleyici olamazlar. Çoğu kez şirketlerin rekabet koşulları gereği ilgili malların üretim maliyetini, ya da ilgili hizmetlerin sağlama bedelini referans alarak uyguladıkları fiyatlarda indirim gitmelerine karşın, katlanılan maliyetlerin seviyesi ve piyasa değeri arasında kesin olarak fark edilebilen bir bağlantının bulunmadığı durumlar da mevcuttur, (örneğin değerli bir buluşun gerçekleştiği ve sahibinin bu buluş için yalnızca düşük bir araştırma giderine katlandığı durumlarda olduğu gibi).¹⁰⁴

Örneğin, A Şirketinin ilişkili kuruluş konumundaki bir distribütöre tost makineleri sattığını; B Şirketinin bağımsız bir işletme konumundaki bir distribütöre ütü sattığını ve tost makineleri ve ütülerin imalatı üzerindeki kâr marjlarının küçük ev eşyaları sektöründe temelde aynı olduklarını varsayalım. (Burada maliyet artı yönteminin kullanılması, piyasada benzer niteliklere sahip tost makinesi üreten başka imalatçının bulunmadığı anlamına gelmektedir). Eğer maliyet artı yöntemi uygulanıyor olsaydı, kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemlerde karşılaştırılan kar marjları, imalatçının distribütöre uyguladığı satış fiyatı ile ürünün imalatında katlanılan maliyetler arasındaki fark olurdu. Bununla birlikte;

¹⁰² Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.383

¹⁰³ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-11

¹⁰⁴ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-12

A Şirketi imalat süreçlerinde B Şirketine kıyasla çok daha hesaplı davranabilir ve böylece maliyet giderlerini daha düşük tutabilir. Neticede, A Şirketinin ütü değil de tost makinesi imal etmesine ve B Şirketinin ütü için belirlediği fiyatı tost makinelerine uyguluyor olsa bile (yani, özel bazı koşullar bulunmuyor olsa bile), A Şirketinin kâr marjının B Şirketinin kâr marjından daha yüksek olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bu nedenle, bu farklılığın kar marjı üzerindeki etkisini düzeltebilmek mümkün olmadıkça, maliyet artı yönteminin uygulanması bu bağlamda tam anlamıyla güvenilir sonuçlar vermeyecektir.¹⁰⁵

2.4.2. Diğer Yöntemler

Geleneksel işlem yöntemlerinin tek başlarına uygulanamadıkları veya istisnai bir durum olsa da, hiçbir şekilde uygulanamadıkları durumlarda emsallere uygunluk şartlarını sağlayabilmek transfer fiyatlandırması konusunda “diğer yöntemler” uygulanabilir. Diğer yöntemlerden kastedilen uygulamalar aşağıdaki şekildedir; 1995 yılında yayınlanan OECD Rehberinde yer alan düzenlemelerde (paragraf 2.49 ve 3.49) geleneksel yöntemlerin kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda diğer yöntemlerin son yöntem olarak başvurulabileceği yer almaktadır. Ancak son yıllarda yapılan tartışmalar, yöntemler üzerinde var olan hiyerarşinin ortadan kaldırılması yönündedir. 23-25 Ocak 2008 tarihinde OECD tarafından gerçekleştirilen oturumda da transfer fiyatlandırması yöntemlerinin birbirine olan üstünlüğü konusu tartışılmış ve görüşlerin iletilmesi için kamuya açıklanmıştır.¹⁰⁶

- Kar Bölüşüm Yöntemi (Profit split method)
- İşlemsel Net Kar Marjı Yöntemi (Transactional net margin method)

2.4.2.1. Kar Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method)

Kar bölüşüm yöntemi, bağımsız şirketlerin yaptıkları işlemleri veya işlemde elde edecekleri karı emsal almak suretiyle, kontrollü bir işlemde oluşan ya da empoze edilen koşulların, karlar üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaya çalışır.¹⁰⁷ Karşılaştırılabilir işlemlerin olmaması ve gayri maddi varlıkların bulunması hallerinde kar bölüşüm yöntemi kullanılmaktadır. Kar bölüşüm yöntemi ilk olarak, bağımlı şirketlerin girdikleri kontrollü işlemlerdeki bölüşülebilir karlarını tanımlar. Daha sonra ekonomik ilişkiler çerçevesinde emsal bedel ilkesine uyumlu olarak birleştirilmiş karlar, işletmeler arasında dağıtılır. Birleşik kar, işlemlere tekabül eden kar ve arta kalan kar olabilir. İşlemlere tekabül eden kar işlemlerle bire

¹⁰⁵ OECD Rehberi, Bölüm II, Sayfa II-12

¹⁰⁶ Przysuski, Martin. “Transactional Profit Methods-A Practitioner’s Response”, Tax Planning International Transfer Pricing, Ekim 2008, s.19

¹⁰⁷ Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.384

bir eşleştirilebilir. Buna karşılık arta kalan kar belli bir bölüme atfedilemez. Artan kara örnek olarak gayri maddi varlıklardan elde edilen kar gösterilebilir. Grup içindeki her bir şirketin oluşan kara katkısı işlevsel analize göre belirlenir. Daha önce de tartışıldığı gibi işlev analizi, her bir şirket tarafından kullanılan varlıklar ile üstelenilen risklere göre belirlenmektedir. Yöntemi desteklemek amacıyla dışsal piyasa ölçütleri de kullanılabilir. Dışsal piyasa ölçütlerine örnek olarak, karşılaştırılabilir işlevler dikkate alınarak emsal alınan şirketlerdeki kar bölüşüm yüzdeleri ve getirileri gösterilebilir.¹⁰⁸

2.4.2.1.1. Kar Bölüşüm Yönteminin Avantajları

Kar bölüşüm yönteminin iki önemli avantajı bulunmaktadır,¹⁰⁹

- Kar bölüşüm yönteminin doğrudan karşılaştırılabilir işlemlere dayalı olmaması ve birbirinden bağımsız kuruluşlarda karşılaştırılabilir işlemlerin bulunmaması durumunda kullanılabilir olması en önemli avantajıdır. Bu yöntem, bir yandan bağımsız kuruluşlarda mevcut olmayan ilişkili kuruluşların kendine özgü ve muhtemelen durumlarını dikkate alarak esneklik sağlarken, diğer yandan aynı durumlar karşısında bağımsız kuruluşların yapacakları konusundaki değerlendirmeler çerçevesinde bir emsallere uygunluk yaklaşımı oluşturmaktadır.
- Başka bir avantaj da, kar bölüşüm yönteminde, işleme taraf olan her iki kuruluş da değerlendirildiğinden, kontrol edilen işleme taraf olanların her ikisinin de aşırı ve imkânsız bir kar elde etmesi olasılığının az olmasıdır. Kontrol edilen işlemlerde kullanılan gayri maddi hak bakımından tarafların katılımının analizinde bu husus büyük önem taşımaktadır. Bu iki taraflı yaklaşım, ölçek ekonomilerinden gelen kar bölüşümünün sağlanmasında veya hem mükellefi hem de mali idareyi memnun eden başka ortak etkinliklerin gerçekleştirilmesinde kullanılabilir. Gayri maddi varlıkların giderek önem kazanması, kar bölüşüm yönteminin önemini de arttıracak niteliktedir.

¹⁰⁸ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-2

¹⁰⁹ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-3

2.4.2.1.2. Kar Bölüşüm Yönteminin Dezavantajları

Bu yöntemin dezavantajları ise kısaca aşağıdaki şekildedir;¹¹⁰

- Karşılaştırılabilir kontrolsüz fiyat yönteminde olduğu gibi borsası oluşmuş mal fiyatları gibi dışsal piyasa verilerinden bu yöntemde pek yararlanılamamaktadır. Bu nedenle bu yöntem uygulanırken kullanılan dış piyasa verilerini içeriği yüzeyselleştikçe, uygulama sonucunda ortaya çıkacak transfer fiyatlandırması kararı daha sübjektif olacaktır.
- Kar bölüşüm yöntemi, ilk bakışta hem mükellef hem de vergi idareleri için daha erişilebilir görünmesine rağmen uygulaması zor bir yöntemdir. Zor olmasının nedeni, yöntemin birbirinden bağımsız şirketler hakkında daha az bilgiye dayanma eğiliminde olmasıdır.
- Bu yöntemin masraf dağıtımı gibi yansıtma işlemlerinde kullanılması oldukça güçtür.¹¹¹
- Bu yöntemin uygulanması mükellefler ve vergi idareleri için yabancı ülkelerde bulunan grup içi şirketlerden bilgi temin edilmesi zor olması nedeniyle uygulaması zordur.¹¹²

2.4.2.2. İşlemsel Net Kar Marjı Yöntemi (Transactional Net Margin Method)

Bu yöntem, kontrol edilen işletmenin doğrudan ve dolaylı maliyetlerin indirilmesinden sonra kalan faaliyet karının, satış, maliyet, aktif büyüklüğü veya diğer mali büyüklüklere oranlayarak elde edilen kar düzeylerini dikkate almak suretiyle kullanılmaktadır. İşletmelerin kontrollü bir işlemde elde edeceği net kar marjı, göreceli olarak seçilmiş maliyet, satışlar veya varlıklar gibi değerlere göre hesaplanır. Nesnel olarak seçilmiş kar düzey göstergeleri esas alınarak kontrollü işlemlerle kontrolsüz işlemler karşılaştırılır. Bu nedenle bu yöntem, maliyete ilave ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinde olduğu gibi uygulanır. Aynı şekilde yöntemin güvenilir olarak uygulanabilmesi için, yeniden satış fiyatı farklılıkları faaliyet giderleri üzerinde etkili olurken, farklı brüt kar marjları elde etmeleri durumunda aynı düzeyde net kar elde edebilmektedirler. Dolayısıyla fiyatlar ürün farklılıklarından, brüt marjlar işlev farklılıklarından etkilenmekle birlikte, faaliyet karları bunlardan daha az etkilenmektedir.¹¹³

¹¹⁰ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-3

¹¹¹ Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.385

¹¹² Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.385

¹¹³ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-9

2.4.2.2.1. İşlemsel Net Kar Marjı Yönteminin Avantajları

OECD Rehberine göre bu yöntemin iki önemli avantajı bulunmaktadır;¹¹⁴

- Bu yöntemde kullanılan net kar göstergeleri (örn. faaliyet karının net satışlara oranı, alacak ve stok devir hızları) KKEF Yönteminde kullanılan göstergelere daha az etkilenmektedir. Net kar marjları kontrol edilen ve kontrol edilmeyen işlemler arasındaki bazı işlevsel farklılıklara brüt kar marjlarından daha toleranslı da olabilir. İşletmeler arasında gerçekleştirilen işlevlerdeki farklılıklar çoğu zaman işletme giderlerindeki farklılıklara yansır. Bu nedenle, kuruluşlar çok geniş bir brüt kar marjı çeşitliliğine sahip olabilir, ama aynı zamanda da benzer düzeylerde net kar elde edebilir.
- Bu yöntemin diğer bir avantajı da ilişkili kuruluşların birden fazlasının gerçekleştirdiği işlemlerin ve yüklendiği sorumlulukların belirlenmesine gerek olmamasıdır. Aynı şekilde, çoğu zaman ticaret faaliyetinde bulunan bütün katılımcıların defter ve kayıtlarının ortak bir esasa göre tutulması veya bütün katılımcılara masrafların dağıtılması gerekmez. İşleme taraf olanlardan birinin karmaşık olması ve pek çok birbiriyle ilişkili faaliyeti bulunması durumunda ya da taraflardan biri hakkında güvenilir bilgi toplamanın zor olduğu durumlarda, uygulama konusunda bu yöntem çok avantajlı olabilir.

2.4.2.2.2. İşlemsel Net Kar Marjı Yönteminin Dezavantajları

Bu yöntemin dezavantajları da aşağıdaki şekildedir;

- Bu yöntemin en önemli dezavantajı, işletmelerin net kar marjlarının fiyat veya brüt kar marjı üzerinde hiç etkisi olmayan ya da daha az ve doğrudan etkisi olan bazı faktörlerden etkilenmesinin söz konusu olmasıdır. Bu etki yöntemin emsallere uygun net kar marjına ilişkin doğru ve güvenilir bir şekilde fikir vermesini zorlaştırır.¹¹⁵
- Bu yöntemin diğer bir dezavantajı da yöntemin genellikle ilişkili kuruluşlardan sadece birine uygulanmasıdır. Tek yönlü bu yaklaşım, yeniden satış ve maliyet artı yöntemlerinin de bu özelliğe sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yöntemi pek çok başka yöntemden farklı kılmamaktadır. Ancak, transfer fiyatlarıyla ilişkili olmayan pek çok faktörün net kar marjlarını etkileyebildiği ve işlemsel net kar marjı yöntemini

¹¹⁴ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-10

¹¹⁵ Levey, M.M., Wrappe S.C., Chung K., s.387

daha az güvenilir kıldığı gerçeği, tek taraflı analizi konusundaki endişeleri artırmaktadır.¹¹⁶

2.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN DÜZENLEMELERİ

Birleşmiş Milletlerin, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında Çifte Vergilendirme Anlaşma Modeli (The Model Double Taxation Convention Between Developed and Developing Countries) (BM Modeli) 1979 yılında yayınlanmıştır. OECD Modelinin gelişmekte olan ülkelere benimsenmemesi nedeniyle geliştirilmiştir. Çifte vergilemenin önlenmesi olayını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hepsini birden kapsayacak şekilde ele almaktadır. BM Modeli, uluslararası vergilendirmede uyrukluk ve kaynak ilkelerinin bağdaştırılması görüşünü temsil etmekle birlikte, OECD modeline kıyasla kaynak ilkesine daha çok ağırlık vermektedir. Buna karşılık son zamanlardaki güncellemelerle birlikte BM Modeli, giderek OECD Modeline benzemektedir.¹¹⁷ OECD Modelinin Bağımlı Teşebbüsler başlıklı maddesi 9 uncu maddesi, BM Modelinde de aynı başlık ve madde numarasıyla düzenlenmiştir. Maddenin ilk iki fıkrası her iki Modelde de aynıdır.¹¹⁸ Ancak BM modelinde OECD Modelinden farklı olarak 3 üncü fıkra mevcuttur. BM Modelinin 3 üncü fıkrasında, teşebbüslerden birine atfedilebilen hileli vergi kaçakçılığı, ağır kusur, vergi borcunu isteyerek ödememe hallerine bağlı durumlarda, birinci fıkra çerçevesinde karlarda bir artış doğuracak şekilde ayarlama yapılmış ise 2 nci fıkradaki çifte vergilendirmeyi gidermeye yönelik yargısal, idari ve diğer hukuksal düzeltmelere tatbik edilmeyecektir. Bundan hareketle, BM Modelinin kötü niyetli mükelleflere karşı daha sert bir yapı sergilediği sonucuna varılabilir.

2.6. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN (AB) DÜZENLEMELERİ

Devletler hükümlerine dayanarak ülkelerinin sınırları içerisinde kendi sosyal, politik, ekonomik ve benzeri koşulları dikkate alarak vergi sistemlerini kurarlar. Kurdukları sistem çerçevesinde kendi vatandaşlarını ve yabancı ülke vatandaşlarını vergilendirirler. Vergilendirme hakkı ülkelere has mutlak hak olup sınırlandırılmaz.¹¹⁹ Ancak ekonomik birliklere dahil olduğunda mutlak vergilendirme yetkisi sorgulanabilir hale gelmektedir. Ekonomik birlikler devletlerin uluslararası ekonomik ilişkilerini geliştirmek ve dış ticareti serbestleştirmek amaçları ile kurdukları, ekonomik işbirliği boyutlarını aşan uluslararası

¹¹⁶ OECD Rehberi, Bölüm III, Sayfa III-11

¹¹⁷ UNCTAD, 1999, **a.g.e.**, s. 18- 19

¹¹⁸ Patel, Sep 2001, **a.g.m.**, s. 51

¹¹⁹ Tuncer, 1974, **a.g.e.**, 13 - 14

birliklerdir. Ekonomik işbirliğinin son aşamasını ekonomik birlikler teşkil eder.¹²⁰ Şimdiye dek gerçekleştirilmiş ekonomik bütünleşmeler içinde en başarılı ve en önemlisi Avrupa Birliğidir.¹²¹ AB henüz bir devlet statüsünde olmamakla birlikte uluslar üstü bir kuruluştur.¹²² Vergilendirme yetkisinin ekonomik birlikler içinde sınırlandırılması iki şekilde gerçekleşebilmektedir. İlkinde vergilendirme yetkisi, üye devletler arasında belli alanlarda karşılıklı olarak kullanılmasından vazgeçilmektedir. İkincisinde ise birleşme ile oluşturulan kurumlara devredilmektedir.¹²³ AB, bir yandan kurucu anlaşma niteliğindeki Roma Anlaşmasının hükümleri, diğer yandan Birlik kurumlarının anlaşmanın öngördüğü hedefler doğrultusundaki işlemleri ile üye devletlerin vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaktadır. Ancak üye devletlerin izledikleri bir kısım ekonomik ve sosyal politikalar, ülke sınırları içinde kaldığından vergilendirme yetkisi, Birlik düzeyinde bu politikaların aracı olarak kullanılmamaktadır.¹²⁴ Avrupa Birliğinde vergi politikası, genel politikaları destekleyici ikincil bir politika niteliğindedir. Roma Anlaşması,¹²⁵ ekonomi ve maliye politikalarını ortak politika alanı olarak kabul etmemiştir. Anlaşmanın vergi ile ilgili hükümleri (md.95-99 ve 220) Birliğin temel ilkeleri arasında yer almamaktadır. Bu anlamda Birliğin üye ülkelerde ekonomik ve sosyal amaçlarla kullanabileceği asli nitelikte bir vergi politikası bulunmamaktadır. Dolayısıyla üye ülkeler vergi mevzuatlarını kendi mali ihtiyaçları ve benimsedikleri ekonomik ve sosyal hedeflere göre belirlemektedirler. Diğer taraftan Avrupa Birliğinin izlediği temel politikaların hemen hemen tamamının vergilendirmeyi ilgilendiren yönleri bulunmaktadır. Bu durum özellikle mal, hizmet, kişi ve sermayelerin serbest dolaşımını öngören iç pazarın işleyişi, ulaştırma ve rekabet alanındaki politikalar ile bölgesel politikalarda kendisi göstermektedir.¹²⁶ Roma Anlaşmasının 220 inci maddesi, Birliğe üye devletlerin, gereksinim duyduğunda çifte vergilendirmenin önlenmesi konusunda aralarında görüşmeler yapabileceklerini düzenlemektedir.¹²⁷ Avrupa Birliği'nde, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımını doğrudan etkilemediği için dolaysız vergilerde uyum faaliyetlerine fazla yer verilmemiştir. Dolaysız vergiler, üye ülkelerin iç hukuk düzenlemelerine bırakılmıştır. Üye ülkeler AB anlaşmasının 220 nci maddesinde geçen yetkiye dayanarak, farklı ülkelerde faaliyette bulunan işletmelerin karlarını düzenlemesinde çifte vergilendirmeyi önlemek için hakem müessesesi konusunda uzlaşmaya varmışlardır. AB üyesi ülkelerin

¹²⁰ Arıcan Süral, **Uluslararası Ekonomik Anlaşmaların Vergi Sistemi Üzerine Etkileri, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye'nin Durumu**, Ankara, 1983, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu, s. 22, Öncel; Kumrulu; Çağan, 1997, **a.g.e.** s. 63 - 64

¹²¹ Süral, 1983, **a.g.e.**, s. 22, Öncel; Kumrulu; Çağan, 1997, **a.g.e.** s. 63 - 64, Nadaroğlu, 1998, **a.g.e.**, s. 293

¹²² TOBB, 2001, **a.g.e.**, s. 80

¹²³ Çağan, 1982, **a.g.e.**, s. 233, Öncel; Kumrulu; Çağan, 1997, **a.g.e.** s. 63 - 64

¹²⁴ Öncel; Kumrulu; Çağan, 1997, **a.g.e.**, s.63 - 64

¹²⁵ Anlaşmanın orijinal metninin bulunduğu internet adresi : (Çevrimiçi) <http://www.hri.org/docs/rome57/Rome57.txt>, 20.08.2003

¹²⁶ Abdülkadir Göktaş, "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Ekonomik ve Vergisel Uyumu-II" **Yaklaşım**, Ocak 2001, Yıl 9, Sayı 97, s.46

¹²⁷ Halûk Günuğur, **Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)**, Ankara, 2 inci Baskı. 1988, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, s. 163

dolaysız vergiler alanında uyumlaştırma konuları: çifte vergilendirmeyi önleme, transfer fiyatlandırması düzenlemeleri, yurt dışı zararların durumu, iki taraflı vergi anlaşmaları ağını tamamlanması şeklinde özetlenebilir.¹²⁸ Birlik içinde dolaysız vergilendirme alanındaki uyumlaştırma çabalarının dolaylı vergiler alanındaki uyumlaştırmaya göre oldukça yavaş olmasının yukarıda açıklananlara ilave olarak diğer bir sebebi, üye devletlerin mali egemenliklerini kaybetmek istememeleridir. Her üye ülke vergilendirme yetkisi üzerinde hassasiyetle durmakta, kaybetmek istememekte ve uyumlaştırmada isteksiz hareket etmektedir.¹²⁹ Vergilendirme yetkisi, ulusal devletlerin vazgeçebilecekleri son unsur olarak değerlendirilmektedir.¹³⁰ Avrupa Birliğinin kaynakları incelendiğinde birincil mevzuatı Kurucu Anlaşmalar ile bunların ekleri ve protokolleri oluşturmaktadır. İkincil mevzuatı Tüzük(Yönetmelik), Direktif(Yönerge), Karar ve görüşler oluşturmaktadır. Tüzükler ülkelerin iç hukuklarında herhangi bir değişikliğe gerek kalmaksızın üye ülkelerde uygulanmaktadır. İç hukukta ulusal kanunlar gibi hüküm ifade etmektedir. Direktifler ise tüm üye ülkelerle ilgili olabileceği gibi tek bir ülkeyle de ilgili olabilmekte ve iç hukuktaki usule uygun olarak kabul edilmesinden sonra uygulamaya girmektedir.¹³¹ Direktifler her ne kadar doğrudan uygulanmamakla birlikte, Birliğe üye devletler arasında vergilendirme yetkisinin bölüşümünü etkilemektedirler. Avrupa Topluluğu Adalet Divanı tüzükler, direktifler ve kararlar arasında uygulanabilirlik açısından bir fark görmemektedir. Direktifler de uygulanabilirlik açısından gerekli koşulları taşımaları halinde tüzükler gibi etki taşımaktadır.¹³² Direktifler amaçlarına ulaşma açısından üye devletlere belli hareket serbestisi tanımaktadırlar.¹³³ Transfer fiyatlaması ile ilgili sorunlar Birlik içinde de halen çözölmüş değildir. Avrupa Birliği'nde dolaysız vergilere ilişkin aşağıda isimleri belirtilen üç adet Konsey Direktifi (Yönerge) bulunmaktadır. Diğer bir deyişle dolaysız vergilerde hukuki müktesebat aşağıdaki üç direktif ile sınırlıdır.

1. Farklı Üye Ülkelerin Şirket, Bölünme ve Aktif Devirlerinde Ortak Vergilendirme Rejimi (90/434/AET).
2. Farklı Üye Ülkelerin Şirketlerinin ve Bağlı Şirketlerin Vergilendirilmesinde Ortak Kurallar (90/435/AET).
3. Çifte Vergilendirmeyi Hakem Kararıyla Önleme Konvansiyonu (90/436/AET) (Tahkim Anlaşması).¹³⁴

¹²⁸ M. Bahattin Kulu, "AB Üyesi Ülkelerde Uygulanan Ortak Vergi Hukuku", **Yaklaşım**, Şubat 2001, Yıl 9, Sayı 98, s. 59, 67

¹²⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Editörle: Stefamo Fantorini, Hakan Üzeltürk, **Avrupa Birliğinin Vergilendirme Politikası ve Türkiye'nin Uyum**, İstanbul, 2001, s.14, 83

¹³⁰ TOBB, 2001, **a.g.e.**, s.201

¹³¹ (Çevrimiçi) <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/AB%20sayfasi/tophuk.htm>, 03.09.2004

¹³² Çağan, 1982, **a.g.e.**, s.261

¹³³ TOBB, 2001, **a.g.e.**, s.197, AB'nin birincil hukuku ile ilgili olarak Bkz.: aynı eser s. 196

¹³⁴ Osman Arıoğlu, "Türkiye –AB İlişkilerinde Vergilendirme ve 2001 İlerleme Raporunda Vergilendirmeye İlişkin Konuların Değerlendirilmesi" konulu bildiri, **Avrupa Birliğine Giriş Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyum** 17. Türkiye Maliye Sempozyumu, 22 – 25 Mayıs 2002 Fethiye, Türmob Yayınları , Yayın No :185, s. 18; Editörler:

Yukarıdaki direktiflerden son ikisi, şirketlerin çifte vergilendirmeden uzak bir şekilde faaliyette bulunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece şirketler bütünleşmiş bir pazar içinde faaliyette bulunabileceklerinden bu pazarın olanaklarından da yararlanacaklardır.¹³⁵ Transfer fiyatlandırmasına ve çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin olarak Avrupa Birliği'ndeki ilk çalışmalar 1976 yılında başlamıştır. Konu ile ilgili direktif yukarıda üç numaralı bentte gösterilen Tahkim Anlaşmasıdır. Bu metnin önemli yönü, transfer fiyatlandırmasıyla ilgili olarak emsallerine uygunluk ilkesine aykırılık nedeniyle bir üye devlet tarafından yapılan tarhiyat, çifte vergilendirme sonucunu doğuruyorsa, karşı taraf için bir düzeltme öngörülmesindedir. Bu düzenleme uygulamada pek olumlu karşılık bulamamıştır. Bunun en büyük nedeni, farklılıkları giderme yönündeki girişimlerin üye ülkelerin mali özerklik alanlarına etki yapması ve bunun üye devletler tarafından kolaylıkla kabul edilememesidir.¹³⁶

Üye ülkeler vergilendirme yetkilerinin gitmesini engellemek için uyumlaştırma yönünde adım atmakta isteksiz davranırlarken, ortaya çıkan boşluğu Avrupa Topluluğu Adalet Divanı doldurmaktadır. Mahkeme dolaysız vergilerde ayırım yapmama ilkesini benimsemiştir. Mahkeme dolaysız vergilerin üye ülkelerin kendi yetki alanlarında kaldığını benimsemekle birlikte, üye ülkelerin vergilendirme yetkilerini topluluk hukukuna uygun olarak kullanmaları ve uyruklu temeline ayrımcılık yapmamaları yönünde karar almıştır.¹³⁷ Avrupa Birliği Adalet Divanının kararları Birliğin ikincil hukuku olarak da önem taşımaktadır.¹³⁸ Avrupa Adalet Divanının kararları ortak bir vergi politikası oluşturmada ve Birlik üyeleri arasında vergi rekabetini engellemede önemli ve yararlı rol oynamaktadır. Zira Avrupa Adalet Divanı devamlı olarak tek Avrupa piyasası için vergi uyumlaştırması ile ilgili kararlar vermektedir.¹³⁹

AB ülkeleri arasında imzalanan Tahkim Anlaşmasının 4 üncü maddesindeki karların saptanmasıyla ilgili temel ilke emsallerine uygunluk ilkesidir. Buna göre, anlaşmayı imzalayan farklı ülkelerdeki bağlı şirketler arasındaki mali düzenlemeler, karşılaştırılabilir bağımsız şirketler arasında benzeri ilişkileri yansıtmalıdır. Bağlı şirketler, birinin diğerine doğrudan ya da dolaylı olarak yönetim, kontrol veya sermaye yoluyla bağlantılı olmasını ya da aynı kişinin yönetim, kontrol veya sermaye yoluyla diğer şirketle bağlantılı olmasını ifade eder. Anlaşmanın 4(2) nci maddesine göre, yabancı ülkedeki bir şubenin karı, bu şube bağımsız bir

Fantorini; Üzeltürk, 2001, **a.g.e.** s. 55, Bu direktiflerin (Yönergelerin) Türkçe metinleri <http://www.gelirler.gov.tr> adresinde bulunabilir.

¹³⁵ Editörler: Fantorini; Üzeltürk, 2001, **a.g.e.** s. 55, HUV, TOBB, 2002, s. 392 - 393

¹³⁶ TOBB, 2001, **a.g.e.**, s. 27, HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.**, s. 392 – 393,

¹³⁷ Billur Yaltı Soydan, “Avrupa Birliği'nin Geleceği Tartışması Ekseninde Dolaysız Vergiler: Uyumlaştırmak ya da Uyumlaştırmamak, İşte Bütün Mesele Bu ?” konulu bildiri, **Avrupa Birliğine Giriş Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyum 17. Türkiye Maliye Sempozyumu, 22 – 25 Mayıs 2002**, Fethiye, Türmob Yayınları , Yayın No :185, s. 148 - 149

¹³⁸ TOBB, 2001, **a.g.e.**, s. 206 - 207

¹³⁹ The Economist, “The Mystery of Vanishing Taxpayer”, Jan 29 th 2000

işletme varsayılarak değerlendirilecektir. Emsallerine uygunluk ilkesi bakımından 4 üncü madde, OECD Anlaşma Modeli'nin 9 uncu maddesiyle hemen hemen aynıdır.¹⁴⁰

2.7. AMERİKA DÜZENLEMELERİ

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak dünyadaki ilk yasal düzenlemeler ABD'de yapılmıştır. Düzenlemelerde ve uygulamalarda bu ülke başı çekmiştir. Bundan sonra diğer ülkeler ve uluslar arası kuruluşlar yaptıkları düzenlemelerde, sürekli ABD örneğini esas almışlardır.¹⁴¹ ABD'nin konu ile ilk ilgilenen ülke olması ve bu ilgilin devam etmesinin nedeni, sahip olduğu çok uluslu şirket sayısının ve bu şirketlerden elde ettiği vergi gelirlerinin diğer ülkelere göre daha çok olmasındandır.¹⁴² Özellikle OECD'nin düzenlemeleri, ABD İç Gelir İdaresinin geniş kapsamlı ve detaylı düzenlemelerinden ilham almıştır.¹⁴³ OECD düzenlemeleri bazı küçük farklılıklara rağmen ABD düzenlemeleri paralelindedir.¹⁴⁴ OECD'den farklı olduğu taraflar da bulunmaktadır. Geçerli ve makul bir transfer fiyatlandırma yöntemini en iyi yöntem kuralları çerçevesinde ulaşılmaya çalışır. Mükellefleri sisteme uyumlaştırmak için reçetevari belgelendirme ve ceza sistemine sahiptir.¹⁴⁵

Yukarıdaki nedenlerle transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak ABD'de yapılan düzenlemeler özel bir önem taşımaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkeler için prototip niteliği taşımaktadır. Transfer fiyatlandırması konusu ABD'de İç Gelir Vergisi Kanunu'nun 482 numaralı kısmında (Internal Revenue Code, Section 482) yer almıştır. Bu kısım ilk olarak 1928 yılındaki Gelir Anlaşmasında (The Revenue Act of 1928) yer almaktadır.¹⁴⁶ 1963 yılında Porto Riko, IRS'in 482 numaralı kısmı şirketler arasındaki gelir ve giderleri dağıtma açısından sınırsızca kullandığı gerekçesiyle ABD'ni protesto etmiştir. Bunun üzerine Hazine İdaresi ana merkezi ABD'de, bağlantı işlemleri Porto Riko'da bulunan şirketlere ilişkin olarak bir gelir dağıtım rehberi düzenlenmiştir. (Rev.Proc.63-10,1963-1 C.B.490). Böylelikle ilk kez uygulamaya yönelik bir rehber basılmıştır.¹⁴⁷ Daha sonraki önemli gelişme, 1968 yılında 482 numaralı kısmın bugünkü şeklinin yayınlamasıyla ortaya çıkmıştır. ABD'nin 1968 yılındaki hukuksal düzenlemelerinden sonra konu ile ilgili olarak dünya liderliğini ele almıştır. Bundan sonra diğer ülkeler emsallerine uygunluk ilkesini benimsemeye başlamışlardır. ABD'nin

¹⁴⁰ TOBB ve HUV, 2002, **a.g.e.**, s. 393

¹⁴¹ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak A.B.D.'de Yapılan Yasal Düzenlemeler (1)", **Vergi Dünyası**, Haziran 1999, Sayı 214, s. 57 -58, Stanley, 2001, **a.g.m.**, s. 27

¹⁴² Jeffrey S. Arpan, **International Inracorporate Pricing Non – American Systems and Views**, New York, 1972, Praeger Publishers, s. 26 (Bu eser uluslararası literatürdeki en eski doktora tezlerinden biridir.)

¹⁴³ Plasschaert, Editör: Plasschaert, **a.g.e.**, 1994, s. 4

¹⁴⁴ Aktaş, Ekim 2003, **a.g.m.**, 88

¹⁴⁵ Mark Atkinson; David Tyrall, "International Transfer Pricing : The Taxman Cometh", **Management Accounting : Magazine for Chartered Management Accountants**, Dec 1997, Vol.75, Issue 11, s.32 - 34

¹⁴⁶ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **agm.**, s. 57 –58, TOBB; HUV, 2002, **a.g.e.**, s. 383

¹⁴⁷ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s. 59

alışmaları beraberinde OECD'nin 1979 ve 1984 Rehberlerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.¹⁴⁸

Kavramın tanımlanması ve mükelleflere yapılacak uygulamalardaki idari boyuttaki zorluklar nedeniyle transfer fiyatlamasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan konular ve bunlara getirilen savunma mekanizmaları, 1980'li yılların ortalarından beri ABD vergi politikasında güncelliğinin koruyan bir husus halini almıştır. 1986 Vergi Reform Hareketinin bir parçası olarak Kongre, ABD İç Gelir İdaresine özellikle gayri maddi hakların istismarı olmak üzere transfer fiyatlaması mekanizmaları ile ilgili bir çalışma görevi vermiştir. Sonuçlar 482 Numaralı Bölüm Altında Şirket İç Fiyatlandırmanın Bir alışması başlığı altında 1988 yılında yayınlanmıştır. Bu alışma genel olarak Bölüm 482 Beyaz Raporu¹⁴⁹ olarak anılmaktadır. Bölüm 482 Beyaz Raporunun yayınlanması, vergi idareciler ile yöneticiler arasındaki tartışmaları arttırmış ve bir dizi kuralların önerilmesine neden olmuştur. Uzun süreli tartışmalardan ve geniş düzeltmelerden sonra yeni düzenlemeler 1994'den 1996'ya kadar yayınlanmıştır.¹⁵⁰

ABD'de 1994 yılında başlayan yeni düzenlemelerle, mükelleflerin uyumunu sağlayacak belgelendirme yükümlölükleri arttırılmıştır. Mükelleflerin işlemlerini emsallerine uygun olduğunu belgelendirmeleri istenmektedir. Vergi düzenlemelerine uymayan mükelleflere daha ağır cezalar öngörölmüştür. Çok uluslu şirketlerin işlemleri daha fazla mercek altına alınmıştır.¹⁵¹

Düzenlemenin son hali, İç Gelir Vergisi Kanunun 482 numaralı Vergi Mükellefleri Arasında Yapılacak Gelir ve Gider Dağıtım başlıklı bölümde aşağıdaki gibidir:

“Aynı çıkar birliği tarafından doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunan ya da kontrol edilen iki ya da daha fazla sayıdaki organizasyon, ticarethane ya da işletme (şirket olup olmadığına, ABD içinde örgütlenmiş olup olmadığına ve bağlantılı olup olmadığına bakılmaksızın) için Bakanlık toplam geliri, gideri ve kredileri söz konusu organizasyon, ticarethane ya da işletme arasında dağıtabilir, bölüştürebilir ya da tahsis edebilir. Bunun yapılabilmesi için söz konusu dağıtım, bölüşüm veya tahsisin vergiden kaçınmayı engellemesi,

¹⁴⁸ Kim; Swinnerton, 1997, **a.g.m.**, s. 19

¹⁴⁹ Beyaz Raporun İngilizce orijinal hali: (çevrimiçi) http://www.intltaxlaw.com/shared/transfer/preamble_to_1994_final_regs.htm, 09.07.2004 tarihinde edinilmiştir.

¹⁵⁰ Charles H. Gustafson; Robert J. Peroni; Richard Crawford Pugh, **Taxation of International Transaction, Materials, Text and Problems**, St Paul MN, 1997, West Publishing Co., s. 500

¹⁵¹ Adams; Coombes, 2003, **a.g.e.**, s. 4 -5

adı geçen organizasyon, ticarethane ya da işletmenin gelirini açıkça yansıtması açısından gerekli görülmesi yeterlidir.¹⁵²

Yukarıdaki düzenlemede, aynı çıkar birliğine ait ikiden fazla ticari veya iş merkezinin gelir ve giderlerinin taraflar arasındaki dağıtımında ABD Gelir İdaresine yetki vermektedir. Gelir idaresinin dağıtım müdahale etmemesi için taraflar arasındaki gelir dağıtımının, haksız yere kar aktarımı, hayali satışlar veya diğer yöntemlerin uygulanmasıyla vergiden kaçınmalara yer vermemesi ve gerçek vergi sorumluluğunu açıkça yansıtması gerekmektedir.¹⁵³ ABD'deki 482 numaralı bölüm diğer grup içi işlemlerinde olduğu gibi çok uluslu şirketlerin mal ve hizmet ihraç ve ithalatındaki fiyatların emsallerine uygun olmasını vurgulamaktadır.¹⁵⁴ ABD'deki düzenlemeler emsallerine uygunluk ilkesi çerçevesinde grup şirketlerinin her bir üyesinin gerçek vergilendirilebilir gelirini kavramaya çalışmaktadır. Yukarıdaki 482 numaralı kısım ile ilgili detaylı genel tebliğ şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Mükelleflerin beyanlarını bu açıklamalar çerçevesinde yapmaları gerekmektedir.¹⁵⁵

ABD uygulamasında, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında 1994 yılından önce sadece fiyatlar üzerinde durulmuştur. 482 nci Bölümde 1994 yılı ve izleyen dönemde yapılan değişikliklerle emsallere uygunluk sadece fiyatlar üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade, işlemler sonucu elde edilen karları da kapsar hale gelmiştir. Gelir idaresi bağlı şirketler arasındaki fiyatların emsallerine uygun olmasının yanında, işlemlerden elde edilen karları da incelemeye almıştır.¹⁵⁶

İç Gelir Vergisi Kanunu'nun (Internal Revenue Code) transfer fiyatlamasını düzenleyen 482 numaralı kısma ilişkin değişiklik metni ve açıklamalar 300 sayfa civarında ve oldukça detaylıdır.¹⁵⁷

ABD'nin düzenlemeleri izleyen bölümlerde OECD düzenlemeleri birlikte ayrıntılı olarak ele alınacaktır. ABD'de örtülü sermaye ile ilgili düzenlemeler İç Gelir Kanununun 385 ve 163 (j) bölümünde yer almıştır. Bölüm 385'in başlığı Şirketlerde Belirli Menfaatlerin Hisse

¹⁵² 482 numaralı kısmın yukarıdaki çevirisinde Tuncay Kapusuzoğlu, **Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması**, İstanbul, 2003, Oluş Yayıncılık A.Ş., s. 26 –27'den yararlanılmıştır. Benzer çeviri için Bkz.: Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 11

¹⁵³ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s. 57 –58, Stanley, 2001, **a.g.m.**, s. 27 - 28

¹⁵⁴ Editörler: Assaf Razin, Joel Slemrod, **Taxation in the Global Economy**, Jean – Thomas Bernard, Robert J. Weiner, "Multinational Corporations, Transfer Prices, and Taxes; Evidence from the U.S. Petroleum Industry", Chicago, London; 1990, The University of Chicago Press, s. 123

¹⁵⁵ Belkaoui, 1991, **a.g.e.**, s. 212, 482 numaralı ABD Hazinesi Düzenlemeleri (Treasury Regulations), (Çevrimiçi) <http://www.intltaxlaw.com/shared/transfer/regs.htm>, 09.07.2004 tarihinde temin edilmiştir. Bundan sonraki bölümlerde ABD düzenlemeleri OECD düzenlemeleri paralelinde ise dipnotlarda gösterilecek, farklılık bulunması halinde metinde veya dipnotlarda açıklamalar yapılacaktır.

¹⁵⁶ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s. 61 - 62

¹⁵⁷ Atkinson; Tyrall, Dec 1997, **a.g.m.**, s. 32 - 34

veya Borç Olarak İşlem Görmesi (Treatment of Certain Interest in Corporation as Stock or Indebtedness) şeklindedir. Maddenin (a) fıkrasında, bir şirketteki menfaatlerin hisse ya da borç olarak kabul edilmesinde esas olmak üzere düzenlemeler yapma konusunda Hazine Bakanlığına (The Secretary) yetki vermektedir.¹⁵⁸

Hazine Bakanlığı, şirketlerdeki menfaati sermaye mi yoksa borç mu olduğu yönünde düzenlemeler yaparken dikkate alınması gereken unsurlara maddede yer verilmiştir. Maddenin (b) fıkrasında, Hazine Bakanlığının belli vakalarda şirketler ile borç verenler arasındaki ilişkinin bir alacaklı borçlu ilişkisi mi yoksa şirket hissedar ilişkisi mi olduğunun tespitini düzenlerken dikkate alacağı unsurlar (faktörler) gösterilmiştir. Bu unsurlar:

1. Talep halinde veya belli bir tarihte belli bir paranın veya para yerine geçebilecek değer ve belli bir oran üzerinden hesaplanacak faizin ödeneceğine dair koşulsuz yazılı taahhüdün bulunup bulunmadığı,
2. Şirketin herhangi bir borcu konusunda önceliği ya da bir planının (subordination) olup olmadığı,
3. Şirketin borçlarının öz sermayeye oranı,
4. Şirketin borçlarının hisse senetlerine çevrilebilirliğin mümkün olup olmaması,
5. Şirkette hisse sahibi olmak ile inceleme konusu menfaat (interest) arasında ilişki bulunup bulunmadığı,¹⁵⁹

Hazine Bakanlığı yukarıdaki faktörleri dikkate alarak hangi türden borçlanmaların sermaye olarak kabul edileceğini düzenleyecektir. Yukarıdaki faktörler düzenlemeler yapılırken dikkate alınacak unsurlardan bir kısmı olup olayların özelliğine göre bunlardan farklı unsurlar da dikkate alınabilmektedir. Ancak Bölüm 385 ile ilgili olarak Bakanlık çok fazla düzenleme yapmamaktadır.¹⁶⁰

Vergi mahkemelerinin kararlarında genellikle örtülü sermaye ile ilgili konularda dikkate alınması gereken hususlara yer vermektedirler. Bunlar arasında: Şirkete aktarılan mali kaynak karşılığında verilen belgelerin nitelikleri. Genellikle aktarılan mali kaynak karşılığında hisse senedi verilmiş ise sermayeye katılım, tahvil (bond) verilmiş ise borçlanma olarak kabul edilecektir. Geri ödeme tarihinin bulunup bulunmaması. Geri ödeme tarihinin bulunması borçlanmayı ima edecektir. Şirket tarafından yapılan geri ödemelerin kaynağı. Ödemeler şirketin kazançlarına bağlı olarak yapılmıyor ise borçlanmanın varlığından söz edilecektir.

¹⁵⁸ (Çevrimiçi) <http://www.fourmilap.ch/ustax/www/t26-A-1-C-VI-385.html>, 16.02.2005

¹⁵⁹ (Çevrimiçi) <http://www.fourmilap.ch/ustax/www/t26-A-1-C-VI-385.html>, 16.02.2005

¹⁶⁰ DRT International, 1990, **a.g.e.**, s. 158 – 159, Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 122 - 124

Yönetime katılma: Hisse senedi sahip olmak veya yönetimde oy sahibi olmak şeklinde sonuçlanan kaynak sağlama işlemleri sermayeye katkı sağlamak olarak değerlendirilmekte, borçlanma kabul edilmemektedir. Diğer düzenli kredi verenlerin borçları ile ortağın borcunun ödeme bakımında statüsü. Bir ortağın alacağı, diğer borç verenlere göre ikinci derecede ödenecek konumda ise ortağın alacağı örtülü sermaye kabul edilecektir.

Tarafların niyetleri: Yüksek borç öz sermaye oranı borçların ödenme kabiliyetinin düşmesi anlamına gelebilecek ve örtülü sermayeyi delalet edebilecektir.

Şirket ilgili olmayan kişilerden de borçlanma yapabiliyor ise ortada borçlanmanın varlığından söz edilebilecektir. Şirket ortaklarının borçlarına karşılık şirketteki payları ölçüsünde faiz ödeniyor ise örtülü sermayenin varlığından kuşkulanylacaktır.¹⁶¹

Herhangi bir hukuki düzenlemede borç öz sermaye oranı konusunda belli edilmiş bir oran bulunmamaktadır. Yargı organları kararlarında ve bilimsel içtihatla, borçların öz sermaye oranının 3:1'i aşmaması önerilmektedir. Bu oranın aşılması halinde, verilen borcun sermaye temini niteliği olduğu yönünde kuşkuların başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.¹⁶²

Doğrudan örtülü sermaye ile ilgili olmamakla birlikte diğer bir düzenleme İç Gelir Vergisi Kanunun 163(j) bölümünde yer almaktadır. Buradaki düzenlemeler Kazanç Gizleyici Kurallar (Earnings Stripping Rules) olarak adlandırılmaktadır. Düzenlemeler aşırı faiz harcaması (excess interest expenses) ödemesi olan ve borç öz sermaye oranı hesap döneminin sonu itibarıyla 1,5:1 oranını aşan şirketlere uygulanacaktır. Aşırı faiz harcaması, şirketin net faiz harcamasının şirketin ayarlanmış vergilendirilecek gelirinin %50'si ile önceki yıllardan ertelenmiş ayarlanmış vergilendirilebilecek gelirin %50'sinin net faiz harcamasından fazla olan kısmının (önceki yıllarda düşük net faiz ödemesi nedeniyle ortaya çıkan düşük faiz ödemesi nedeniyle kullanılmayan kısım) toplamını aşan tutar olarak hesaplanır. Şirketin aşırı faiz harcaması cari yıldaki gelirin hesabında indirilemez ise cari yılda indirilmeyen tutar üç yıl boyunca gelecek yılların gelirlerinden indirilmek üzere devredilebilir. Bu düzenlemenin uygulanmasında ayarlanmış vergilendirilebilecek gelir tabiri, faiz giderleri, net faaliyet zararları, amortisman, değer düşüklüğü karşılığı, tükenme payları gibi gider kalemleri dikkate alınmayarak hesaplanmaktadır.¹⁶³

¹⁶¹ DRT International, 1990, **a.g.e.**, s. 159 - 160

¹⁶² DRT International, 1990, **a.g.e.**, s. 160, Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 122 - 123

¹⁶³ (Çevrimiçi) <http://www.fourmilap.ch/ustax/www/t26-A-1-C-VI-163.html>, 16.02.2005

Diğer taraftan bağlı şirketler arasında borçlanma için ödenen faiz emsallerine göre fazla ise fazlalık tutar örtülü kazanç aktarımı (constructive dividend) olarak kabul edilecektir. Borçlu şirket tarafından ödenen emsalini aşan faizin indirimine izin verilmeyecektir.¹⁶⁴

ABD’de konuyla ilgili bir başka düzenleme kontrollü şirket düzenlemeleridir. ABD, karlarını başka ülkelere aktarma eğilimindeki şirketleri daha fazla köşeye sıkıştırma eğilimindedir. ABD bir taraftan diğer ülkelerindeki çok uluslu şirketlerde oluşan karları transfer fiyatlandırması düzenlemeleri ile kavramaya çalışırken, diğer taraftan Kontrollü Yabancı Şirket Kanununu kullanarak, yabancı ülkelerdeki Amerikan orijinli şirketlerin vergi davranışlarını kavramaya çalışmaktadır. Amerikan çok uluslu şirketlerinin düşük vergi rejimlerinden yararlanmalarının esas yöntemi vergi ertelemesidir. Bu yöntemde şirketler bağımlı şirketlerde elde ettikleri karları, ana şirkete göndermek yerine bağımlı şirkette tutmaktadırlar. Buna karşılık ABD İç Gelir İdaresi, bağımlı şirketin vergiden kaçınma amacıyla kullanıldığını düşünüyorsa, bağımlı şirketi kontrollü yabancı şirket olarak kabul ederek ve karlarını Amerikan vergisine tabi ana şirkete göndermek mecburiyeti altına sokmaktadır.²²¹ ABD’nin uygulamaları, bir karşı tepki olarak diğer ülkeleri de aynı yönde davranmaya itmektedir. Kontrollü yabancı şirketlerle ilgili düzenlemeler çalışmanın çerçevesini aştığından üzerinde durulmamıştır.

2.8. TÜRKİYE MEVZUATINDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI DÜZENLEMELERİ

Vergi Mevzuatında transfer fiyatlandırması kavramı ilk kez benzer bir ifade olarak “örtülü kazanç” kavramı ile yer almıştır. Örtülü kazanç kavramı 03.06.1949 tarih ve 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 17’inci maddesinde ile düzenlenmiştir ve bu düzenleme 31.12.2006 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Ancak örtülü kazanç kavramı sorun teşkil eden konular, uluslararası alandaki gelişmeler, diğer ülkelerin düzenlemeleri ve OECD’nin bu alandaki çalışmaları göz önünde bulundurularak “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı” başlığı altında yeniden düzenlenmiştir.

01.01.2007 tarihinde 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yer alan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı hükümleri ile gelişmiş ülkelerin düzenlemeleriyle paralel doğrultuda ortak kavram ve uygulama birliği oluşturacak şekilde daha çağdaş bir yapı getirilmiştir. Transfer fiyatlandırması konusunda yapılan başka bir düzenleme ise 19 Mart 2008 tarihinde yayınlanan Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemeleridir

¹⁶⁴ DRT International, 1990, **a.g.e.**, s. 159

(SPK Tebliği Seri IV No:41). Yapılan düzenlemeye göre ilişkili taraflarla yaygın ve süreklilik arz eden işlemlerin izleyen hesap döneminde de devam ettirilmesine karar verilirse ve söz konusu işlemlerin izleyen hesap dönemi sonunda kurul düzenlemeleri uyarınca kamuya açıklanacak yıllık finansal tablolarda yer alan aktif toplamın veya brüt satışlar toplamının yüzde 10'una veya daha fazlasına ulaşacağına öngörülmesi durumunda izleyen hesap döneminde uygulanacak şartların adil ve makul olup olmadığına ilişkin olarak kurulca esasları belirlenen kuruluşlara değerlendirme yaptırılması gerekmektedir.¹⁶⁵

2.8.1. 5520 SAYILI KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA YER ALAN DÜZENLEMELER

Değişen ekonomik ve ticari koşullar içerisinde yasal düzenlemelerin de söz konusu değişimleri kapsayacak biçimde yeniden ele alınmasının bir gereği olarak, 5520 sayılı yeni Kurumlar Vergisi Kanununun 13'üncü maddesinde transfer fiyatlamasıyla örtülü kazanç dağıtımı konusuna yer verilmiştir. Aynı Kanunun kabul edilmeyen indirimlerin yer aldığı 11'inci maddesinde ise, transfer fiyatlaması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların, kurum kazancının tespitinde indirilmesinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Türk Vergi Mevzuatında transfer fiyatlandırması; ilişkili kişiler arasında yapılan mal veya hizmet alımında uygulanan fiyat veya bedeli ifade etmektedir.¹⁶⁶

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin düzenlemeler aşağıdaki şekildedir,¹⁶⁷

(1) Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

(2) İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya

¹⁶⁵ Gündüz Zeki, "Halka Açık AŞ'lerde Transfer Fiyatlarında Değerleme Yaptırma Zorunluluğu Unutulmamalı", Dünya Gazetesi, 26.12.2008

¹⁶⁶ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, Resmi Gazete Tarihi: 06.12.2007, Resmi Gazete No: 26722

¹⁶⁷ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 16.06.2006 tarihli 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı hükümlerinin yer aldığı 13'üncü madde ise 01.01.2007 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır.

kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır.

(3) Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.

(4) Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder:

a) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.

b) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

c) Yeniden satış fiyatı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

ç) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir.

(5) İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır.

(6) *Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.*

(7) *Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.*

(8) *Transfer fiyatlandırması ile ilgili usûller Bakanlar Kurulunca belirlenir.*

2.8.2. İlişkili Kişi Kavramı

Yapılan düzenlemede yer alan maddeler incelenecek olursa, birinci bentte şirketlerin ilişkili kişi olarak belirlenen kişi veya kuruluşlara emsaline uygun olarak belirtilen mal ve hizmet alım/satımında bulunursa kazancın tamamen/kısmen örtülü kazanç olarak dağıtılmış sayılacağı yer almaktadır.

İlişkili kişi kavramı; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade etmektedir. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılmaktadır.¹⁶⁸

Yapılan tanım doğrultusunda ilişkili kişi tanımı dört ana başlık olarak toplanabilir;

- Kurumların gerçek ve tüzel kişi ortaklarını,
- Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları,

¹⁶⁸ 2 Seri No.lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ, Resmi Gazete Tarihi: 22.04.2008, Resmi Gazete No: 26855

- Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları,
- Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan gerçek ve tüzel kişileri.

Türk Vergi Mevzuatında yer alan ilişkili kişi kavramına yapılan en önemli eleştiri bu kavramın çok net tanımlanmayıp mükelleflerin uygulamada sorunlarla karşılaşabileceğinin düşünülmesidir.¹⁶⁹ Ayrıca ilişkili kişi tanımının kapsamı çok geniş tutulduğuna yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Yapılan bazı eleştirilerde bazı mükellefler için ilişkisiz kişi kavramının yapıp bu taraflarla yapılan işlemlerin daha kolay olacağına değinilmektedir. Ancak transfer fiyatlandırması konusundaki belgelendirme boyutu nedeniyle mükelleflerin belgelendirme yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için her bir ilişkili kişiyi ayrı ayrı ve tam olarak belirleyebilmesi gerekmektedir.

Muhtemeldir ki, bazı mal satışlarının ilişkili kişiye yapılmış olduğu ancak olası bir vergi incelemesinde fark edilecektir. Bu durumda da belgelendirme yükümlülüğünün zamanında yerine getirilmediğinden hareketle cezaya maruz kalınması olasıdır.¹⁷⁰

2.8.3. Emsallere Uygunluk İlkesi

Üçüncü bentte açıklandığı üzere emsallere uygunluk ilkesi; yukarıda tanımı yapılan ilişkili kişiler arasında yapılan işlemlerde uygulanan fiyatın, aralarında böyle bir ilişki bulunmaması durumunda oluşacak fiyata uygun olmasını ifade etmektedir. Burada, emsallere uygun fiyat ya da bedel, aralarında ilişkili kişi tanımı kapsamında söz konusu bu fiyat ya da bedeli etkileyecek herhangi bir bağ, ilişki olmayan kişilerin, tamamen işlemin gerçekleştiği andaki koşullar altında oluşturduğu, piyasa ya da pazar fiyatı olarak da adlandırılan tutarı ifade etmektedir. Bu şekilde oluşan fiyat ya da bedel, işlem anında hiç bir etki olmaksızın objektif olarak belirlenen ve emsal teşkil edecek olan tutardır.¹⁷¹

Emsallere uygunluk ilkesi, transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemenin en önemli unsuru ve uluslararası bir transfer fiyatlandırması standardıdır. Maddede yapılan tanım, ulusal ve uluslararası alanda bu konuda yapılan tanım ya da düzenlemelerin ortak, temel noktalarını

¹⁶⁹ Doğan, Gülçin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve İlişkili Kişi Kavramı”, Yaklaşım Dergisi, Aralık 2006, Sayı: 168

¹⁷⁰ Elele, Onur. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”, Vergi Dünyası, Şubat 2008, Sayı:318, Sayfa:85

¹⁷¹ Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Dünyası, Nisan 2006, Sayı: 296

İçericek şekilde hazırlanmıştır. Tanım OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi" esas alınarak yapılmıştır. Bu ilke, Rehber'in hemen başındaki 1. bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu Rehber'de kullanılan "emsallere uygunluk" kavramı da OECD Vergi Anlaşma Modeli'ndeki (Model Tax Convention on Income and Capital) tanımdan alınmıştır. Emsallere uygunluk ilkesinin genel tanımı, OECD Vergi Anlaşma Modeli'nin 9. maddesinin 1. paragrafında yer almaktadır.

Söz konusu 9. madde "Bağlı Kuruluşlar (Associated Enterprises)" başlığını taşımaktadır. 9. maddenin ilgili kısmı aşağıdaki gibidir.¹⁷²

"1. a) Bir akit devlet kuruluşu, diğer bir akit devlet kuruluşunun yönetim, kontrol veya sermayesine doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığında veya

b) Bir akit devlet kuruluşunun ve diğer akit devlet kuruluşunun yönetim, kontrol veya sermayesine aynı kişiler doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığında ve her iki halde iki bağlı kuruluş arasında ticari veya mali ilişkilerle ilgili olarak oluşturulan koşullar, bağımsız kuruluşlar arasında oluşandan farklıysa, kârlılık anılan bağlı kuruluşlardan birinde birikebilir ve bundan dolayı olması gereken kâr, ilgili olduğu kuruluşun kazancına eklenerek vergilendirilebilir."

ABD'de Gelir Yasası'nın transfer fiyatlandırması ile ilgili 482 sayılı kısmın 1. fıkrasının 4. bendinde emsallere uygunluk ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır.¹⁷³

"Kontrol altındaki vergi mükellefinin gerçek vergilendirilebilir gelirinin saptanmasında her olay için başvurulacak standart, söz konusu mükellefin kontrol dışındaki mükellefle yaptığı işlemdeki emsallere uygun bedelidir. Eğer kontrol edilen işlemin sonuçları, kontrol dışındaki bir mükellefin işlemleri ile tutarlı ise ya da aynı sonuçlara sahipse emsallere uygunluk söz konusudur. Bununla birlikte karşılaştırılabilir durumlarda, karşılaştırılabilir işlemlere göre emsallere uygunluk sonuçlarına ulaşmak çok güçtür, çünkü aynı tip işlemler, aynı koşullarda nadiren oluşur. Kontrol altındaki işlemin emsallere uygunluğu "en iyi yöntem kurallarına (the best method rule)" göre değerlendirilecektir."

Türk Vergi Mevzuatında tanımlanan emsallere uygunluk ilkesi yukarıda belirtildiği üzere uluslar arası düzenlemelere paralel olarak düzenlenmiştir.

¹⁷² Işık, Hüseyin. age, s.148

¹⁷³ Kapusuzoğlu, Tuncay. "Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması", Oluş Yayıncılık, İstanbul 2003, s.3

Mükelleflerin ayrıca emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur. Bu doğrultuda, seçilen yöntem ve uygulanmasına ilişkin bütün hesaplama ve işlemler ayrıntılı olarak tutulmalı ve saklanmalıdır. Bu hesaplama ve belgeler, yöntemin seçilme gerekçelerini açıklayan en önemli unsurlardır.¹⁷⁴

2.8.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KONUSUNDA UYGULANACAK YÖNTEMLER

Kurumların, ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde uygulayacakları fiyat veya bedellerin nasıl tespit edilebileceği dördüncü bentte yer almaktadır. Kurumların, ilgili maddede sayılan hesaplama yöntemlerinden, işin mahiyetine en uygun olanı tespit etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Maddeye genel olarak bakıldığında Dünya uygulamalarına paralel bir yapının amaçlandığı özellikle ilk üç yöntemin OECD Rehberlerinde “geleneksel yöntemler” olarak adlandırılan yöntemler olduğu görülecektir. Yine maddenin gerekçesinde de bu madde ile transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin, uluslar arası gelişmeler özellikle OECD düzenlemeleri dikkate alınarak düzenlendiği ifade edilmiştir. Yine diğer yöntemlerden neler anlaşılması gerektiği maddenin gerekçesinde açıklanmıştır. Buna göre, emsallere uygun fiyata ulaşmada yukarıda belirtilen üç yöntem den hiçbirisi uygulanamıyorsa, mükellef kendi belirleyebileceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de transfer fiyatlandırmasına konu işlemlere uygulayabileceği mükelleflerin, bu kapsamda uygulayabilecekleri yöntemleri tamamen kendileri belirleyecekleri gibi, maddede sayılmayan ancak OECD'nin "Uluslar arası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi"nde belirtilen ya da diğer ülkelerin uygulamalarında karşılaşılabilen yöntemleri de kullanabilecekleri, bu bağlamda uygulama olanağı bulabilecek yöntemlerin en önemlilerinin ise, OECD'nin söz konusu rehberin de belirtilen geleneksel işlem yöntemlerine başvurma olanağının olmadığı haller için "Diğer Yöntemler" başlığı altında önerilen kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yönteminin olduğu açıklanmıştır.¹⁷⁵

¹⁷⁴ 5520 Sayılı Kanun'un Gerekçesi, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Gerekceler/5520_Sayili_Kanun.pdf (Çevrimiçi)

¹⁷⁵ 5520 Sayılı Kanun'un 13'üncü Madde Gerekçesi, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Gerekceler/5520_Sayili_Kanun.pdf (Çevrimiçi)

2.8.4.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım veya satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek ya da tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade etmektedir.¹⁷⁶

Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilişkili kişilerle yapılan işlemin, birbiriyle ilişkili olmayan kişilerin yaptıkları işlemler ile karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Burada karşılaştırılabilir nitelik kavramı, işleme konu mal veya hizmet ile işlemin koşullarının gerek ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde, gerekse aralarında ilişki bulunmayan kişilerin arasındaki işlemlerde benzer nitelikte olmasını ifade etmektedir. Söz konusu işlemler arasında, ölçülebilir nitelikte küçük farklılıklar varsa, bu farklılıklar düzeltilerek yöntemin uygulanması mümkündür. Ancak, farklılıkların büyük olması ya da farklılıkların ölçülebilmesinin yani somut bir biçimde, tespit işlemlerinde dikkate alınabilme olanağının mümkün olmaması halinde, yöntemin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır. Doğrudan karşılaştırma yapılmasına olanak veren bu yöntem, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemler için uygulamada en sık kullanılan yöntemdir.¹⁷⁷

Ürünlerin özellikleri, piyasanın bulunduğu yer, firmaların ticaret seviyesi ve alınan riskler gibi maddi olarak fiyatı etkileyen tüm şartları ve faktörleri dikkate almak bu yöntem için önemlidir. Bunun yanında, yöntemin işlevliliği açısından söz konusu şirket ile üçüncü taraf olarak ilişkili olmayan bir kişi arasında gerçekleştirilmiş bir işlemin de bulunması gerekir. Özellikle hammadde gibi kayıtlı fiyatı olan ya da ticaret borsalarına kota edilmiş olan fiyatların var olması durumunda, ilişkili kişilerin aralarında yaptığı alım ve satım işlemlerinde karşılaştırılabilir fiyat yönteminin kullanmaları mümkündür.¹⁷⁸

Hangi transfer fiyatlandırması yönteminin kullanımının daha yararlı olduğu noktası incelenecek olursa; hammadde gibi kayıtlı fiyatı olan ya da mal ya da ticaret borsalarına kota edilmiş fiyatların varlığında, ilişkili kişiler arasındaki çok sayıdaki alım satım işleminde emsal fiyatın bulunmasında karşılaştırılabilir fiyat yönteminin güvenilirliği nedeniyle tercih edildiğinden¹⁷⁹ söz edilmektedir. Bu yöntemin bu tip durumlarda emsal fiyatın bulunmasında

¹⁷⁶ Ufuk, M.T. “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, Sayı:220, Ağustos 2006, Sayfa:9

¹⁷⁷ Çak, Murat.“Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlandırması ve Vergilendirme”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2008, s.76

¹⁷⁸ Biçer, Ramazan. age, s.39

¹⁷⁹ Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulaması ve Kullanılan Yöntemler”, Mali Pusula, Sayı:28, Nisan 2007, s.124

en güvenilir ve en doğrudan kullanılabilir yöntem olması nedeniyle diğer yöntemlere göre tercih üstünlüğü vardır ve Vergi İdaresi de bu yöntemin uygulama önceliği olduğunu açık olarak ifade etmiştir.¹⁸⁰ İşletmenin bölümleri veya bağlı işletmeler arasındaki mal ve hizmet satımında, emsallerine göre farklı fiyat kullanılarak, karın düşük gösterilmesi ya da karın diğer grup şirketlerine ya da ilişkili üçüncü kişilere transfer edilmesi mümkündür. Bu durumda kazanç, vergilendirilecek olan işletmeden diğer işletme veya gerçek kişiye geçmekte ve eğer kazanç aktarılan işletme veya gerçek kişi düşük vergi oranı, istisna ve muaflık şartlarına sahip ise veya kazanç yetersizliği söz konusu ise vergi kaybı ortaya çıkmaktadır.¹⁸¹

2.8.4.2. Maliyet Artı Yöntemi

Maliyet artı yöntemi, emsallere uygun fiyatın, ilgili mal ya da hizmet maliyet bedelinin uygun bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade etmektedir.¹⁸² Buradaki uygun brüt kâr oranı, söz konusu mal veya hizmet alım veya satım anında ilişkisiz kişilere satılması halinde uygulanacak fiyatı yansıtan kâr oranını ifade etmektedir. Eğer koşullar uygunsa, işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere ilişkin olarak ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde uyguladığı genel brüt kâr marjı (iç emsal), ideal oran olacaktır. Karşılaştırma için gerekli işlem sayısı yetersizse, uygun brüt kâr oranı kıstası, söz konusu mal veya hizmetin ilişkisiz kişilere satılması halinde uygulanacak fiyatı yansıtan kâr oranı olarak dikkate alınacaktır. Bu yöntem özellikle hammadde ve yarı mamuller ile imal edilen mallara ilişkin işlemlerde uygulama alanı bulmaktadır.¹⁸³

Yönteme ilişkin varsayım, rekabetçi piyasada diğer emsal imalatçılar tarafından kazanılmış olabilecek ve maliyete eklenen kar marjının yüzdesinin aşağı yukarı aynı olacağı görüşüdür. Maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi gibi karşılaştırılabilir fonksiyonları inceler. Bu yöntem, en iyi ilişkili kişilerin aralarında yarı mamul sattıkları, ilişkili kişilerin ortak çalışma anlaşmaları düzenlediği veya uzun dönemli alım-satım anlaşmaları yaptığı veya kontrollü işlemin hizmet karşılığında yapıldığı durumlarda uygulanır. Maliyet artı yöntemi, en iyi olarak, üreticinin maliyet ve karı kolayca yeniden ortaya koyabilmesi için karmaşık faaliyetlerinin olmadığı ve basit bir imalatçı veya fason üreticinin işleme taraf olduğu durumlarda çalışır.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Biçer, Ramazan. age, s.39

¹⁸¹ Andar, Ader, “Çok Uluslu İşletmelerde Transfer Fiyatlandırması”, Vergi Dünyası, Sayı 324, Ağustos 2008, s.148.

¹⁸² Ufuk, M.T. “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı 40, Nisan 2007, s. 23.

¹⁸³ Çak, Murat. age, s.77

¹⁸⁴ Biçer, Ramazan. age, s.44

Maliyet artı yönteminin karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre avantajları bulunmaktadır. Mal ve hizmetlerdeki teknik ve fiziksel benzerlikler fazla olmasa dahi maliyet artı yöntemi uygulanabilir. Mal veya hizmetlerin aynı kategori içinde olması halinde yine maliyet artı yöntemi kolaylıkla uygulanabilecektir. Ancak, ürünün markası gibi büyük farklılıklar karşılaştırmanın güvenilirliğini etkileyebilecek ve maliyet artı yönteminin uygulamasını zorlaştıracaktır.¹⁸⁵ Maliyet artı yöntemi şirketler arası işlemlerin kıyaslanmasında en yaygın kullanılan yöntemdir. Bu yöntem hem hizmet teslimlerinde ve masraf paylaşımlarında en çok kullanılan yöntemdir.¹⁸⁶

2.8.4.3. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi

Yeniden satış fiyatı yöntemi, emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir bağlantı bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan uygun bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade etmektedir. Bu yöntemde emsallere uygun fiyat ya da bedele ulaşmak için temel alınan unsur, aralarında herhangi bir bağlantı bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yapılması muhtemel satış ve bu satışta uygulanacak fiyat ya da bedeldir. Varsayımlara dayalı olarak saptanan söz konusu fiyat ya da bedelden uygun bir brüt satış kârı düşülerek ilgili işlem için emsallere uygun fiyata ulaşılabilmektedir.¹⁸⁷

Buradaki uygun brüt satış kârı, söz konusu mal ya da hizmet için işlem anında uygulanabilecek, piyasa koşullarına göre belirlenen ya da belirlenebilecek objektif nitelikte bir oran ile saptanan kârı ifade etmektedir. Bu kâr tutarı düşüldükten sonra mal ya da hizmetin ilişkili kişilere satılmasında uygulanabilecek emsallere uygun fiyata ulaşılabilmektedir. Emsallere uygun fiyat ya da bedele ulaşmak için bu yöntemlere başvurulmasında en güvenilir karşılaştırma unsuru olması açısından öncelikle, mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedel karşılaştırmaya esas ölçü olarak alınacaktır. Bu şekilde kullanılan fiyat ya da bedellerin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde doğrudan benzeri nitelikteki mükellef ya da kurumların işlemleri (dış emsal) karşılaştırmada esas alınacaktır. Bu belirleme, iç emsallerin ya da dış emsallerin birbirlerinin karşıt seçeneği olduğu, yani bu emsallerden yalnızca birisinin kullanılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Emsallere uygunluğun saptanması amacıyla karşılaştırma yapılması esnasında, gerek iç

¹⁸⁵ Güzelaldal, Ömer. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler”, Vergi Dünyası, sayı:317, Ocak 2008

¹⁸⁶ Ernst&Young, Global Transfer Pricing Survey 2007-2008, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Precision_under_pressure/\\$FILE/Precision_under_pressure.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Precision_under_pressure/$FILE/Precision_under_pressure.pdf). (12.11.2009), s.17

¹⁸⁷ Gümüş E., Bilge S. “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Vergi Güvenlik Önlemleri ve Gerekliklikleri”, Vergi Sorunları, Sayı 219, Aralık 2006, s.129.

emsallerin gerekse dış emsallerin birlikte kullanılması her zaman mümkündür. Amaç, en doğru ve güvenilir şekilde emsallere uygun fiyat ya da bedeli tespit etmektir.¹⁸⁸

Bu yöntem, piyasa fiyatı tam olarak tespit edilemez veya şirket, ilgili malı bağımsız bir tarafa satarsa kullanılır. Yeniden satış marjı belirli bir piyasa için kabul edilebilir nitelikte olmak zorundadır. Bu durumda ortaya çıkan sorun şirketin yeniden satış sonucu elde ettiği getirinin ilişkili olmayan bir kurum ile karşılaştırılabilir fonksiyonlar ve risk yapısı açısından uygun olup olmadığıdır. Bu soruya dayalı olarak, mükellefler aynı fonksiyonları sergileyen benzer düzeydeki firmaların piyasada bulunup bulunmadığını araştıracaklardır. Bu yöntem daha çok distribütörün söz konusu mallara düşük değerli bir katma değer sağladığı durumlarda kullanılır.¹⁸⁹

Bu yöntemin arkasındaki varsayım, distribütörler arasındaki rekabet nedeniyle satışlardan gelen benzer fonksiyonlar ile kazanıldığı anlamına geldiği görüştür. Yöntem, bir alıcıya ilişkin işlemleri değerlendirerek ve ona ait emsal fiyata ilişkin kar marjını daha belirgin hale getirerek alıcının benzer işlemlerde benzer firmalar tarafından kazanılan gelirler ile uyumlu bir emsal kazanç elde edip etmediğini tespit eder. Ancak, bu durum transfer fiyatının fazla tahmin edilmesine neden olabilir. Çünkü işlemlerle ilgili tüm artık kar, satıcıya dayandırılmaktadır. Ürünlerin karşılaştırma ölçütlerine göre karşılaştırılabilir fiyat yöntemi ile mukayese edildiğinde, OECD Rehberine göre ürünler arasındaki farklar bu yöntem için daha az önemlidir, çünkü yerine getirilen özel fonksiyonlar satış maliyetinden sonraki brüt karı yansıtmaktadır.¹⁹⁰

Farklı ürünlerin söz konusu olduğu işlemler için de kullanılabilecek olan bu yöntem, özellikle pazarlama ve dağıtım faaliyetleri gibi ilişkili şirketin satın aldığı mal veya hizmeti ilişkisiz kişilere sattığı işlemlerde güvenilir sonuçlar vermektedir.¹⁹¹

2.8.4.4. Özel Yöntemler

Emsallere uygun fiyata geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi birisiyle ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak diğer yöntemleri kullanabilir. Ancak, diğer yöntemler olarak adlandırılan işleme dayalı kâr yöntemlerinin emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermemesi durumunda, mükellef kendi belirleyebileceği ve daha doğru sonuç verdiğine inandığı bir yöntemi de

¹⁸⁸ Çak, Murat. age, s.78

¹⁸⁹ Biçer, Ramazan. age, s.47

¹⁹⁰ Biçer, Ramazan. age, s.48

¹⁹¹ Güzeldal, Ömer. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler”, Vergi Dünyası, Sayı 317, Ocak 2008

kullanabilecektir. İşleyiş sistemi mükellefler tarafından belirlenecek bu yöntemin de emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilmesi zorunludur.¹⁹²

Uygulanabilecek yöntemlerin en önemlileri, OECD Rehberinde geleneksel işlem yöntemlerine başvurma olanağının olmadığı haller için diğer yöntemler başlığı altında önerilen kar bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kar marjı yöntemleridir. Bu yöntemler, bağlantılı şirketler arasındaki işlemlerden doğan karı esas almaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere burada dikkat edilmesi gereken husus, diğer yöntemlerin uygulanabilmesi için maddede belirtilen üç yöntemde uygulanma olanağının bulunmamasıdır. Söz konusu üç yöntemden birisinin uygulanma olanağı varsa, diğer yöntemlere başvurulması mümkün bulunmamaktadır.¹⁹³

2.8.4.4.1. Kar Bölüşüm Yöntemi

Kâr bölüşüm yöntemi, ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ilişkin toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yükledikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanan bir yöntemdir.¹⁹⁴

Kar bölüşüm yönteminin özünde ilişkili kişilerle birlikte gerçekleştirilen işlemlerde ortaya çıkan karın bölüştürülmesi yatmaktadır. Örnekle açıklayacak olursak; imalatçı şirket (P) A.Ş., ürün satışlarını hisselerinin tamamına kendisinin sahip olduğu dağıtım şirketi (S) A.Ş. aracılığıyla yapmaktadır. Yıllık faaliyet kazancı toplam 20 milyon TL'dir. Aynı pazarda faaliyette bulunan imalatçı (X) A.Ş. ise ürettiği benzer ürünlerin satışını, kendisi ile hiçbir ortaklık bağı bulunmayan dağıtım şirketi (Y) A.Ş. aracılığıyla yapmaktadır. (X) ve (Y) şirketleri elde edilen yıllık kazancı, (X) için %70, (Y) için %30 oranında paylaşmaktadırlar. (P) A.Ş ve (S) A.Ş ile X ve Y şirketlerinin faaliyet ve yapıları birbirine benzemektedir. Karşılaştırılabilir kar bölüşüm yöntemi doğrultusunda (P) A.Ş 14 milyon TL (%70 x 20 milyon TL), (S) A.Ş'de 6 milyon TL (%30 x 20 milyon TL) kazanç elde etmiş olacaklardır.¹⁹⁵

¹⁹² Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=jf738nudugpksqrf&type=bkk>
¹⁹³ Güzelal, Ömer. "Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler" Vergi Dünyası, Sayfa:317, Ocak 2008
¹⁹⁴ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1079&uid=jf738nudugpksqrf&type=bkk>
¹⁹⁵ Güzelal, Ömer. "Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler" Vergi Dünyası, Sayfa:317, Ocak 2008

2.8.4.4.2. İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi, mükellefin kontrol altındaki bir işlemde; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kâr marjının incelenmesi esasına dayanan bir yöntemdir.¹⁹⁶

İşleme dayalı net kar marjı yöntemi, doğrudan ve dolaylı maliyetlerin indirilmesinden sonra elde edilen faaliyet karını, satışlara, maliyetlere, varlıklara ve benzeri mali büyüklüklere oranlayarak elde edilen kar düzey göstergelerini esas almaktadır.¹⁹⁷

Bu yöntemin güçlü yönü şudur: Kar düzey göstergeleri, işlem farklılıklarından, karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre daha az etkilenmektedir. Diğer bir güçlü yön, yerine getirilen işlevin ve üstlenilen sorumluluğun birden fazla bağlantılı şirket için ayrı ayrı saptanmasını gerektirmemesidir. Bu durum, taraflardan birine ait işlemlerin karmaşık olması, birbiriyle ilişkisiz çok sayıda faaliyet alanı bulunması veya taraflardan birisinden güvenilir bilgi elde etme olanağının güç olması halinde pratik avantaj sağlamaktadır. Bu yöntemin belki de en zayıf yönü, bir mükellefin brüt kar tutarı veya fiyatı üzerinde hiç etkisi olmayan ya da çok az etkisi olan bazı hususlardan etkilenebilmesidir. Bu durum, emsallere uygunluğun bu yöntemde doğru ve güvenilir biçimde saptanmasını etkilemektedir.¹⁹⁸

2.9. PEŞİN FİYAT ANLAŞMASI

2.9.1. Genel Bilgi

Mükelleflerin ilişkili kişilerle yapacakları mal veya hizmet alım ya da satımında uygulayacakları transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak karşılaşılabilecek vergi ihtilaflarının önüne geçmek amacıyla uluslar arası mevzuatta da yer alan peşin fiyat anlaşması hükümleri düzenlenmiştir.

Emsale uygun fiyat tespitinin mükellef tarafından belirlenememesi durumunda Maliye Bakanlığı ile anlaşılacak mükellef için 3 yıl uymak şartıyla izlenecek yöntem belirlenebilir. Uygulayacağı yöntem konusunda tereddüdü bulunan mükellef, Maliye Bakanlığı'na başvurarak belli bir dönem için yöntem tespiti isteğinde bulunabilecektir. OECD Rehberinde de önerilen ve birçok gelişmiş ülkenin vergi sisteminde yer alan bu uygulama (advance pricing

¹⁹⁶ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar

¹⁹⁷ Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Dünyası, Nisan 2006, Sayı: 296

¹⁹⁸ Güzeldal, Ömer. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler” Vergi Dünyası, Ocak 2008, Sayfa:317

arrangements) için mükellefin Maliye Bakanlığına gerekli bilgi ve belgelerle birlikte başvurması gerekmektedir. Yöntem üzerinde anlaşma sağlanması halinde, bu yöntem üç yıl aşmamak üzere belirlenen süre ve koşullar altında kesinlik taşıyacaktır. Bu şekilde tespit edilen yöntem, belirlenen koşullar altında eleştiri konusu yapılamayacaktır. Bu sistemin en büyük avantajı, mükellefler açısından belli bir süre için uygulanacak yöntemin kesinlik taşıması ve herhangi bir eleştiri, ceza riski olmadan plan yapabilme, önünü görebilme olanağı vermesidir. İdare açısından en büyük avantaj ise, konunun başlangıçta belli bir anlaşma ile belirlenmesi ve eleştiri sürecinden başlayarak yargı sürecine kadar taşınabilecek bir işlemin getirdiği zaman ve iş yükünden tasarruf sağlanmasıdır.¹⁹⁹

Peşin fiyat anlaşmaları Amerika Birleşik Devletleri'nde de 1991 yılından bu yana uygulanmaktadır. Bu çerçevede bu programlar mükellefler tarafından gönüllü olarak başlatılmakta ve duruma göre mükellef, ABD Gelir İdaresi ve diğer ülkelerin vergi idareleri arasında bir anlaşma süreci başlatılmaktadır. ABD'de de peşin fiyat anlaşması süreci başvuru, ayrıntılı inceleme, analiz, müzakere ve anlaşma ile uygulama olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır.²⁰⁰

2.9.2. Peşin Fiyat Anlaşması Türleri

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları anlaşmada yer alan tarafların sayısına göre tek taraflı (Unilateral APA), iki taraflı (Bilateral APAs) veya çok taraflı (Multilateral APAs) olmak üzere düzenlenebilecektir.²⁰¹

- **Tek Taraflı Peşin Fiyat Anlaşmaları;** Faaliyette bulunan ülkenin vergi mevzuatına göre mükellef ile mali idare arasında yapılan anlaşma.
- **İki Taraflı Peşin Fiyat Anlaşmaları;** Çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla çok uluslu bir şirketin iki ayrı ülkede bulunan ilişkili şirketleri ile bu ülkelerin vergi idareleri arasında yapılan anlaşma.
- **Çok Taraflı Peşin Fiyat Anlaşmaları;** İki'den fazla ülkede faaliyet gösteren mükellefler ile bu ülkelerin vergi idareleri arasında yapılan anlaşmalardır. Tek taraflı anlaşmalar, çifte vergilendirme riskine bir çözüm olmamaktadır çünkü bu anlaşmalarda yer alan hükümler diğer ülkelerde yer alan vergi idarelerini bağlayıcı değildir. Diğer ülke vergi

¹⁹⁹ 5520 Sayılı Kanunun Gerekçesi, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Gerekceler/5520_Sayili_Kanun.pdf, s.20
²⁰⁰ Tavuz, Akın. "Önceden Fiyatlama Anlaşmaları", Vergi Dünyası, Sayı: 310, Haziran 2007
²⁰¹ Yazar, Feyyaz. "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", Vergi Dünyası, Sayı:317, Ocak 2008

idareleri tek taraflı anlaşma hükümlerini tanımayabilir ve bu anlaşma kapsamında yapılan düzeltmeleri kabul etmeyebilirler. Bundan dolayı, OECD rehberinde ikili veya çok taraflı anlaşmalar yapılması tavsiye edilmiştir.²⁰²

2.9.2.1. Peşin Fiyat Anlaşmasının Aşamaları

Peşin fiyat anlaşmasının süreçleri kısaca aşağıdaki şekildedir,²⁰³

- **Yazılı Başvuru;** Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar'ın 17'inci maddesinde belirtilen asgari bilgi ve belgeler ile Mali İdare'nin gerekli gördüğü ilave bilgi ve belgelerin sunulması,
- **Ön Değerlendirme;** yapılan başvuru, sunulan bilgi ve belgeler Mali İdare tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulması,
- **Analiz;** karşılaştırılabilir işlemlerin, kullanılan varlıkların, diğer düzeltimlerin, uygulanabilir yöntemlerin, anlaşma şartlarının ve diğer temel hususların seçim ve değerlendirmesi,
- **Anlaşmanın Kabulü veya Reddi;** mükellefin başvurusunu aynen kabul edilmesi veya gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla kabulü veya reddi ve kabul edilmesi durumunda ise anlaşmanın imzalanması,
- **Yıllık Rapor Sunulması;** mükellefin anlaşma konularına uyum gösterip göstermediğinin anlaşılması ve takip edilmesi için kurumlar vergisi beyannamesi verilme süresinde Mali İdare'ye rapor sunulması,
- **Anlaşmanın Yenilenmesi;** mevcut anlaşmanın yenilenmesi amacıyla mükellefin yürürlükte olan anlaşmanın bitiminden 9 ay önce Mali İdare'ye başvurması,
- **Anlaşmanın Uzatılması;** yapılan inceleme sonucunda mevcut anlaşmada belirtilen koşullar ile varsayımların devam ettiğine ve tespit edilen yöntemin emsallere uygunluk

²⁰² Benveniste, Gressi. "Transfer Fiyatlamasında Ön Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements) ve Türk Vergi Mevzuatındaki Düzenlemeler". [http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20Fiyatlamas%C4%B1nda%20C3%96n%20Fiyatland%C4%B1rma%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1%20\(Advance%20Pricing%20Agreements\)%20ve%20T%C3%BCrk%20Vergi%20Mevzuat%C4%B1ndaki%20D%C3%BCzenlemeler%20Gressi.pdf](http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20Fiyatlamas%C4%B1nda%20C3%96n%20Fiyatland%C4%B1rma%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1%20(Advance%20Pricing%20Agreements)%20ve%20T%C3%BCrk%20Vergi%20Mevzuat%C4%B1ndaki%20D%C3%BCzenlemeler%20Gressi.pdf), (12.12.2009)

²⁰³ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, www.gib.gov.tr, (12.12.2009)

ilkesini karşıladığına karar verilirse mevcut anlaşmanın aynı koşulları, varsayımları ve yöntemi kapsayacak şekilde bir dönem daha devam ettirilmesini kabulü,

- **Anlaşmanın Revize Edilmesi;** önemli bir varsayımın gerçekleşmemesi, anlaşmada belirtilen koşulların geçerliliğini sürdürmemesi, çifte vergiyi önleme anlaşmaları da dahil olmak üzere yasal düzenlemelerde anlaşmayı etkileyecek değişikliklerin gerçekleşmesi ve iki veya çok taraflı peşin fiyat anlaşmalarında diğer ülke idaresinin/idarelerinin anlaşmayı revize etmesi/iptal etmesi/yürürlükten kaldırması gibi durumlarda idare ile mükellef arasında önceden imzalanmış peşin fiyat anlaşmasının revize edilmesi,
- **Anlaşmanın İptal Edilmesi;** mükellefin anlaşma şartlarına uymaması, yıllık belgelendirme görevini yerine getirmemesi durumunda anlaşmanın iptal edilmesi.

2.9.2.2. Peşin Fiyat Anlaşmasının Avantajları ve Dezavantajları

Düzenlemenin yapıldığı peşin fiyat anlaşmaları ile yaratılan uzlaşmacı ve işbirliği ortamında mükellefler ve İdare yönünden bilgi değişimi sağlanmakta ve çetin vergi problemlerinin çözümü kolaylaşmaktadır. Bu durumda İdarenin de global ticaret gibi uluslararası işlemler alanında uzman elemanlara ihtiyacı artmaktadır. Peşin fiyat anlaşmaları sayesinde vergi idareleri karmaşık uluslararası işlemler konusunda doğru ve kapsamlı bilgiler edinmek suretiyle, teknik kapasitesi artan elemanlar ile diğer mükelleflere de daha üst kalitede hizmet verebileceklerdir.²⁰⁴

Çok uluslu şirketler de bazı durumlarda ön fiyatlandırma anlaşması yapmayı tercih etmektedirler;²⁰⁵

- Yöntem tespitinde karşılaştırma yapılabilecek bir emsal bulunmaması ve karşılaştırma yapabilmek için kamuya açık yeterli ve güvenilir bir veriye ulaşılamaması,
- Mükellefin kendine has bir faaliyet sisteminin bulunması, bu sistemin niteliklerinin emsal firmalara göre karşılaştırma yapılamayacak düzeyde farklılık göstermesi,
- Mükellefin mevcut fiyatlama yönteminin sürekli olarak değişik vergi idarelerince denetim altında olması.

²⁰⁴ Tanrıkulu, Salih.”Transfer Fiyatlandırmasında İdare İle Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:232, Ocak 2008

²⁰⁵ Benveniste, Gressi. agm, s.2

Sistemin dezavantajlarına gelince, özellikle tek taraflı peşin fiyat anlaşmalarında, bağımlı teşebbüsler yönünden diğer ülke vergi idareleri anlaşma sonuçlarını kabul etmeyebilirler. Bu durumda mükellef açısından yeterli güvenlik ortamı yaratılmamış olacaktır. Diğer taraftan, peşin fiyat anlaşmalarında olması gereken esneklik gereği belirlenen aralıkta yapılacak fiyat ayarlaması konusunda, yabancı ülke mali idare emsallere uygunluk ilkesine aykırı olduğu savı ile bu uygulamaya karşı çıkabilir. Ayrıca kritik varsayımların gerektiği şekilde yapılmaması durumunda da, yeterince esnek olmayan anlaşmadan beklenen fayda sağlanamayacaktır.²⁰⁶

Uygulamanın başka bir dezavantajı ise daha önce uygulayan ülkelerde de görüldüğü üzere, anlaşmalardan daha çok büyük ölçekli firmalar yararlanmaları ve küçük firmalar ise çok fazla talep etmemeleridir. Ayrıca, vergi idarelerinin anlaşma imzalayan mükelleflerden bilgi isterken; aynı sektördeki rakip firmalar ile işlemler konusunda açıklanan bilgilerin sınırlı olduğu, bütün firmaların derinlikli bir piyasa analizi kapasitesinin olmadığı ve ancak ana şirketin, grubun fiyatlandırma politikaları konusunda bilgi sahibi olduğu hususlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Bu anlaşma süreci, incelemenin aksine sonuçları alınmış işlemlere değil, geleceğe yönelik varsayım ve analizler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer bir problem de başvurunun incelenmesi sırasında idareye sunulan belgelerde yer alan bilgilerin, daha sonra anlaşmanın gerçekleşmemesi durumunda, kötüye kullanılmasının önlenmesi ile ilgilidir. Bu bilgiler mükellefin vergi incelemesinde kullanılmamalı ve anlaşmanın sağlanmaması da inceleme nedeni sayılmamalıdır. Ayrıca vergi idareleri çok taraflı anlaşmalarda, taraf devletlerle birlikte mükellefin ticari sırları ile önemli bilgilerinin açıklanmaması konusunda gerekli hassasiyeti göstermeleri gerekmektedir. Söz konusu anlaşma sürecinin maliyetli olması, uzun zaman alması ve bağımsız uzman desteği gerektirmesi gibi nedenlerden dolayı bu yöntem küçük ölçekli firmalar tarafından çok fazla tercih edilmemektedir. Bu nedenle, idarenin küçük mükelleflerin başvuru sürecindeki yükünü azaltmak için, istenilen bilgi ve belgeleri mükellefin uluslar arası işlemlerine orantılı olarak ayrıca belirlemesi gerekmektedir.²⁰⁷

²⁰⁶ Tanrıkulu, Salih.”Transfer Fiyatlandırmasında İdare İle Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:232, Ocak 2008

²⁰⁷ Tanrıkulu, Salih.”Transfer Fiyatlandırmasında İdare İle Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:232, Ocak 2008

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYGULAMA AKSAKLIKLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE DİĞER ÜLKE DÜZENLEMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. ULUSLARARASI KURULUŞLAR İLE ÜLKE DÜZENLEMELERİNİN VE UYGULAMALARININ TÜRK VERGİ SİSTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Önceki bölümlerde yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ülkelerin örtülü kazanç ve örtülü sermaye konularına benzeyen kendi iç hukuk düzenlemeleri ve uluslararası vergi anlaşmaları bulunmaktadır. ABD kendi düzenlemelerini ilk yapan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin düzenlemeleri OECD'ye örnek teşkil etmiştir. Etkilenme neticesinde OECD Modelinin Bağımlı Teşebbüsler başlıklı 9 uncu maddesi doğmuştur. OECD Modelinin 9uncu Maddesi çerçevesinde uluslararası bir mutabakat sağlanmış görülmektedir. Zira BM Modeli ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında imzalanan Tahkim Anlaşması, OECD'deki gibi örtülü kazanç kavramına benzeyen transfer fiyatlandırması kavramını tanımlamıştır.

Ülke örnekleri ile ilgili bölümde belirtildiği üzere Türkiye'nin önemli ticari ortağı konumundaki ülkeler kendi iç hukuklarını OECD paralelinde güncellemektedirler. Türkiye'de hem örtülü kazanç hem de örtülü sermaye konusu düzenlenmiştir. Diğer ülkelerle imzaladığı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını OECD Modeline benzer şekilde yapmıştır. Bu anlaşmalarda bağımlı teşebbüsler, karşılıklı anlaşma usulü, bilgi toplama ile ilgili hususlar yer almıştır.

Bu bölümde uluslararası alanda genel kabul görmüş OECD'nin düzenlemeleri ile Türk Vergi Sistemi karşılaştırılacaktır. Yeri geldikince ülke düzenlemeleri ve uygulamalarına karşılaştırmalarda değinilecektir. Böylece iç hukukun çok uluslu şirketler açısından durumu ortaya konabilecektir. Türk Vergi Sisteminin eksik olduğu, yeterli olduğu veya ileri olduğu noktalar ortaya konulduktan sonra önerilerde bulunulabilecektir.

3.1.1. Düzenlenmelerin Şekli Bakımından Karşılaştırma

OECD düzenlemelerinde örtülü kazanç tam aynı anlama gelmemekle birlikte transfer fiyatlandırması kavramına yakın anlama gelmektedir. OECD Modelinde 9 uncu maddesinin 1 inci fıkrasında, bağımlı işletmeler arasında ticari veya mali ilişkilerde oluşan koşulların, bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılaşması halinde, bağımlı işletmelerden herhangi birinde, diğeri lehine gerçekleşen kar kaydırmalarının, ilgili devlette vergi matrahına dahil edilip, vergilendirilebileceği hükme bağlanmaktadır. ABD’de de benzer mahiyette düzenlenmiştir. İngiltere ise düzenlemelerini OECD modelini benimseyerek yapmaktadır. Alman Kurumlar Vergisi Kanununda da söz konusu müesseselere ilişkin kesin bir tanımlama mevcut değildir. Sadece Alman Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 8 inci maddesinde “...Kurumlar Vergisi matrahının saptanmasında örtülü dağıtılan kazançlar da dikkate alınır...” denilerek konu çok geniş bir kapsam çerçevesine yorumlanmaya müsait bırakılmıştır. Diğer Avrupa ülkelerine nazaran Alman vergi mevzuat ve uygulamasında uzun yılların oluşturduğu içtihatlar ve incelemelerin mevcudiyeti dikkat çekmektedir. Uygulama içtihatlarla gelişmiştir.²⁰⁸

Fransa vergi mevzuatında her iki müessese ayrı ayrı tanımlanmamış, kurum kazancının tespitinde indirimi kabul edilmeyen ödemeler başlığı altında düzenlenmiştir. İncelenen müesseselerdeki temel yaklaşım, merkezi Fransa dışında olan yabancı şirketlerin Fransa içindeki iştirakleri ile olan borç ilişkilerini kontrol altına alınması biçimindedir. Fransa’daki firmaların ortakları ile olan borç faiz ilişkileri ile ortakların şirketten aldıkları ücretler, vergi mevzuatında düzenlemeye konu olan diğer unsur olarak dikkate alınmıştır.²⁰⁹ Türk Vergi Sistemindeki açısından bakıldığında, KVK’nun 16 ve 17 inci maddelerinde çok fazla ayrıntıya inilerek, müesseselerin uygulanabilirliğinin zorlaştırıldığı iddia edilebilir. Bu iki müessese ortaya konulurken takdire bağlı bir çok kavram kullanılmıştır. Örneğin vasıtalı şirket ilişkisi, devamlı ve sıkı iktisadi ilişki, emsali kurumlara göre bariz bir fazlalık, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı veya vasıtasız bağlı bulunma, nüfuzu altında bulundurma, emsaline göre göze çaracak derecede gibi subjektif nitelikte kavramlar yer almaktadır.²¹⁰ Türk Vergi Sisteminde örtülü kazanç dağıtımından yararlanabilecek kişiler oldukça geniş bir şekilde sayılmıştır. OECD Modelinin 9 uncu maddesinde ise bağlı kişi tanımı daha dar, buna karşılık daha açık ve net bir şekilde tanımlanmıştır.²¹¹

²⁰⁸ Kurt, 1990, **a.g.m.**, s. 11, Tunal, 1992, **a.g.e.**, s. 290

²⁰⁹ Tunal, **a.g.e.**, 1992, s. 289

²¹⁰ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s. 200, Tunal, 1992, **a.g.e.**, s. 291, Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 15, 18 (Yazarın yorumları makalesinin konusu olan örtülü kazanç çerçevesindedir.)

²¹¹ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 238

Türk Vergi Sistemindeki düzenlemeye benzer şekildeki geniş tanımlar diğer ülkelerde de bulunmaktadır. Buna örnek olarak Portekiz gösterilebilir. Portekiz'deki düzenlemelerde örtülü kazanç ve sermaye uygulamasını sıkıca ortaya koyabilmek için en az ortaklık payı oranları, aile bağı, doğrudan veya dolaylı olarak yönetim kararlarını etkileme, yönetim kurulunun oluşumu, ticari işlemlerinin önemli bir kısmının sadece belli şirketler arasında yürütülmesi, gayri maddi varlıkların kullanım hakkının başka bir şirkete ait olması gibi unsurlar ortaya konulmak suretiyle örtülü kazanç dağıtılabilecek kişiler belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak bağlı şirketlerin çok ince detaylara inilerek kanunda açıklanması, ince ayrıntıların da açıklanma ihtiyacını gündeme getirmektedir. Bir nevi sarmalın içine düşülmekte ve daha fazla kavramın açıklanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.²¹²

Müesseselerin genel olarak düzenlenmesinin yapıldıktan sonra kalan kısmının yargı kararları ile şekillendirilmesi konusunda bir fikir birliği literatürde yerleşmektedir. Örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseselerinin birlikte ele alınarak, bunlara ilişkin tanımların çok genel yapılması, ilgili kanun maddelerinde bunlara ilişkin hallerin sınırlayıcı bir şekilde sayılmayarak, sadece bazı genel örnekler verilmesi ve uygulamada ortaya çıkabilecek çeşitli olayların saptanmasını ve değerlendirilmesini mali idare ve mali yargı organlarına bırakmak daha sıhhatli bir yaklaşım tarzı olacaktır.²¹³ Yukarıdaki görüşlere tezat yaklaşımlar da ortaya konulmaktadır: ABD'de 1994 yılında yapılan düzenlemelerle, çok geniş standartlara karşılık dar bir yasal dilin kullanılmasının, belirsizliklere sebep olacağı görüşü literatürde dile getirilmektedir.²¹⁴ Konunun Türkiye ölçeğindeki benzer görüşe göre, Kurumlar Vergisi Kanunu ticari hayatta karşılaşılabilecek hemen hemen tüm işlemleri kapsamaktadır. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması açısından kapsam dışında kalabilecek bir işlem görünmemektedir.²¹⁵ KVK'nun 15 ve 17 nci maddelerine göre, emsaline göre göze çaracak derecede yüksek fiyat, bedel, faiz, alım-satım, imalat, inşaat muamelelerinde, hizmet ilişkilerinde, ödünç para verme-alma veya kiraya verme, kiralama işlemlerinde bulunulması sonucunda kendini gösteren örtülü kazanç dağıtımı ve bu dağıtımın kurum kazancından indirimine izin verilememesi uluslararası uygulamalar paralelindedir.²¹⁶ İşlemin tarafları açısından tam ve dar mükellefler için farklılık arz etmemektedir.

Önceki bölümlerde yer verildiği üzere, OECD ve özellikle ABD düzenlemeleri transfer fiyatlandırmasına konu işlemleri genel olarak maddi malların transferi, gayri maddi hakların transferi ve hizmet transferi olarak üçe ayırmaktadır. Bu açıdan ele alındığında KVK'nun ilgili

²¹² Francisco de Sousa da Camara; Maria Quintela, "One Step Forward, One Step Back in Portugal", **International Tax Review**, Dec 2001 /Jan 2002, Vol.13, Issue 1, s. 31 - 32

²¹³ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s. 200-201

²¹⁴ Saraç, 2005, **a.g.m.**, s. 94

²¹⁵ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, 84

²¹⁶ Semercigil, 1995, **a.g.e.**, s. 318

hükümleri bu üç grup işlemi de kapsamaktadır. Dolayısıyla kapsam açısından ele alındığında mevzuatımızda yer alan hükümler transfer fiyatlandırması incelemelerinin kapsamına girebilecek tüm olayları farklı bir sınıflandırma içerisinde olmakla birlikte kapsamaktadır.²¹⁷ Dolayısıyla Türk Mevzuatının uluslar arası uygulamalar paralelinde olduğu ve uygulamanın kötü kullanılmasının önüne geçilmesi için yeterli düzenleme bulunduğu sonucuna varılabilmektedir.²¹⁸

Söz konusu kanun maddelerinin bünyesinde taşıdıkları bazı sorunlara karşın, diğer ülkelere nazaran açıkça KVK’nda düzenlenmiş olması gelir idaresi açısından bir avantaj sayılabilecektir. Zira bir çok Avrupa ülkesi bahis konusu müesseseleri tam olarak tanımlamamakta ve karşılaşılan problemlerin çözümünü vergi yargısının içtihatlarına bırakmaktadır.²¹⁹ Buna karşılık Türk Vergi Sisteminde, örtülü kazanç dağıtımının ne olduğu, sınırların nerede başlayıp nerede bittiği belirlenmeye çalışılmıştır. Pek çok vergi sisteminde ise böyle açık bir belirleme bulunmamaktadır. Bunun anlamı kanun koyucunun, söz konusu müesseseler yoluyla vergi kayıp ve kaçagını önlemeyi amaçladığı sonucuna varılır.²²⁰ Türk Hukukunda örtülü kazanç benzer bir düzenleme 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunun (SPK) 15 inci maddesinin son fıkrasında yapılmıştır. Kanunun anılan maddesinde: “Halka açık anonim ortaklıklarda; yönetim denetim veya sermaye bakımından dolaylı veya dolaysız olarak ilişkili bulunduğu diğer teşebbüs veya şahısla emsaline göre bariz şekilde farklı fiyat, ücret ve bedel uygulamak gibi örtülü işlemlerde bulunarak karını ve/veya mal varlığını azaltamaz” şeklinde hüküm bulunmaktadır. SPK’ndaki tanım örtülü kazanç dağıtımı yapan kişileri daha genel ifadelerle tadadı olarak saymıştır. Örtülü kazanç konusu işlemleri ise KVK’dan daha dar kapsamda tutarak örnek olarak belirtmiştir. Sermaye piyasaları açısından önemli olan bu tanım, özü itibariyle kurumlar vergisinden esintiler içermekle birlikte biraz daha dar kapsamlıdır. OECD, ABD ve diğer ülke düzenlemelerine bakıldığında, iç hukukumuzdaki gibi geniş ve en ayrıntılı noktalara değinen bir tanım yerine genel hatları ile yapılmış tanımlar bulunmaktadır. Genel hatlarına yer verilen bir tanım ve bu tanıma bağlı olarak zaman içinde gelişen olaylara, vakalara göre idarenin düzenleyici işlemleriyle geliştirilen bir sistem göze çarpmaktadır. Ülkemizin düzenlemesi OECD ve ABD gibi çok genel nitelikte değildir. İç hukuktaki bu düzenleme her şeyi kapsar gibi gözükse de, gerçek hayattaki yenilikleri cevap verememe riskini taşımaktadır. Kavram kargaşasına sebep olabilecektir. Ancak kendine has bir özellik göstermekte ve yarım asırlık bir mazisi bulunmaktadır. Bu iki müessesenin yaklaşık yarım

²¹⁷ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, 84

²¹⁸ Berk Dicle, “Vergi Uygulamaları Bakımından Transfer Fiyatları”, **Vergi Dünyası**, Mart 1995, Yıl 13, Sayı 163, s.39, Erdel; Okumuş; 2002, **a.g.m.**, s.87, 90

²¹⁹ Tunal, 1992, **a.g.e.**, s.291

²²⁰ Murat Başaran; Tezcan Atay, “Kurum Fonlarının Ortaklara ve Aralarında Hukuksal ve/veya Ekonomik Bağ Bulunan Diğer Şirketlere Kullanılması Eyleminin Örtülü Kazanç Dağıtımı Merkezinde KDV Açısından Almaşık Bir Yaklaşımla Tartışılması-I”, **Yaklaşım**, Mayıs 2001, Yıl 9, Sayı 101, s. 175

asrılık geçirdiği uygulama deneyimini dikkate alarak, bir başka örneğe benzetmek uğruna bir çırpıda değişikliğe gitmek, beraberinde zorluk getireceği gibi büyük bir olasılıkla daha fazla sıkıntı yaratabilecektir. Ancak sistemde aşağıda açıklanacak türden sorunlar bulunmaktadır. Sorunların çözümü için gerek KVK’unda gerekse GVK’unda tadilat yapılmasında fayda bulunmaktadır. OECD Modeli ve bunun paralelindeki Türk vergi anlaşmaları, örtülü kazanç dağıtım müessesesini, kurumlar vergisi mükellefleri yanında gelir vergisi mükelleflerini de kapsar niteliktedir. Dolayısıyla kapsamdaki mükellefler bakımından iç hukuk ile OECD Modeli arasında bir uyum bulunmamaktadır. OECD konuyu, hem kurumlar hem de gelir vergisi mükellefi olabilecek teşebbüsler düzeyinde ele almaktadır. Ticari kazancı yaratan işletmenin kurum, şahıs şirketi, veya şahsa ait olup olmadığı, ticari kazancın nasıl vergileneceği düzenlenirken herhangi bir önem taşımamaktadır. Bu düzenlemenin nedeni, vergi anlaşmasına taraf olan diğer devlette kurumlar dışında da örtülü kazanç uygulamasına gidilebileceğini göstermektedir. Türk vergi hukukunda ise örtülü kazanç dağıtımını yönünden tarhiyat, yalnızca KVK’nun 1 inci maddesinde sayılan kurumlar mükelleflerinden sermaye şirketleri için yapılabilecektir. Diğer kurumlar vergisi mükellefleri ile gelir vergisi mükellefleri gerçek dışı fiyatlama dolayısıyla işlem yapması halinde, GVK’nun 38, 39, 40 ve 41 inci maddelerine göre dolaylı olarak işlem yapılması gerekecektir.²²¹ Bu nedenle sermaye şirketleri dışındaki kurumlar vergisi mükellefleri ile gelir vergisi mükelleflerini de doğrudan kapsamına alan bir örtülü kazanç düzenlemesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır.²²²

Düzenlemelerin şekli bakımından karşılaştırmada tartışılması gereken diğer husus örtülü sermaye müessesidir. Transfer fiyatlandırması düzenlemeleri, örtülü sermaye (thin capitalization) için genel hatları ile uygulanabilecektir. Uluslararası düzenlemelerde örtülü sermayenin örtülü kazancın dolayısıyla transfer fiyatlandırmasının bir alt dalı gibi kabul edildiği anlaşılmaktadır. Örtülü kazanç ile ilgili düzenlemeler daha fazla kullanılmaktadır. Örtülü sermayenin sadece borçlanan mükellefe yönelik olmasına karşılık, örtülü kazancın hem borçlanan hem de borç veren mükellefe yönelik olması bu iki müessese arasında bir ayrıma işaret etmektedir. Örtülü sermayede ödenen veya hesaplanan bir faiz ret edilmektedir. Buna karşılık örtülü kazançta ise borç alan yönünden emsaline göre yüksek olan borçlanmanın maliyeti kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabul edilmekte, borç veren yönünden ise düşük olan borcun getirisi ikmal edilmektedir.²²³

²²¹ Semercigil, 1995, **a.g.e.**, s. 319

²²² Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 318, Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 17 - 18

²²³ Koyuncu, 2000, **a.g.m.**, s. 149

Bazı yazarlar bu iki müessesenin farklı olmadığını, bir arada düzenlenmesinde yarar olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre örtülü sermayeye faiz ödenmesi, diğer bir ifade ile asli sermayeye iştirak olarak nitelenen istikrazlara kar payı yerine faiz ödemesinde bulunulması, örtülü kazanç dağıtımının bir şeklidir. Aynı şekilde örtülü sermaye olarak nitelendirilmeyen ve yüksek faiz ve komisyonlarla alınan ödünç paralar için yapılan ödemelerin, emsalini aşan kısmı, örtülü kazanç dağıtımı olarak değerlendirilmektedir. Amaç ve gerekçelerindeki benzerlik nedeniyle iki müesseseyi bir arada değerlendirmek, benzer yönlerini ortaya koyarak hükme bağlamak, daha doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.²²⁴ Türk Vergi Hukukunda bu iki müessesenin ayrı ayrı düzenlenmesine karşılık bazı ülkelerinde aynı başlık altında düzenlenmesi bir eksiklik veya fazlalık olarak mütalaa edilecek bir durum olarak bakmamak gerekecektir. Düzenlemelerin her ülkenin kendi koşulları çerçevesinde şekillendiği kabulü uygundur. Benzer farklılıklar farklı hukuk dallarında da kendini göstermektedir. Örneğin İngiltere'nin yazılı bir anayasası yok iken, ülkemizin anayasası dünyanın en uzun anayasalarından birini oluşturmaktadır. Düzenlemenin şekli her ülkenin geçmiş tecrübeleri, sosyal ve ekonomik yapısıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla iki müessesenin bir arada veya ayrı ayrı düzenlenmesinin mükellef ve gelir idaresi açısından fazla bir önemi bulunmamaktadır.

3.1.2. Ayrı Varlık Yaklaşımı, Emsallerine Uygunluk İlkesi, Karşılaştırılabilirlik Analizi ve Emsallerine Uygunluğu Sağlayan Yöntemler Açısında Karşılaştırma

KVK'nunda yer alan örtülü kazanç ve örtülü sermaye ile ilgili düzenlemeler, ayrı varlık ilkesine uygun olarak düzenlenmiştir. Şirketler ile şirket ortakları ayrı ayrı kişilikler olarak kabul edilmiş, aralarındaki ticari işlemlerin emsali şirketlerle olan işlemler gibi değerlendirilmesi esası benimsenmiştir. Bu esas çalışmanın önceki bölümlerinde açıklanan OECD, BM, AB ve ABD uygulamalarına paralel olduğu sonucuna varılabilecektir.²²⁵ KVK'nun 16 ve 17 nci maddelerinde, bağlantılı şirketlerin birbirleri ile olan ticaretinde belirlenen bedellerin emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük olmaması ölçüsü getirilmiştir. Dolayısıyla mevcut düzenlemeler uluslararası alanda kabul edilen emsallerine uygunluk ilkesi paralelindedir. Ancak, emsalin ne olduğu ve nasıl saptanacağı konusunda açık bir belirleme yapılmamıştır.²²⁶ Emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük fiyat, bariz farklılık gibi subjektif kavramların objektif ölçütlere bağlanmış değildir.²²⁷ Objektif ölçütlere bağlanamaması nedeniyle

²²⁴ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s. 198

²²⁵ Veysel Erdel; Semi Okumuş, "Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Transfer Fiyatlaması", **Vergi Sorunları**, Ağustos 2002, Sayı 167, s.86

²²⁶ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 85, HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.**, s. 384

²²⁷ Uyanık, 2001, **a.g.e.**, s. 276

konu, idari uygulamalar ve yargı kararları ile ortaya konulmuştur.²²⁸ Hangi durumlarda emsali işlem veya mükellefin karşılaştırılabilir kabul edileceği mevzuatımızda açıklığa kavuşturulmamıştır. Diğer bir deyişle karşılaştırılabilirlik analizinde esas alınacak ölçütler belli edilmemiştir. Daha önce yer verildiği üzere hem OECD hem de ABD düzenlemelerinde karşılaştırılabilirlik ölçütleri düzenlenmiş olup, incelemeyi yapacak vergi memurlarına ve incelemeye muhatap olacak mükellefe bu hususta izlenebilecek bir rehber sunulmaktadır. Benzer şekilde OECD ve ABD düzenlemelerinde karşılaştırılabilir işlem ve şirket bulunmaması halinde, gerekli ayarlamalarla işlemlerin nasıl karşılaştırılabilir hale getirileceği belirlenmiştir. Mevzuatımızda ise bu konularda düzenleme bulunmamaktadır. Yapılan incelemelerde karşılaştırılabilir işlem veya firmanın tespiti, genel hükümler ve ticari teamüller dikkate alınarak inceleme elemanlarınca yapılmakta; karşılaştırılabilir işlem ve şirket bulunmadığından karşılaştırmayı sağlayacak uygun ayarlamalar yine bu memurlar tarafından yapılmaktadır. Ancak değerlendirme incelemeyi yürütenlerin kişisel değerlendirmelerine dayandığı için vergi yargısı tarafından kabul edilmeme riski bulunmaktadır.²²⁹

OECD ve ABD düzenlemelerinde, emsallerine uygunluk ilkesinin çok uluslu şirketlerin kendi grup üyeleri arasında gerçekleştirdikleri maddi varlık, gayri maddi varlık ve hizmet transferlerindeki fiyatlamaların hangi hallerde emsallerine uygun olabileceğini belirlemeye çalışmakta, özgün yöntemler geliştirmektedir.²³⁰ KVK’unda emsaline uygunluğu sağlayacak yöntemlere ilişkin açık bir belirleme bulunmamakta; uygulamada ve yargı kararlarında oluşan anlayış, daha önce ayrıntılı olarak yer verilen karşılaştırılabilir kontrolsüz fiyat yöntemi ile benzerlik göstermektedir.²³¹ Buna karşılık mevzuatımızda yer alan düzenlemeler ile yabancı mevzuat arasındaki en çarpıcı fark inceleme konusu işleme ilişkin karşılaştırılabilir bir emsal bulunmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle patent, lisans, know - how vb gayri maddi varlıkları için yapılacak ödemelerde kendini gösterecektir. Gayri maddi varlığa dayalı bu tür işlemler tamamen kendilerine özgüdür. Dolayısıyla, emsal bir işlem veya emsal bir firma bulmak imkanı çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Ancak bu sorun OECD ve diğer ülke düzenlemelerinde Kar Bölüşüm Yöntemi, İşlemsel Net Marj Yöntemi vb yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. OECD Rehberinde ve ABD mevzuatında yer alan gayri maddi varlıklarla ilgili kar esasına dayalı yöntemler KVK’unda belirlenmemiştir. Uygulama ve yargı içtihatlarında da bu konuda oluşmuş genel bir yorum bulunmamaktadır. Gelişen ekonomi içerisinde bu tarz işlemlerin sayısının hızla arttığı dikkate alındığında, mevzuatımızda bu konuda görülen eksiklik

²²⁸ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 85, HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.**, s. 384

²²⁹ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 86 - 87

²³⁰ Mehmet Aktaş, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu – II”, **Yaklaşım**, Kasım 2003, Yıl 11, Sayı 131, s.86

²³¹ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 85. HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.**, s. 384

daha fazla önem kazanmaktadır.²³² Uluslararası alanda karşılaştırılabilirlik analizinin mahiyeti, yapılma şekli, emsal bedelin tespitinde uygulanacak yöntemler konusunda ayrıntılı düzenlemelerde bulunmaktadır. Türk Vergi Sistemin uluslararası düzenlemeler paralelinde bulunmaması, örtülü kazanç kapsamında yapılacak vergi incelemelerinde sorunlara yol açılabilecektir. Gelir idaresinin işlemleri incelerken kullanacağı takdir yetkisini sınırlayacak, mükelleflerin önlerini görmelerini sağlayacak, uluslararası kabul görmüş, karşılaştırılabilirlik analizi ve emsallerine uygunluğu sağlayan yöntemlerin Türk Vergi Sistemine kazandırılması yararlı olacaktır.

3.1.3. Belgelendirme, İspat Külfeti ve Cezalar Açısından Karşılaştırma

İşlemin taraflarından birisinin ülke dışında bulunduğu durumlarda, ulusal gelir idaresi açısından en önemli sorun yurt dışındaki mükelleflerden bilgi ve belge temin edilmesinde ortaya çıkacaktır. Yurt dışında bulunan bağlı işletmeden mal ve hizmet temin edildiği durumlarda, belirlenen bedelin emsallerine uygun olup olmadığına ilişkin bilgi ve belge temini birçok durumda mümkün olamamaktadır. Bu durumda gelir idaresi mükellef tarafından kendisine sunulan bilgi ve belgelerle yetinmek durumunda kalmaktadır.²³³ Bu zorluları aşmak için ülkeler transfer fiyatlandırması vakalarını ortaya koymak için transfer fiyatlandırması ile ilgili bilgi ve belge zorunlulukları getirmektedirler. Sağlanacak bilgi ve belgelerle vergiye tabi işlemler doğru bir şekilde ortaya konmaya çalışılmaktadır. Belgelendirme kuralları genellikle OECD düzenlemeleri paralelinde olmaktadır. OECD düzenlemeleri, kaynakların etkin dağılımı bakımından hem gelir idaresi hem de mükellefler açısından bir denge kurmaya çalışmaktadır. Ülkemizde ise çok uluslu şirketlere ve yerli mükelleflere yönelik örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamalarıyla ilgili özel belgelendirme kuralları bulunmamaktadır.

İspat külfeti ile ilgili bölümde de belirtildiği gibi, ispat külfeti genellikle vergi idarelerine düşmektedir. Belgelendirme ve bilgi isteminin yerine getirilmemesi halinde ise gelir idaresinin üstüne düşen ispat yükü mükellefe geçmektedir. Bu durum ulusal gelir idaresine, uluslararası boyutu olan işlemleri incelemesinde önemli bir araç sağlamaktadır. Mevcut mevzuatımızda yurt dışı bağlantılı firmalara ilişkin özel düzenlemeler yer almadığı için, çoğu zaman yurt dışı bağlantılı işlemler örtülü kazanç ve örtülü sermaye açısından test edilmemektedir.²³⁴ Bu anlamda, ispat yükü kurallarının mükellef ile gelir idaresi arasındaki ilişkileri sağlıklı bir zemine oturtulabilmesi, doğru vergi miktarının belirlenebilmesi için belgelendirme ile ilgili özel düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Cezalarla ilgili diğer ülke uygulamalarına bakıldığında

²³² Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 86, 87

²³³ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 88

²³⁴ Korkmaz, 2000, **a.g.e.**, s. 88

Ülkelerin kendilerine has sistemleri olduğu anlaşılmaktadır. Kimi ülkelerin genel ceza sistemindeki uygulamalarının, aynen transfer fiyatlandırma vakalarına uygulandığı gözükmektedir. Bazılarında ise özel düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin İngiltere genel ceza sistemini son yıllarda yapılan değişikliklerle daha katı hale getirmektedir. Cezaların ağırlığı açısından bakıldığında ABD’nin en sert kurallara sahip olduğu gözükmektedir. Buna karşılık Hollanda gelir idaresi geniş bir yetki kullanıp ceza dahi vermeyebilmektedir. Ülkemizin sistemine bakıldığında çok uluslu şirketlerde transfer fiyatlandırmasının cezalandırılması ile ilgili özel bir düzenleme yoktur. Buna karşılık tarhiyat öncesi ve tarhiyat sonrası uzlaşma müesseseleri veya VUK’nun 376 ncı maddesindeki indirim uygulamaları, gelir idaresine cezaların indirilmesinde önemli yetkiler vermektedir.

3.1.4. Gelir İdaresinin Faaliyetleri Açısından Karşılaştırma

Konunun lkeler açısından arz ettiği önemi vurgulamak açısından değerlendirilmesinde, ülkelerin sarf ettikleri kaynaklar ve ulaşılan sonuçlar fikir vermektedir. Örneğin in Devlet Vergi İdaresi’nin (State Administration of Taxation) 1997 yılında konu ile ilgili özel inceleme elemanı sayısı 130 iken, 1999 ve 2000 yıllarında sırasıyla 500 ve 1000’e ulaşmıştır. Özellikle serbest bölgelere yakın yerlerdeki yerel vergi idareleri transfer fiyatlandırmasında daha fazla deneyim kazanmakta ve bilgisayar sistemlerini transfer fiyatlandırması incelemelerinin seçimini sağlayacak şekilde kurmaktadırlar. Bu gelişmelerin sonucunda 1993 yılında 193 olan inceleme sayısı, 1999 yılında 950’ye ulaşmıştır.²³⁵ Konuyu kendi uygulamalarında hep canlı tutan Japonya, oldukça fazla vergi incelemesi yapmaktadır. Özellikle Asya – Pasifik ülkelerine göre halihazırda yapılan incelemeler fazla olduğu gibi gelecek yıllarda daha fazla olacağı beklenilmektedir. Japon Vergi İdaresi (National Tax Authority) uluslararası vergi mfettişliğini ihdas ederek yeni bir yapılanmaya gitmektedir.²³⁶ ülkemizde gelir idaresinin konuyu önem verdiği yönünde düzenleme, uygulama ve yapılanma göze çarpmamaktadır. Gelir İdaresi konuya gerekli önem vermemesi yönündeki tercihinin sebepleri üzerinde durulması gerekmektedir. Doğrudan yabancı yatırım ihtiyacı olan ülkemizin eli bir nebze bağlı olduğu düşünülebilir. Zira sıkı düzenlemeler ve uygulamalar doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının caydırılması olasılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla Gelir İdaresinin tercihini çevreleyen koşullar izleyen bölümde tartışılacaktır.

²³⁵ Ho; Lau, 2002, **a.g.m.** s. 73

²³⁶ Lewis; Lim, 2002, **a.g.m.s.** 37 - 40

3.2. TÜRK VERGİ SİSTEMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

3.2.1. Genel Olarak

Türk Vergi Sistemi için önerilerin yer aldığı bu bölüme başlarken KVK’undaki örtülü kazanç ve örtülü sermaye ile ilgili düzenlemelerin gerekçelerine bakmak bize yol gösterecektir. Bundan yaklaşık yarım asır önce yazılmış madde gerekçelerinde aşağıdaki tespit ve görüşlere yer verilmiştir:

“Gizli (sonradan örtülü) sermaye faizleri, Gizli (sonradan örtülü) kazanç dağıtımı şeklinde ödemeler. Gizli sermaye faizi ile gizli kazanç dağıtımı, kurumlar vergisi bakımından üzerinde ehemmiyetle durulmakta olan hadiselerdir. Bilindiği gibi, kurumlar açık olarak vergi kaçakçılığı yapmazlar, daha doğrusu bünyeleri ve kuruluşları icabı yapamazlar. Buna mukabil vergi matrahını, önleyici tedbirler alınmazsa ‘gizli kazanç’ yolundan gitmek suretiyle saklamak imkanı bulabilirler. Memleketimizde bunun bariz misallerine tesadüf edilmiştir.

Bu cümleden olmak üzere, merkezleri şeklen Türkiye’de bulunan büyük bazı kurumların, hariçte bağlı bulundukları teşekküllerle olan münasebetleri üzerinden kazançların bir kısmını devamlı olarak Türkiye dışına kaydırmaya muvaffak olduklarını bir vakıa olarak zikredebiliriz. Tasarıda yer alan tedbirlerle yalnız hariçte sıkı münasebeti olan yabancı kurumların da bu yollardan gitmelerine set çekilmektedir.”²³⁷

Örtülü kazanç ve örtülü sermaye ile ilgili maddelerin gerekçelerinden de anlaşıldığı üzere bu müesseselerin konuluş amaçlarının başında, çok uluslu şirketlerin bu yolları kötü kullanmalarının önüne geçmek olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak KVK’unda yer alan örtülü kazanç ve örtülü sermaye hükümlerinin öteden beri etkili şekilde işletilememesi nedeniyle, büyük holdinglerin, çok uluslu şirketlerin ve benzeri grupların, bu alandaki boşluk ve zaafılardan istifade ile vergi kaçırma ve vergiden kaçınmaya yöneldikleri ciddi bir şüphe olarak durmaktadır.²³⁸ Bu alanda ne yapılması gerektiği sorusunun cevabının verilmesinde uluslar arası iktisadi ve politik çevrenin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göz önünde bulundurulması gereken hususlar aşağıda belirtilmiştir.

²³⁷ Bkz.: Murat Başaran; Tezcan Atay, “Kurum Fonlarının Ortaklara ve Aralarında Hukuksal ve/veya Ekonomik Bağ Bulunan Diğer Şirketlere Kullanılması Eyleminin Örtülü Kazanç Dağıtımı Merkezinde KDV Açısından Almaşık Bir Yaklaşımla Tartışılması-I ” **Yaklaşım**, Mayıs 2001, Yıl 9, Sayı 101, s.173-180.

²³⁸ Karsan, 1984, **a.g.e.**, s. 84, Gür, 1986, **a.g.e.**, s. 392

Günümüzdeki hızlı ekonomik gelişmelerle birlikte, küreselleşme ön plana çıkmakta, çok uluslu şirketlerin önemi giderek artmaktadır. Her yeni buluş, sahibine güç vermekte, rekabet hızla artmaktadır.

Ekonomik gelişmelerdeki hızlılık hukuk sistemini geride bırakmaktadır. Hukuk sistemini geride kalması hukuksal boşluklar yaratırken, ekonomik gelişmeler üzerinde dolaylı ve dolaysız etkiler yaratmaktadır. Gelişmeler, devletlerin ekonomideki rollerinin ne olması gerektiği konusundaki soruları arttırmaktadır. Devletlerin vergi gelirleri erozyona uğramaktadır.²³⁹

Çok uluslu şirketler küresel olarak faaliyet gösterirken gelir idarelerin faaliyetleri ve yetkileri ulusal düzeyde kalmaktadır. Faaliyet alanlarındaki bu belirgin farklılık kimi ülkeleri yaptıkları düzenlemelerde daha saldırgan bir hale sokmaktadır. Bazı ülkelerin gelir idareleri, vergi rekabetinde çok uluslu şirketlere karşı sert davranmaktadır.²⁴⁰ Buna örnek İngiltere gösterilebilir. İngiltere 1998 yılında getirilen yeni ceza sistemiyle, çok uluslu şirketlerin emsallerine uygun olmayan transfer fiyatlandırma beyanlarını caydırmayı amaçlamıştır.²⁴¹

Ülkelerin vergilendirme yetkilerinin dahi tartışıldığı ortamda, vergi sistemi tasarlanırken dikkate alınması gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlar uygulanabilirlik (enforceability) ve yönetilebilirliktir (administrability). Uygulanabilirlik, gün geçtikçe ortadan kalkan sınırlarda, her gün biraz daha zorlaşmaktadır. Sınırların silikleşmesi kurumlar vergisi alınmasının, sermaye üzerinden vergi alınmasının mümkün olup olmayacağını tartışmasını gündeme getirmektedir. Bu nedenle etkin bir vergi sisteminin kurulmasında ve uygulanmasında dikkate alınması gereken unsurlardan biri, ülkeler arasında işbirliğine gitmektir. Aksi takdirde her bir ülkenin sadece kendini düşünerek yapacağı uygulama ülkelere faydadan ziyade zarar verecektir. İşin özü bütün ülkelerin kazanacakları en makul çözümü bulmakta yatmaktadır.²⁴²

Ülkeler arasındaki çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarından doğacak karşılıklı ve dengeli vergi fedakarlığının rakip işletmelere sağlayacağı vergi avantajları ve belirlilik ortamı, Türk şirketleri için olduğu kadar, Türkiye'nin vergi gelirleri bakımından da olumlu sonuçlar doğurabilecektir. Yabancı sermayeye açık ve küçük çapta da olsa dış yatırımları bulunan Türkiye, konumuzla ilgili vergi sorunlarının çözümünde işbirliğinden uzak kalamayacaktır.²⁴³ Küresel ölçekte mahiyeti olan konunun, bilinçli ve planlı bir şekilde incelenmesinde ve

²³⁹ Hasan Aykın, "Yeni Ekonomi, E-Devlet ve Gelir İdaresi" **Yaklaşım**, Nisan 2001, Yıl 9, Sayı 100, s.75 - 76

²⁴⁰ The Economist, "Gimme Shelter", Jan 29 th, 2000

²⁴¹ Stanley, 2001, **a.g.m.**, s. 28

²⁴² Slemrod, 90 / 91, **a.g.m.** s. 9 - 11

²⁴³ Karsan, 1984, **a.g.e.**, s. 84 - 85

uluslararasıdaki işbirliği çerçevesinde çözümünde yarar vardır.²⁴⁴ Uluslararası alandaki işbirliği, vergi anlaşmaları ve vergi idareleri arasındaki anlaşmalar çerçevesinde yürütülen ortak çalışmalarla sağlanmaktadır. Bunların arttırılması ve alanlarının genişletilmesinde yarar bulunmaktadır.²⁴⁵

İzlenecek politikalar sadece vergi hukuku ve muhasebe disiplini ile ilgili değildir. Vergi hukukundaki ve muhasebe uygulamalarında yapılacak tercihler, diğer alanlarda izlenecek politikalarının bir uzantısı niteliğini taşıyacaktır. Ülkenin ticaret politikası, yabancı doğrudan yatırımlara sağlanacak kolaylıklar, iş hukuku, döviz sistemi ve yürütülen iş stratejileri gibi faktörler yapılacak tercihleri etkileyecektir. Ayrıca ülkenin ekonomik durumu ve dahil olduğu uluslararası kuruluşların konu ile ilgili politikaların etkisi de unutulmamalıdır. Çok faktörlü ve oynak zemine sahip olan alanda tercih yapmak uzun soluklu ve titiz bir çalışmayı gerektirmektedir.²⁴⁶

Ciddi çalışmalarla varılacak tercihler ülkenin vergi sistemini ve muhasebe uygulamalarını diğer ülkelerle uyumlaştırırken, vergi gelirlerinin artmasına da vesile olacaktır. Çok uluslu şirketlerin örtülü kazanç ve sermaye konularında incelenmesi konusunda ülkelerin bir ikilem içinde bulunduğu düşünülmektedir. Bunlar vergi gelirlerinden mahrum olmak veya doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelişindeki azalma olarak gösterilebilir. Yabancı sermayeye ihtiyacı olan ülkelerde bu ikilem had safhada hissedilmektedir.²⁴⁷

Az gelişmiş ülkelerin çoğunluğu, çok uluslu şirketlerde örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamalarını idare edememektedir.²⁴⁸ Düzenleme yapmamış ve korumasız durumda bulunan az gelişmiş ülkeler, örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamalarından olumsuz yönde etkilenmektedir. Etkin bir yöntem izlemeyen ülkeler açısından ortaya çıkacak sorunlar şu şekilde özetlenebilir: Örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamaları ülkelerin vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaktadır. Kaynakların ülkeler arasındaki dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Yabancı sermayeye ihtiyaç duyan ülkeler kaynak temininden çok kaynak çıkışı ile karşılaşmaktadırlar.

²⁴⁴ Karsan, 1984, **a.g.e.**, s. 84 - 85, Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 258

²⁴⁵ Y. Öncel, 2002, **a.g.m.** s. 12 - 13, 18

²⁴⁶ Taylor, 2002, **a.g.m.**, s. 312

²⁴⁷ Mustafa Çamlıca, “ Uluslararası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstismarı ”, **Vergi Sorunları**, Haziran 1996, Yıl 15, Sayı 93, s. 97

²⁴⁸ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 47

Vergi gelirleri azalmaktadır. Ödemeler dengesi çok uluslu şirketlerin fiyatlandırmalarından etkilenmektedir.²⁴⁹ Türkiye'nin sahip olduğu mevzuat altyapısını çok uluslu şirketlerin örtülü kazanç ve sermaye uygulamalarının incelenmesinde, kullanıp kullanmadığı konusu dikkati çekmektedir. Bunun yanıtı ise uluslararası camiadaki konumuyla yakından ilgilidir. Türkiye, yabancı sermayeye ihtiyacı olan az gelişmiş bir ülke olduğu için, çok uluslu şirketlerin uygulamaları konusunda ciddi inceleme yapacak bir konuma sahip değildir. Bu nedenle konuyu bir sorun olarak değerlendirmemekte, esnek bir uygulama takip etmekte ve çok uluslu şirketleri ülkütecek boyutlarda incelemelere girişmemektedir.²⁵⁰

Konunun tartışılmasında dikkate alınması gereken diğer bir husus Türk şirketlerinin de çok uluslu bir nitelik aldığıdır. Son yıllarda birçok Türk şirketi uluslararası boyutta iş yapmakta, Türkiye'deki ana şirket ile diğer ülkelerdeki bağlı şirketleri arasında mal ve hizmet fiyatlandırması olgusuyla karşılaşmaktadır. Yapılacak düzenlemeler sadece yabancı ülkelerin çok uluslu şirketleriyle sınırlı olmayacak, yerli çok uluslu şirketleri de kapsayacaktır.²⁵¹ Yukarıdaki genel açıklamalar çerçevesinde Türk Vergi Sisteminin değerlendirilmesi ve geliştirilen öneriler başlıklar altında aşağıda açıklanmıştır.

3.2.2. Vergi Gelirlerinin Arttırılması Açısından Değerlendirme

Transfer fiyatlandırmasından en fazla gelişmekte olan ülkelerin etkilendiği ve zararlı çıktıkları söylenebilir. Dünya ticaretini, gelişmiş ülkelerin çok uluslu şirketleri yönettiği için gelişmekte olan ülkelere ihraç edilen veya bu ülkelerden ithal edilen mal ve hizmetler, uluslararası piyasalarda yine bunların elinden geçmek zorundadır. Yani bu şirketler ihraç ettikleri mallarda monopol veya oligopol, ithal ettiklerinde ise monopson, oligopson durumundadırlar. Gelişmekte olan ülkelere mal ihraç ederken monopol fiyatlarından satmakta, ithal ederken ise diledikleri fiyatlardan almaktadırlar. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler bu manipülasyonlara karşılık korunmasız durumdadırlar. Zira gelişmekte olan ülkelerin fiyatlandırma yoluyla karlarını kendi ev sahibi ülkelere aktaracak şirketleri az veya hiç olmadığı söylenebilir. Buna karşılık sanayileşmiş ülkelerin transfer fiyatlandırması nedeniyle uğrayacakları kayıplar bu ülkelerin şirketleri tarafından yapacakları aksi yönde transfer fiyatlandırması ile etkisizleştirilmekte veya azda olsa telafi edilebilmektedir.²⁵²

²⁴⁹ Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 3, 9-10, Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 40, Her iki yazar bu paragraftaki atıf yapılan görüşlerini, transfer fiyatlandırmasını esas alarak ortaya koymuştur. Transfer fiyatlandırması ile örtülü kazanç kavramları birbirlerine yakın olmaları, örtülü sermayenin de örtülü kazancın tamamlayıcı unsuru olması nedeniyle, paragraf örtülü kazanç ve örtülü sermaye bağlamında yazılmıştır. Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 197, 256, Beylik, 2004, **a.g.m.**

²⁵⁰ Dicle, 1995, **a.g.e.**, s. 39, Erdel; Okumuş, 2002, **a.g.m.**, s. 87-90.

²⁵¹ Saraç, 2005, **a.g.m.**, s. 94.

²⁵² Şatroğlu, 1984, **a.g.e.** s. 210 - 211.

Gelişmiş ülkelerin birbirinde faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerinin uzantılarının aralarında transfer fiyatlandırma yapma imkanı geliştirmekte olan ülkelere göre daha azdır. Bunun nedeni bu ülkeler ekonomik gelişmişlik bakımından birbirine yakın olmasıdır. Malların ve hizmetlerin fiyatları birbirine yakındır. Ayrıca, aynı malların faaliyette bulunulan ülkelerde de üretilmesi rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, transfer fiyatlandırmasına gerek yoktur. Bu nedenle transfer fiyatlandırmanın amaçlarından biri geliştirmekte olan ülkeler ve bu ülkelerden ilave karlar ve kazanç transferleridir.²⁵³ Dolayısıyla çok uluslu şirketler faaliyette bulundukları geliştirmekte olan ülkelere elde ettikleri gelirleri fiyatlandırma yoluyla ülke dışına kolaylıkla çıkarabilmektedirler.

Çok uluslu şirketlerin getirdikleri doğrudan yabancı yatırımların tutarından daha fazlasını açık kar veya transfer fiyatlandırması yoluyla ülkeden çıkarmaları halinde, geliştirmekte olan ülkeden çok uluslu şirketin ana merkezinin bulunduğu ülkeye kaynak aktarması ortaya çıkmaktadır.²⁵⁴

Ülkemizin mevcut düzenlemelerinin çok uluslu şirketlerin aralarındaki mal ve hizmet fiyatlandırmalarının olumsuz sonuçlarını vergisel yönden önleyici nitelikten yoksundur. Bu zafiyet vergi gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Vergi gelirlerindeki düşüklük milli geliri de olumsuz etkileyecektir. Lisans, patent, marka gibi gayri maddi hakların bulunduğu durumlarda bu riskler daha fazla olacaktır. Çok uluslu şirketlerden alınacak vergi gelirlerinin artırılması ve milli gelir seviyesinin yükseltilmesi için örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseselerinde tadilat yapmak gereklidir.²⁵⁵ Tadilat yapılırken Türk Vergi Sisteminin olayları geriden takip eden, önleyicilik ve öngörülebilirlikten uzak bir yapıdan çıkarılması gerekmektedir.

3.2.3. Doğrudan Yabancı Sermayenin Çekilmesi Açısından Değerlendirme

Türkiye, 1996 – 2001 döneminde ortalama 1.250 milyon dolarlık doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Aynı dönemde dünyadaki doğrudan yabancı sermaye miktarı 812.387 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlara göre aynı dönemdeki yabancı doğrudan yatırımlardaki payı binde 1,5 seviyesindedir. Dolayısıyla Türkiye'nin yabancı doğrudan yatırımları yeterli bir şekilde çekemediği kolaylıkla söylenebilir. Nüfusunun önemli bir bölümü gençlerden oluşan Ülkemiz, halihazırdaki işsizlik sorununu yakın gelecekte daha fazla hissedecektir. Bu gelişimden hareketle yakın zamanda 4875 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanun yabancı sermayenin Türkiye'ye çekilmesi için çıkarılmıştır. Bu

²⁵³ Şatiroğlu, 1984, **a.g.e.** s. 211

²⁵⁴ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 197, 256

²⁵⁵ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 259

kanunla kar ve hisse transferlerinde, taşınmaz ediniminde serbestliğe gidilmiş, kamulaştırma ve devletleştirme yapılmayacağı hüküm altına alınmış, uyuşmazlılarda tahkime başvurulacağı yönünde düzenlemeler getirilmiştir.²⁵⁶

Genel olarak kabul edilen varsayım, adaletsiz, belirsiz veya sıkı transfer fiyatlandırması kurallarının doğrudan yabancı sermayeyi azaltacağı yönündedir.²⁵⁷ Bu durum mükellefler açısından vergi ihtilafları riskini arttıracaktır.²⁵⁸ Ancak transfer fiyatlarının vergileme ile ilgisi birçok ülkede hala oldukça yeni bir husus olup ülkeler bu alanda çok fazla tecrübeye sahip değildir. Bu nedenle yabancı doğrudan yatırımlar ile transfer fiyatlandırma pratikleri arasındaki ilişkiyi amprik olarak incelemek oldukça zordur. Transfer fiyatlarını vergileme uygulamalarındaki belirsizliklerin etkilerini amprik olarak ölçmek zor olsa da yabancı doğrudan yatırımları üzerinde negatif bir etkiye sahip olabilir. Yabancı doğrudan yatırımları artırmak isteyen ülkeler belirsizlikleri kaldırmak isteyebilir.²⁵⁹ Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi amacıyla uluslararası standartlara uygun, hem devlet hem de mükellefler tarafından kabul görmüş, saydam ve sınırları belirli kurallar gereklidir.²⁶⁰

Türkiye yabancı sermayenin çekilmesi ve yabancı sermaye yoluyla kalkınmayı uzun süreden beri siyasi ve ekonomik bir tercih olarak koymuştur. Yabancı sermayeyle ilgili olarak yapılan bu tercihin vergi hukukunda da yerine getirilmesi gerekmektedir. Vergi kanunların her zaman değiştirilmesine karşılık vergi anlaşmalarıyla bir takım hususların sabitlemesi, yabancı sermaye için bir güvenlik oluşturmaktadır.²⁶¹ Bu anlamda yabancı yatırımcıların önüne önceden belirlenmiş alternatiflerin konulması açısından peşin fiyatlandırma anlaşmalarının, tahkimin yapılabileceği yönünde düzenlemelerinin yapılması yerinde olabilecektir.²⁶² Şeffaf nitelikteki transfer fiyatlandırma kurallarının bulunması, Türkiye'ye yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için güven unsuru ve olumlu bir gösterge olacaktır.²⁶³

3.2.4. Vergi Sistemlerinin Uyumlaştırılması Açısından Değerlendirme

Küreselleşmenin özellikle az gelişmiş ülkeler açısından kurtarıcı olduğu kadar yıkıcı da olabileceği yönünde görüşler mevcuttur. Her iki görüşün doğru olduğu yanlar bulunduğu gibi yanlış yönleri de bulunmaktadır. Fakat genel olarak doğru olan küreselleşmenin kaçınılmaz

²⁵⁶ Doğan Alantar, “Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DDY) ve 4875 sayılı Kanun’ un Getirdiği Yenilikler”, **Yaklaşım**, Ağustos 2003, Yıl 11, Sayı 128, s. 90 – 93, 4875 sayılı Kanun 17.06.2003 tarih ve 25141 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁵⁷ Günaydın, 1998, **a.g.e.**, s.274, 277, Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 47

²⁵⁸ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 47

²⁵⁹ Günaydın, 1998, **a.g.e.**, s.274, 277

²⁶⁰ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 47, Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 47

²⁶¹ Tuncer, 1974, **a.g.e.**, s. 174

²⁶² Beylik, 2004, **a.g.m.**

²⁶³ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 250

niteliğidir.²⁶⁴ Küreselleşmenin getirdiği yenilikler karşında durmak yerine sunduğu faydalardan yararlanmak ve olumsuz etkilerinden sakınmak izlenecek yol olmalıdır. Dağılan Eski Sovyet Bloku ülkelerinin bile konumuzla ilgili adımlar attığı günümüzde AB'ne aday olan ülkemizin konunu üzerinde durmaması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.²⁶⁵

Küreselleşme üç aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada geleneksel ticari engeller ortadan kaldırılmakta, ikinci aşamada toplumsal çaba düzenleyiciliğe (regulation) ve özelleştirmeye kaymakta, son aşamada ise uluslararası koordinasyon, uyumlaştırma ve standartlaştırma önem kazanmaktadır. Özellikle vergi alanında uluslararası koordinasyon, uyumlaştırma ve standartlaştırma açısından transfer fiyatlandırması alanında atılan adımlar daha fazla önem kazanmaktadır. Uluslararası vergi uyumlaştırmaların başında transfer fiyatlandırması kuralları arasındaki uyumlaştırma gelmektedir.²⁶⁶

Bunun ilk adımı ülkeler arasında imzalan çift vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıdır. Anlaşmaların OECD veya BM Modeline benzer şekilde olması bir yeknesaklık sağlamakta yardımcı olacağı gibi uluslararası standartların içselleştirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Uluslararası modellere uygun anlaşmalar yapıldıktan sonra ulusal hukukta bunlara uygun kanun ve ikincil mevzuatın yapılması ile uyumlaştırma tamamlanmış olacaktır.²⁶⁷

OECD üyesi olmayan Rusya'nın iç hukukundaki düzenlemeler ile uluslararası kuruluşun çalışmaları benzerlik göstermektedir. Rusya'nın imzaladığı çift vergilendirmeyi önleme anlaşmaları OECD modeli esas alınarak hazırlanmıştır.²⁶⁸ Aynı şekilde çalışmanın ilgili bölümlerinde yapılan atıflarda da belirtildiği üzere Çin, OECD Modeli paralelinde kendi iç mevzuatını güncellemektedir. Ülkemiz dünyadaki tartışmaların dışında kalmaktadır. OECD düzenlemeleri ile iç hukukumuz bir arada değerlendirilip uyumlaştırılmamıştır. Hatta yarım asır önce yürürlüğe konulmuş müesseselerin üzerine fazla bir şey eklenmemiştir. Bu ataletin yanında hızlı olarak gelişen küreselleşmenin baskısı, yakın gelecekte daha fazla hissedilecektir. Bu açıdan uluslararası düzenlemeler ile iç hukukun uyumlaştırılması için bir an önce çalışmaya başlayıp yol almak gerekmektedir.

²⁶⁴ Meriç; Ay, **a.g.m.**

²⁶⁵ Uyanık, 2001, **a.g.e.**, 278

²⁶⁶ Deprez, **a.g.e.**, s. 367 - 368

²⁶⁷ Patel, Sep 2001, **a.g.m.**, s. 52

²⁶⁸ Matchekhin, Dec2001/Jan 2002, **a.g.m.**, s. 34

3.2.5. Yapılması Gereken Hukuki Düzenlemeler Açısından Değerlendirme

Vergi sistemi, mükellefler arasında adaletin sağlanmasında ve ekonomik politikaların uygulanmasında kullanılan bir maliye politikası aracıdır. Ancak bunun sağlanabilmesi, vergi kanunlarının karmaşık olmasına neden olmaktadır. Vergi kanunlarının karmaşıklığı, bunlara uyumu ve bunların uygulattırılmasını güçleştirmekte, politikaların etkililiğini azaltmakta, hem gelir idaresine hem de mükellefe ilave maliyetler yüklemektedir. Karmaşık vergi kanunları, mükellefin sisteme uyumu sağlamaya yönelik faaliyetlerini, özellikle belgelendirmeden dolayı maliyetli kılmaktadır. Buna ilave olarak mükellefin vergi kanunlarına uyumlu gibi düşündüğü hususların gelir idaresi tarafından incelenmesi ve farklı yorumlara maruz kalma riski artmaktadır. Belirsizlik kanunlara uyan mükellefleri daha temkinli ve faaliyetlerinde kısıtlayıcı etkisi olurken, diğer mükelleflere bir takım istismar olanakları sağlamaktadır. Ayrıca karmaşıklık denetim maliyetlerini arttırmakta ve denetimin doğruluğunun azalmaktadır. Karmaşık vergi kanunları bizzat vergi denetimiyle görevli olanların hata riskini arttırmaktadır. Hata riskini azaltılması da gelir idaresine maliyet yüklemektedir. Bunlar bütün vergi kanunları hazırlanırken dikkate alınması gereken genel hususlardır.²⁶⁹

Transfer Fiyatlandırması ile ilgili gerek uluslararası kuruluşların çalışmaları gerekse ülke uygulamaları vergi idareleri ile mükellefler arasında birçok sıkıntılara sebep olmaktadır. Bunların başında gerçek fiyatların tespitindeki güçlük gelmektedir. Özellikle bünyesinde gayri maddi varlık bulunan malların fiyatlarının tespiti daha fazla zorluk içermektedir. Haliyle uygulamalar vergi idareleriyle mükellefler arasında anlaşmazlıklara sebep olmaktadır. Konunun belirsizliği gelir idaresinin uygulamalarının yargıya gitmesine ve genellikle mükellef lehine sonuçlanmasına sebep olmaktadır. Örneğin, ABD Genel Muhasebe Ofisinin verilerine göre ABD Gelir İdaresi, 1987–1989 yılları arasındaki transfer fiyatlandırması ile ilgili davaların % 74 ünü kaybetmiştir.²⁷⁰

Konunun çözümünde uygulanacak hukuki kuralların oldukça ağır ve mükellefleri zorlayıcı tarzda olması halinde, çifte vergilendirme riskine ve uzun zaman alacak maliyetli incelemelere sebebiyet verebilecektir. Ortaya çıkabilecek olumsuzluklar küresel ticareti ters yönde etkileyecektir. Vergi idareleri, vergi gelirleri arttırılması ile ticari işlemlerin olumsuz yönde etkilenmemesi arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadırlar.²⁷¹ Transfer fiyatlandırmasında emsallerine uygunluk ilkesinin uygulaması, hesaplamaların sübjektifliği ve karmaşıklığı nedeniyle tek bir sonucun elde edilmesini güç kılmaktadır. Bu güçlük nedeniyle, çifte

²⁶⁹ Kate Krause, “Tax Complexity : Problem or Opportunity ?”, **Public Finance Review**, Sep 2000, Vol. 28, Issue 5, s. 412
²⁷⁰ Dicle, 1995, **a.g.m.**, s. 36
²⁷¹ Emmanuel, 1999, **a.g.m.**, s. 253 - 254

vergileendirme sorununun ülkeler arasında çözümü pek kolay olmamaktadır. OECD Modeli ve Rehberi çerçevesindeki düzenlemeler, şüphesiz ki bütün ülkeler için tam anlamıyla tatminkar bir sonuç getirmemektedir. Ancak, bir sistem oluşturulması ve böyle karmaşık bir konuda mümkün olduğunca sonuca ulaşılması açısından bu düzenlemeler son derece yararlı ve zorunlu olmaktadır.²⁷²

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye ile ticari ilişkileri fazla olan ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere'nin düzenlemelerine baktığımızda, ABD'nin OECD'ye öncelik ettiğini, diğerlerinin OECD paralelinde olduğu görülmektedir. AB uygulamaları ile ilgili bölümünde de bahsedildiği gibi Birliğin konuyla ilgili Tahkim Anlaşması dışında özel düzenlemeleri bulunmamaktadır. Birlik üyeleri konuyu bireysel olarak çözmektedirler. Bu çözümlerini yaparlarken OECD düzenlemelerini benimsemektedirler. Ülkemizin dış ticaret hacmi ile yabancı doğrudan yatırımlarının AB üyeleriyle olduğu ve AB'ye tam üyeliği yönünde tercihi bulunduğu, dikkate alındığında OECD düzenlemelerinin benzerinin Türkiye'de de yapılması olumlu bir adım olacaktır.²⁷³

Kurumlar Vergisi Sistemimizde örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseseleri mükellefe işlemlerin emsaline uygun olmaması durumunda bunun vergi hukuku bakımından kabul edilemeyeceğini ortaya koymuştur. Ancak olması gerekene nasıl ulaşılacağı konusunda yön gösterici niteliği bulunmamaktadır. Önceki bölümlerde incelediğimiz OECD ve ABD düzenlemeleri hem gelir idaresine hem de mükellefe yol göstermektedir. Bu bağlamda sorunu ihtilaflardan önce çözmeye yönelik, öngörülebilir ve mükellefi olumluya sevk eden düzenlemelerdir. Ülkemizin modeli ise ihtilafları önlemeye yönelik olmayıp işlemden sonra tepki veren bir modeldir. Tepki veren bir düzenlemeden, önlemeye dönük bir düzenlemeye geçmek yararlı olacaktır. Bu sayede, sorunlar çıktıktan sonra tepki veren vergi sistemi yerine, sorunlar çıkmadan önlem almaya dönük bir sisteme geçilmesi gereklidir.²⁷⁴ Kurulacak sistem, mükelleflerin kötü niyetli gelir aktarmaları ile iyi niyetli uygulamaları arasındaki çizgiyi ayırıcı nitelikte olmalıdır.²⁷⁵ Bu bağlamda iyi bir transfer fiyatlandırmasının aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir.

“Yöntemler mümkün olduğu kadar basit olmalı, esneklik göstermeli, dünya düzeyinde değişen iktisadi şartlara hızlı bir cevap vermeli, yönetimi kolay olmalı, satışları ve karları artırmak maliyetleri düşük tutmak için şirket grupları ve yöneticiler için bir teşvik unsuru vasfını taşımali, şirket gruplarını motive etmeli, kaynakların dağılımını ve işlerin değerlendirmesini

²⁷² HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.**, s. 395

²⁷³ HUV; TOBB, 2002, **a.g.e.** s. 411, Güner, 2004, **a.g.m.**, Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 250

²⁷⁴ Aktaş, Kasım 2003, **a.g.m.**, s. 88, Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 249

²⁷⁵ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 47

kolaylaştırmalı, kanuni alanlarda karları maksimize etmeli, hem iç hem de dışta güvenilir olmalı, içte makul ve adaletli olarak kabul edilmeli, dışta savunulabilir olmalıdır.”²⁷⁶ KVK’nun örtülü kazanç ve örtülü sermaye ile ilgili düzenlemeleri, karşılaştırılabilirlik analizi, analizin yapılma şekli, emsallerine uygunluğu sağlayacak yöntemlerin belirlenmesini sağlayacak şekilde revize edilmelidir. Yöntemlerin belirlenmesinde gelir idaresine, bağlı şirketler arasında kar ve maliyet paylaşımlarında kanuni kıstasları ortaya konularak, verilecek takdir yetkisi belirlenmelidir. Bu çerçevede VUK’nun değerlemeye dönük hükümlerinde değişikliğe gidilmeli ve ilave yöntemler getirilmelidir.²⁷⁷

Örtülü kazancın sadece sermaye şirketlerine has bir uygulama olmasının önüne geçilmeli ve diğer kurumlar vergisi mükellefleri ile gelir vergisi mükelleflerine de teşmil edilmelidir. Sermaye şirketi dışındaki diğer kurumlar vergisi mükellefleri ile gelir vergisi mükellefleri için doğrudan örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulanmasını sağlayacak mekanizmalar kurulmalıdır. Örtülü kazancın oluşması için hazine zararı oluşması yönünde gelişen içtihat uluslararası gelişmeler karşısında doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yerine örtülü kazanç veya örtülü sermayeden dolayı bir mükellefte tarhiyat yapılması halinde, muhatabında düzeltme yapılacağı anlayışı benimsenmelidir. Bu yaklaşım benimsenirken tartışılması gereken diğer husus örtülü dağıtılan kazançların ve örtülü sermaye faizlerinin kar payı kabul edilip, kar payı üzerinden ikincil tarhiyat yapıp yapılmayacağı konusu üzerinde durulmalıdır. Uluslararası alanda da örtülü dağıtılan kazançların ve örtülü sermaye faizlerinin kar payı olarak nitelendirilip vergilendirilmesi konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ülkeden ülkeye farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Uygulamasının kolaylığı ve uluslar arası çifte vergilendirmenin önlenmesi tartışmasını önüne geçilmesi bakımından örtülü dağıtılan kazançların ve örtülü sermaye faizlerinin kar payı olarak değerlendirilmemesi ve vergilendirilmesi yoluna gidilmemesi bir tercih olabilecektir. Ancak bu görüş, olayın gerçek mahiyetini yakalamamakta ve kar normal yoldan dağıtılsaydı ortaya çıkacak vergilendirmeyi ihmal ederek, vergide adalet kavramını gözardı etmektedir. Zor olmasına rağmen örtülü dağıtılan kar paylarının ve örtülü sermaye faizlerinin kar payı kabul edilerek vergilendirilmesi yoluna gidilmesi yerinde olacaktır.

Örtülü sermayede mükelleflerin önüne açmak için kabul edilebilir borç öz sermaye oranlarının belirlenmesinde fayda bulunmaktadır. Mükelleflerin faaliyette bulundukları sektörler de dikkate alınarak, belirlenecek borç öz sermaye oranının üstündeki borçlanmaların faizlerinin kanunen kabul edilmeyeceğinin şeffaf bir şekilde duyurulması birçok sorunu başlamadan çözebilecektir.²⁷⁸ Ancak sabit oranın aşılması, örtülü sermaye varlığı konusunda şüphenin

²⁷⁶ Günaydın, **a.g.e.**, s.259 - 260

²⁷⁷ Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 18

²⁷⁸ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 256 - 257

başlangıç noktası olarak kabul edilmesi ve borçlanmanın emsaline uygun olup olmadığının yine de araştırılması gerekmektedir.

Aksi takdirde mekanik oran yaklaşımıyla örtülü sermaye konusunda karar vermek, gerçekte örtülü sermaye olmayan borçları, örtülü sermaye olarak nitelendirme riskini taşıyacaktır. Gelir idaresinin mükellefler karşısında baskıcı bir tavır içine girmemesi bakımından ispat külfetinin gelir idaresinde olması esasının benimsenmesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Kendisinden istenen bilgi ve belgeleri sunmaması durumunda ise ispat külfetinin mükellefe geçmesi tabii olacaktır.

3.2.6. İdari Uygulamalar Açısından Değerlendirme

Ülkelerin konu ile ilgili olarak uluslararası alanda söz sahibi olabilmeleri ve vergi gelirlerini ve diğer ulusal çıkarlarını koruyabilmeleri için transfer fiyatlandırma vakalarını düzenli olarak izlemeleri ve mükelleflerin transfer fiyatlandırma işlemlerini değerlendirebilecek yetkili vergi memurlarını istihdam etmeleri gerekmektedir.²⁷⁹ Aksi takdirde gittikçe artan ve giriftleşen işlemlere karşı gelir idaresi en iyi düzenlemeleri yürürlüğe koysa dahi başarısız kalacaktır. Başarısızlık vergi gelirlerinin diğer ülkelere kaymasına sebep olacaktır.

Evvveli emirde VUK'nun 148 ve 149 uncu maddelerindeki bilgi isteme ile ilgili düzenlemeleri aracılığıyla çok uluslu şirketlerden bilgi isteme yoluna gidilebilir. İstenen bilgiler arasında, yapılan transferlerin cinsi, tutarları, işlem tarihleri gibi hususlar yer almalıdır.²⁸⁰ Elde edilen bu verilerle aynı Kanunun 152 nci maddesi uyarınca oluşturacak vergi istihbarat arşivinin güncellenmesi yerinde olacaktır. Bu arşivde yurt dışı fiyatlar ve para transferleri ile ilgili bilgilere yer verilmelidir. Ülkemizin imzaladığı çift taraflı vergi anlaşmalarındaki karşılıklı bilgi alış verişi konusu üzerinde daha fazla durulmalıdır.²⁸¹ Diğer taraftan Gelir İdaresi içinde ulusal ve uluslararası arası fiyatlandırmaları izleyecek bir birimin kurulması faydalı olacaktır.²⁸² Elde edilen belge ve bilgiler değerlendirmeye tabi tutulmasında, işlemlerin incelenmesinde, gelir idaresinin daha aktif bir tavır sergilemesi vergi gelirlerinin artırılması bakımından gereklidir

²⁷⁹ Belkaoui, 1991, **a.g.e.**, s. 212

²⁸⁰ Beylik, 2004, **a.g.m.**

²⁸¹ HUV; TOBB,2002, **a.g.e.** s. 410, Beylik, 2004, **a.g.m.**

²⁸² Beylik, 2004, **a.g.m.**

3.3.TÜRKİYE’DE TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYGULAMALARINDAKİ EKSİKLİKLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Gelişmiş ülkelerde Transfer Fiyatlandırması kavramı çok önemli bir yer işgal etmektedir. Türkiye’de ise Transfer Fiyatlandırması kavramı 2007 de zorunlu hale getirildi. Avrupa’da ve ABD’de ve OECD ülkelerinde bizden önce uygulandığı için bizden bu konuda mevzuat ve teknik olarak önde oldukları söylenebilir. Türkiye de Transfer Fiyatlandırması mevzuat olarak OECD kuralları alındı ve mevzuatın eksik yanları en aza indirilmiş halde Türk Vergi mevzuatına girmiş bulunmaktadır. Ancak ülke uygulamalarında ülkemizden kaynaklanan yetersizlikler var mevzuatta ve henüz bu eksiklikler transfer fiyatlandırması kavramının yeni olmasından dolayı giderilmiş değildir.

Ülkemizde transfer fiyatlandırması şu anda bu kavram muhasebeciler ile vergiciler arasında konulmuş kurallar ve mevzuat olarak algılanmış durumdadır. Aslında transfer fiyatlandırması kavramı muhatapları aslında şirketin sahipleri ve yöneticileridir. Bir malın ne kadara alınıp satılacağı şirket yöneticileri tarafından bilinir ve bu muhasebecilerin en son bilecekleri şeylerdir. Bu nedenden dolayıdır ki bu kavram şirketin kararlarını veren yöneticilerin karar vermesi gündemine girmesi gereken bir konudur. Yöneticiler tarafından bu konu ile ilgili şirket içinde mekanizmalar kurulması gerekmektedir. Ve bu kavramın uygulama nedenleri ve uygulanmadığında sonuçlarının ne olacağı şirket sahip ve yöneticilerine gerek mali otorite gerekse ticaret odaları v.s kurumlar tarafından anlatılmalıdır.Bu açıdan bakıldığında transfer fiyatlandırması uygulaması şu an için anlaşılması yetersizdir.

Ayrıca Türkiye’de şirketlerin transfer fiyatlandırması mevzuatının getirdiği kuralları uygulayacak transfer fiyatlandırması ekipleri ve bunun yanında şirketlerin bu konuda iç denetimleri ve bağımsız denetimleri yeterli değildir.

Transfer fiyatlandırması ülkemizde genelde bir takım doldurulması gereken zorunlu formlar, bilgilerin alt alta konulup asgari bilgilerle geçirtilip tamamlanmaya çalışılan bir takım prosedür olarak görülüyor. Bu anlayış ileride bir vergi incelemesinde şirketler açısından tahmin edemedikleri vergi matrah farklarıyla karşı karşıya kalabilirler. Yöneticiler tarafından bu konu iyi olarak algılanması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırması uygulaması uygulayan şirketler bunu yapmaya çalıştıklarında bu mal ve hizmetlere ilişkin bulabilecekleri emsal fiyat mevcut değildir. Türkiye’de kullanılan mevzuat hazır ve derli toplu olmasına rağmen bu mevzuatı destekleyecek ve bu mevzuatı uygulayacakları alt yapı şu an için ülkemizde mevcut değildir. Bu yüzden firmalar için en büyük

konu emsal bedel bulabilme sıkıntısıdır. Türkiye’de şirket yapılarına bakıldığında birçoğu aile şirketlerinden ve dışarıya kapalı şirketlerden oluşmaktadır. Bu yüzden mal ve hizmet alım-satımı yoğun olarak kendi aralarında olmaktadır. Bu yüzden de üçüncü bir kişiden mal ve hizmet alım-satımındaki emsal bedel oluşturacak fiyatı belirleyememektedir.

Bir diğer sıkıntı ise ülkemizde emsal bedel değeri bulmada ülkemizde bir altyapı ve bilgi bankası, bilgi havuzu mevcut değildir. Türkiye’de birçok kurum gizlilik esası altında çalıştığı için emsal bedel konusunda ulaşabileceği bir kaynak yok. Hatta pek çok firmanın başka sektörde işlem yaptığını düşünürsek bu firmalar birbirinden bilgi almak zorunda kalacak kadar zor durumda kalıyorlar. Mevzuatı yürütmekle yükümlü olan Maliye Bakanlığı bu konuda en çok finansal bilgiye sahip olan kurumdur ve bu konuyla alakalı alt yapı çalışması yapması gerekmektedir. Mükelleflerin ve herkesin ulaşabileceği kamuya açık bilgi bankaları kurulabilir. Maliye Bakanlığı kendi kaynakları, devlet istatistik enstitüsü, bir takım sanayi ve ticaret odaları ile veri konusunda işbirliği yaparak bir bilgi havuzu kurulabilir.

Yakın gelecekte bilgi bankası gerekli otoriteler tarafından sağlanamazsa ilerde transfer fiyatlandırması uygulamasıyla ilgili yapılacak vergi incelemelerinde özellikle emsal bedel üzerinde yapılacak vergi incelemelerinde, yapılacak eleştiriler pek çok vergi mükellefi tarafından yeteri kadar emsal bedel olmadığını, bu konuda alt yapının ve teknik bilginin yetersiz olduğu iddia ederek Maliye Bakanlığı tarafından yapılacak tarhiyatları düşürebilirler. Mükellefler geçmişte örtülü sermaye olarak nitelendirilip kesilen cezaları, nasıl ve ne şekilde nasıl değerlendireceğini, hangi oranların ve yöntemlerin kullanılacağını mali otorite tarafından belirtilmediği için bu cezaları Danıştay ve Vergi mahkemelerinde iptal ettirmişlerdi. Geçmişteki bu hataların tekrarlanmaması için kamu otoritesi tarafından veri bankasının ivedilikle kurulması gerekmektedir.

Avrupa’da bağımsız bir takım kuruluşlar emsal bedel konusunda belli dönemlerde bu bilgileri yayınlıyorlar ve bu bilgiler ilgili otoriteler tarafından kabul edilmektedir. Türkiye’de Maliye Bakanlığı tarafından yapılan incelemelerde ve bu incelemeler sonucu yazılan raporlarda alt yapı ve teknik olarak yetersiz olduğundan yurt dışı emsaller kullanılmaktadır. Ancak yurtdışından sağlanan bu veriler mevcut piyasa tarafından kullanılacak piyasaya uygun veriler değildir. Yazılan transfer fiyatlandırması raporlarına baktığımızda çok detaylı ve güzel bilgiler olmasına rağmen kullanılan emsal bedel son derece yetersiz olduğunu görmekteyiz.

Daha önce bahsedildiği gibi transfer fiyatlandırması konusunda Avrupa Birliği gibi birçok ülkenin deneyimlerinden yararlanılarak oluşturulan bir mevzuat olarak alındı. Ülkemizde olgunlaşmış bir mevzuata sahip olduğundan Maliye Bakanlığı kendi bürokratlarını ve

alışanlarını ciddi bir eğitimden geçirmelidir. Kavram olarak anlaşılamamış bir konunun denetimin yapmak Maliye Bakanlığı tarafından ileride yapılacak tarhiyatları doğru yapamaz, raporları hükümsüz kalacak hale getirebilir. Bu duruma neden olmamak için ciddi bir bilince sahip olunması gerekir.Şayet bu konunun bilinci hem mali idare hem mükellefler tarafından kavranamazsa, bu konu devlete ve mükellefe hiçbir faydası olmayan,kurumları tahrip eden,kurumlarla devleti mali ve yargı birimlerini karşı karşıya getiren bir kör dövüş haline gelecektir.Ayrıca bu durumdan ne firmalar oldukça yıpranır,Maliye ve Hazineye de büyük kayıplara neden olabilir.

Bir diğer konuda Türkiye’de vergi mükelleflerinin yapısına baktığımızda mükelleflerin %95’inin aile şirketi olduğunu görmekteyiz. Halka açık olmayan, aile şirketi niteliğinde olan şirket yapısının,halka açık sermaye yapısına geçmediği sürece ülkemizde vergileme ve transfer fiyatlandırması konusu sorun iştiğal edecektir.Bu konuda devletin ve mali idarenin bir takım desteği mükelleflere vermesi gerekmektedir.Örneğin,halka açılmamış aile şirketi olarak çalışan şirketlerin sermaye piyasasına girişini kolaylaştıracak mali teşvikler vermesi gerekiyor.Halka açılmak beraberinde şeffaflık getirdiği için bu başta transfer fiyatlandırması olmak üzere diğer vergi mevzuatının uygulanmasını kolaylaştırır hale getiriyor.Halka açılma ile beraberinde firmalar mali durumlarını periyodik olarak zorunlu bildirimler yaparak çeşitli kurumlara bildirmektedirler.Buda transfer fiyatlandırmasının doğası gereği istenilen şeffaflık oluşturulmuş oluyor.Türkiye’de bütün vergi mevzuatının ve transfer fiyatlandırması uygulamasının adil olarak işlemesi için bu kurumların aile firması yapısından çıkartılıp kurumsallaşmış halka açık şirket haline getirilmesi gerekmektedir. Şu an için bu konuda devletin bu konuyu teşvik edecek yeteri kadar enstrümanı mevcut olmadığı bilinmektedir. Geçmişte bu konuda bir takım vergisel teşvikler ve avantajlar verilmişti. Bu vergi avantajları sağlandığı yıllarda özellikle tevkifat oranlarında ve kurumlar vergisindeki birkaç puanlık düşürme indirimi bile birçok şirketi uzun vadede halka açılmaya yöneltmiştir. Ve şu anda o şirketler Türkiye’nin en önemli şirketleri durumuna gelmiş, vergi ödemesi açısından, kurumsal sorumluluk alma açısından hem de mevzuata en iyi uyabilen şirketler arasına girmişlerdir. Bugün ise geçmişte uygulanan vergisel ve diğer avantajlar bugün mevcut değil, var olan finansman açısından sermaye karşılama teşviki ise yetersiz kalmaktadır.

Halka açık ve halka kapalı şirketlerin beyan ettikleri vergilere bakıldığında, halka açık şirketlerin vergi ödeme konusunda açık ara önde gittikleri görülmektedir. Maliye Bakanlığı tarafından her sene sunulan verilere bakıldığında hakikaten korkunç rakamlar görmekteyiz. Türkiye’de halka açık olmayan şirketler neredeyse vergilerinin beşte birini beyan ediyor ve geri kalan kısmının bu şirketler tarafından kaçırıldığı ifade edilmektedir. Halka açık şirketlerin bu kadar pervazsız hareket etmedikleri görülmektedir. Halka açılmış, sermaye piyasalarına girmiş şirketler halka açıldığında vergi kaçırma yeteneği düşmüş olacaktır. Halka açık şirketlerin

kazanç gizleme gibi bir durumları da söz konusu olmamaktadır. Böylece hazine bu durumda gelir kazancına sahip olacaktır.

Halka açık hale gelmiş şirketler Maliye Bakanlığının denetiminden, iç denetimden ve bağımsız denetimden geçerek gerçek gelirini beyan etmek zorunda kalacaklar, mevzuata daha uygun olarak işlemlerini gerçekleştirecek, daha adil bir fiyatlandırma uygulayacaklar ve vergi gelirinin reel olarak artmasına neden olacaktır.

Ülkemizde aile şirketlerinin çoğunda karar aile tarafından alınmakta, Türk insanının yapısı gereği çok kısa vadeli düşünüldüğünden en azından şu an için Transfer fiyatlandırması konusu yeteri kadar ciddiye alınmamaktadır. Ayrıca ülkemizde kesilen vergi cezası davalarının uzun sürmesi sonucu ortaya çıkan zamanaşımından dolayı şirketler transfer fiyatlandırması konusuna yeteri kadar önem vermemektedirler ve buda büyük vergi erozyonlarına neden olmaktadır. Transfer fiyatlandırması uygulamasının başarısı için şirketlerin kurumsallaşması büyük önem taşımaktadır.

Transfer fiyatlandırması incelemelerinin ciddi olarak başlamadığını görmekteyiz. Maliye Bakanlığı da bu konuyu öğrenme aşamasında ve öğrenme amacıyla incelemeler yapmaktadır. Maliye Bakanlığı da belli bir iddiada bulunabilmesi için elinde bir takım bilgilere sahip olması gerekmektedir. Muhtemelen Maliye Bakanlığı önümüzdeki birkaç yılda kendi altyapısını kuracak ve kendi eğitim sürecini başlatacağı düşünülmektedir.

Transfer fiyatlandırmasının ülkemizde kavramına uygun bir şekilde işleyebilmesi için bu bahsettiğimiz önlemlerin alınması, altyapı ve teknik olarak önemli adımların atılması gerekmektedir. Transfer fiyatlandırması kavramı sadece bir tarafın ciddiye alıp uygulayacağı bir mevzuat olmayıp, bu konuda hem devlet, hem mükellefler ve gerekse sanayi ve ticaret odalarının transfer fiyatlandırması konusuna hakim olmaları ve bu konuda eksiklerini bir an evvel giderip, transfer fiyatlandırması konusunun adil ve düzgün çalışmasına katkıda bulunmaları gerekmektedir.²⁸³

²⁸³ İsmail, Bakit, Price WaterHouse Coopers Director, 22.05.2010 tarihli röportaj, İstanbul.

SONUÇ

Transfer fiyatlandırması başlangıçta bir işletme iktisadi kavramı olarak ortaya çıkmış ve bir işletmenin kendi bölümleri arasında uygulanacak fiyatı tespit etmek için kullanılmıştır. Uluslararası alanlarda hizmet veren işletmeler faaliyet gösterdikleri ülkeler arasındaki vergi oranlarındaki farklılıkları kullanarak, gelirlerini bağlı işletmeleri arasında kaydırarak vergi yüklerini azaltmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, transfer fiyatlaması işletmelerin kullanım amaçlarına bağlı olarak yasal olmayan yöntemler haline dönüşebilmektedir. Fakat, çokuluslu işletmelerin kompleks yapıları ve faaliyetlerin çeşitliliğinin fazla olması, işletmelerin gelirlerinin farklı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı bölümleri arasında dağılımını zorlaştırmaktadır.

Transfer fiyatlandırması nedeniyle uluslararası şirketlerle hükümetler arasında sık sık anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, şirketlerin etkin yönetimleri ile hükümetlerin egemenlik anlayışının çatışması haline gelmiştir. Hükümetlerin geniş halk kitlesinin refahı için vergi oranları ve tarifeleri üzerinde düzenlemeler yapması siyasi sorumluluklarının bir gereğidir. Bu nedenle, uluslararası şirketler bu ortam içinde faaliyetlerini sürdürmeyi kabul etmek ve vergisel ödevlerini en iyi ölçüde yerine getirmek zorundadırlar.

Bu gelişmeler neticesinde, piyasa fiyatlarından farklı olarak şirketlerin kendi genel çıkarlarını gözetmesi sonucu oluşan transfer fiyatlarının, özellikle ülkelerin vergi matrahlarını erozyona uğratması, birçok ülkenin ve OECD gibi ekonomik birliklerin bu konuda çeşitli uygulamalar başlatmasına neden olmuştur. Bu hususta, özellikle OECD tarafından hazırlanan düzenlemeler daha çok ülkelere kendi iç düzenlemelerini yaparlarken yararlanabilecekleri birer rehber niteliği taşımaktadır.

Bu noktada ülkelerin vergi idarelerinin de, ilişkili taraflar arasındaki işlemleri yakın incelemeye ve uygulanan fiyatların kontrol altına alınması gerekmektedir. OECD'nin yayınlamış olduğu rehber ile AB ve ABD uygulamaları, bu konu ile ilgili fiyatlandırmalara açıklamalar getirmiştir.

Türkiye’de uzun yıllardan bugüne transfer fiyatlaması konusuyla kısmen de olsa örtüştüğü varsayılan örtülü kazanç ve sermaye dağıtımı kavramı yerine, geç kalınmış olsa da, uluslararası kurallara uygun bir “transfer fiyatlandırması” düzenlemesi, OECD rehberinde yer alan açıklamalar dikkate alınmak suretiyle 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Yasası çerçevesinde yerine getirilmiştir.

Getirilen bu düzenleme ile var olan örtülü kazanç dağıtımı sisteminin uygulamadaki eksik ve yanlışlıklar giderilmiş ve bu sistemin çeşitli belirsizliklerinin mükellef ve mali idare arasında ihtilaflara son vermeye çalışılmıştır. Yapılan yeni düzenleme ile kazanç dağıtımının daha objektif ve doğru kurallara bağlanması, emsal fiyatların belirlenmesi konusunda mükellefe Maliye Bakanlığı ile anlaşma yapma hakkının verilmesi, ispat yükümlülüğünün mükellefe devredilmesi gibi yenilikler sunarken, bu hususla ek açıklamalara ihtiyaç gösterdiği açıktır. Ancak, yine de transfer fiyatlamasına özgü belli bir düzenlemenin yasada yer alması sevindiricidir.

Türkiye, OECD'ye ilk üyelerden olması yani konuları uluslar arası alanda değerlendirebilmesi dolayısıyla, transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemelere birçok üye ülkeden daha önce uygulamaya başlamıştır. Uzun süredir Türk Vergi sisteminde yer alan örtülü kazanç ve örtülü sermaye müesseseleri, bu alanda birçok düzenleme yapan ülkeden önce Türkiye'de bir yasal düzenlemenin yapıldığına işaret etmektedir.

Transfer fiyatlandırması yoluyla vergi güvenlik müessesesi konusundaki önemli bir boşluk kapatılmıştır. Yapılan düzenlemeler ile transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı daha önceki uygulanmış örtülü kazanç müessesesine kıyasla daha somut ve anlaşılır hale getirilmiş ve hem mükellef hem vergi dairesi açısından ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin daha ciddi ve doğru bir şekilde takip edilmesine olanak sağlamıştır.

Bunun yanında, uygulamada bazı sorunlarla da karşılaşılmaktadır. Etkin ve düzgün işleyen bir transfer fiyatlandırmasının sisteminin oluşturulması, çıkarılacak kanunların uygulayıcısı olan mali idarenin, idari ve teknolojik bakımdan güçlü olmasına bağlıdır. Bu nedenle vergi daireleri yapısal ve teknik olarak güçlendirilmeli, uygulamada karşılaşılan sorunlara daha yapıcı, ılımlı ve somut çözümler getirmeye çalışmalı, kanunları uygulayacak kamu memur ve personelinin teknik olarak uzmanlaşması sağlanmalıdır. Ayrıca transfer fiyatlandırması incelemesi yapan vergi inceleme elemanları konuyu detayıyla bilmek, inceleme yaptığı mükellefin sektörünü analiz etmek zorundadır. Bununla birlikte vergi incelemelerine yönelik geniş bir veri tabanı oluşturulmalı, uluslararası fiyatları izleyecek uzmanlaşmış birimler kurulmalıdır.

Transfer fiyatlandırması olaylarında analizin karmaşık ve zor olması, bu alanda yapılacak denetimlerin normal denetimlerden farklı kurallar ve yöntemler izlenmesine neden olacaktır. Vergi daireleri, bünyesinde transfer fiyatlandırması konusunda uzmanlığa sahip denetim elemanları istihdam etmektedir. Ülkemizde vergi dairelerinde konuya ilişkin ayrı bir bölüm ve

uzmanlar bulunmamaktadır. Uluslararası raporlarda da belirtildiği üzere, daireler genellikle yurtiçinde gerçekleştirilen işlemler iştigal etmektedir.

Diğer ülkelerin düzenlemeleri dikkate alındığında vergi kayıplarının engellenmesini sağlamak üzere, transfer fiyatlandırmasının kaydedilmesi zorunluluğu getirilmelidir. Veri mükellefleri ilişki içinde bulunduğu kişilerle gerçekleştirdikleri iş ilişkilerde ve anlaşmalarda emsallere uygunluk ilkesine riayet etmeye, bağımsız üçüncü kişi gibi davranmaya riayet etmelidir. Diğer bir ifadeyle, konuya ilişkin getirilecek belge yükümlülüğü, gerçekleştirilen ticari ilişkinin şeklini, icrasını ve iktisadi ve hukuki kapsamını ortaya koyacak şekilde ifa edilmelidir.

Sonuç olarak, transfer fiyatlandırması kavramının ülkemizde içini iyice doldurulacak şekilde eksik yönlerinin bir an önce giderilmesi, mevzuatın kolay, anlaşılır ve uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu sorunların çözümlenmesi hem vergi idaresi hem vergi mükellefleri açısından yararlı olacak, hazine zararı en aza indirilecek, firmalar açısından adil bir rekabet ortamı sağlanacak ve transfer fiyatlandırması uygulama aksaklıkları giderilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKTAS. M.; Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları, Ankara, 2004.
- ASLAN, SİNAN, “İşletmelerde Stratejik Faaliyet Bölümleri Arasında Transfer Fiyatlandırması”, Yayın: Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi, Nisan, 2004.
- BAKIT, İSMAİL, Price Water House Coopers Director, 22.05.2010 tarihli röportaj, İstanbul.
- BİÇER, R.: “Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”, Diyalog Dergisi, S. 227 (2007).
- BİÇER, R.: “Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Diğer Yöntemlerin (İşlemsel Kar Yöntemleri) Kullanımı”, Diyalog Dergisi, S. 225 (2007).
- BURSAL, N./YÜCEL, E.; Maliyet Muhasebesi ilkeler ve Uygulama, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- BÜYÜKMİRZA, K.; Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Barış Yayınevi, Ankara, 2000.
- COŞKUN ARSLAN, M.; Merkezkaç Yönetim Açısından Sorumluluk Muhasebesi ve Transfer Fiyatlamasının Üretim İşletmelerinin Performansına Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2006.
- ÇELİK, O.: “Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, S. 1, (2000).
- DOĞAN, Z./ÇÜRÜK, T.; Çok Uluslu İşletmelerde Transfer Fiyatlama Teori ve Uygulama, Baki Kitabevi, Yayın No: 31, Adana, 2002.
- DUMAN, A.: 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda Vergi Güvenlik Müesseseleri, Sirküler Raporlar Serisi, Seri No:2008-7, TURMOB Yayınları, Ankara, 27 Haziran 2008.
- FİDAN, S.: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Hazine Zararı”, Bursa Bilanço Dergisi, Ekim 2008.

GİB [Gelir İdaresi Başkanlığı] <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1236>, (erişim tarihi:12/09/2008)

GÜNAYDIN, İ.: “Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları”, Vergi Dünyası Dergisi, S. 216, (1999).

GÜRSOY, C. T.; Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

IŞIK, H.: Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, T.C.Maliye Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.

KAPUSUZÖĞLU, T.: “Transfer Fiyatlandırması Nedir?”, Vergi Dünyası Dergisi, S. 18, (2005), s. 55.

KAPUSUZÖĞLU, T.: “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak A.B.D.’de Yapılan Yasal Düzenlemeler (I)”, Vergi Dünyası Dergisi, S. 214 (1999).

KARDEŞ, S.: Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye’de Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, SPK Yayınları, Yayın No:29, Ankara 1996.

KIZILOT, S.: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Yaklaşım Dergisi, Eylül 2006.

KURT, G. ve ÜNLÜ, İ. L.: “ABD, OECD, ve Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması-I”, Mali Pusula Dergisi, S. 12, (2005).

Mali Mevzuat Platformu: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Taslak Karar ve Tebliğle İlgili Görüş ve Önerilerimiz”, http://www.istanbulymmo.org.tr/iymmo/DOSYALAR/MaliPlatform/2007_39.%20transfer%20fiyat%20-%20ortulu%20kazanc.pdf , (erişim tarihi:15/09/2007)

MISIRLIOĞLU, İ. O.: “Bölümler Arası Transfer Fiyatlaması ve Bir Uygulama”, Mali Çözüm Dergisi, S. 62, (Ocak-Şubat-Mart 2003).

NAZALI, E.: “Transfer Fiyatlandırması II”, Yaklaşım Dergisi, Yıl:15, Sayı 176, (2007), s. 128.

ÖCAL, E.: “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”, Yaklaşım Dergisi, S. 187, (2008).

ÖĞREDİK, G.: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Bakanlar Kurulu Karar Taslağı Hakkındaki Düşüncelerimiz”
http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/guray/002/#_ftnref10, (erisim tarihi: 07/06/2007).

ÖRTEN, R./KAVAL, H./KARAPINAR, A.; Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları, Gazi Kitabevi, Baran Ofset, Ankara, Mart 2007.

PAMUKÇU, A.: “Yeni K.V.K’na Göre Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Ekim 2006.

RG T. 03 Nisan 2007 S. 26482, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği.

RG T. 05 Şubat 2009, S. 27132, Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı, (2008-2010), Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No:87, Nisan 2009.

RG T. 06 Aralık 2007, S. 26722, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar (BKK 2007/12888).

RG T. 13 Nisan 2008, S. 26846, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar (BKK 2008/13490).

RG T. 18 Kasım 2007, S. 26704, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ”, Seri No:1.

RG T. 21 Haziran 2006 S. 26205, Kurumlar Vergisi Kanunu.

RG T. 22 Kasım 2008, S. 27062, 5811 s. Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun.

RG T. 22 Nisan 2008, S. 26855, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:2).

SARAÇOĞLU, F./KAYA E.: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 216, (2006).

SENALP,S.: “Örtülü Kazanç, Transfer Fiyatlandırması ve İlişkili Taraf Kavramları”,
http://www.alomaliye.com/ocak_06/sukru_senalp_ortulu_kazanc.htm, (erişim tarihi:
14/01/2008).

SOYDAN, Y. B.: “ Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 91, (1996), s. 109.

SUER, M.Z.; Avrupa Birliği’nde Vergi Uyumlaştırması ve Türk Vergi Sistemi Üzerine Etkileri, Cilt:2, İSO Yayını, Ankara, 1999.

TANER, T./ ÖNCÜ, S.; İşletmelerde Planlama-Bütçeleme-Kontrol, Emek Matbaası, Manisa, 2000.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: “Vergilendirmede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu,” TOBB Genel Yayın No: 359 –BÖM – 59, Ankara, 2001.

TÜRKKOT, M.: “Transfer Fiyatlandırması Konusunda OECD Düzenlemeleri”; E Yaklaşım, S. 155, (2005).

UYSAL, A./EROĞLU, N.; Açıklamalı ve Örnekli Kurumlar Vergisi Kanunu, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2008.

YALTI SOYDAN, B.: “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 91, (1996).

YALTI, B.: “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”; Vergi Sorunları Dergisi, S. 222, (2007).

YARADILMIŞ. H.: “Transfer Fiyatlandırması ve Bir Uygulama”,
http://www.ubdt.com.tr/sirkuler/76_HY-TRANSFER-FIYATLANDIRMASI.ppt,
(erişim tarihi: 17/01/2008).

a. Kitaplar

AKDEMİR, Seher: Küreselleşme Sürecinde İstikrar ve Yapısal Uyum Programları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.

- AKTAN, Coşkun Can SEN, Hüseyin: Globalleşme Ekonomik Kriz ve Türkiye, Tosyöv Yayınları, Ankara, 1999.
- AKTAS, Mehmet: Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulanma Olanakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2003.
- ASLAN Emrullah: Kurumlar Vergisinde Örtülü Sermaye Ve Transfer Fiyatlandırması Örtülü Kazanç Dağıtımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi SBE, Afyonkarahisar, 2006.
- AYDIN S.Mehmet: Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış, Ufuk kitapları, 1. Baskı, İstanbul, Temmuz 2002.
- AYDIN, Nurhan: “Uluslar Arası İşletmecilik”, 1. Baskı, , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1576, Eskişehir, 2004.
- BÜYÜKUSLU, Ali Rıza: Endüstri İlişkileri Boyutunda Çok Uluslu Şirketler Ve İnsan Kaynağı Yönetimi Teori Ve Uygulama, Der Yayınları 1996, İstanbul.
- EMMANUEL, R.Clive 146 MEHAFF, Messaoud : Transfer Pricing, Academic PressLtd., London, 1994.
- ERDUT Zeki: Küreselleşme Bağlamında Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye, Eylül Yayınları, İzmir, 2002.
- GÜL, H.Gökhan: Transfer Fiyatlaması Ve Türk Vergi Sistemi Yönünden Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2002.
- GÜNAYDIN, İhsan: Vergi Politikalarının Uluslararası Doğrudan Sermaye Yatırımları Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon,1998.
- ISIK, Hüseyin: Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2005/370, Ankara, 2005.

- KAPUSUZOGLU, Tuncay: Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması, 1.Baskı, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- KARLUK, Rıdvan: Uluslar Arası Ekonomi: Teori ve Politika, 6.Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2002.
- KIZILOT, Şükrü: Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002.
- KOYUNCU Mesut: Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı Ve Uluslar Arası Transfer Fiyatlandırması Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını,1.Baskı, Ankara, 2005.
- KÜÇÜKGÜNGÖR Gürkan: Transfer Fiyatlandırması: Şirket Karları Üzerindeki Etkisi ve Örtülü Kazanç Dağıtımı Açısından İncelenmesi, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü, 1998.
- METHİBAY, Yasar: İktisadi Ve İdari Bilimler Sözlüğü, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, Eylül 2001.
- ORMANOGLU, Burhan: “Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim”, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Maliye Bakanlığı, Bütçe Ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2004.
- ÖNCEL; Yenal: Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri, Yıl:2002, ss.1–19.
- ÖZBALCI, Yılmaz: Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum Ve Açıklamaları, Aralık, 1998.
- ÖZBALCI, Yılmaz: Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum Ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2002.
- ÖZDEMİR, Nazan: Bir Yönetim Aracı Olarak İşletmeciler Transfer Fiyatları Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.
- PEKER, Alparslan: Modern Yönetim Muhasebesi, Genişletilmiş 3.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.

SENYÜZ, Doğan. Açıklamalı Ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007a.

SENYÜZ, Doğan: En Son Değişikliklere Göre Türk Vergi sistemi, Yaklaşım Yayıncılık, Güncellenmiş Ve Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara, 2007b.

SENYÜZ, Doğan: Türk Vergi Sistemi Dersleri, Ekin Kitapevi, 3.Baskı, Bursa, 2006.

SEYİDOĞLU, Halil: Uluslar Arası İktisat Teori Politika Ve Uygulama, 15. Baskı, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 2003.

SOYDAN YALTI, Billur: Uluslararası Vergi Anlaşmaları, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S. İstanbul, 1995.

TANG, W.Y. Roger: Multinational Transfer Pricing-Canadian & British Perspectives, Butterworths-Toronto, 1981.

b. Makale ve Bildiriler:

ACKERMAN, Robert E. HOBSTER, John LANDAU, Jerome :“Managing Transfer Pricing Audit Risk”, **HCPA Journal**, Feb 2002, Vol. 72, Issue 2.

BAS Kadir : “İşletmelerde Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Taslağı Ve İşletmelere Etkileri”, <http://www.vergiportali.com/doc/15mart/15martKB.pdf>

BEYLİK, Ali: Uluslar Arası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler”, **E-Yaklaşım**, Sayı:17, (Aralık 2004).

BİÇER, Ramazan: “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Serbest Bölgeler Yurt İçinde Mi Yoksa Yurt Dışında Mı Sayılacak?”, **Vergici Ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı:240, Nisan 2008.

BOZKURT, Veysel: “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, **İş Güç Dergisi**, <http://www.isguc.org/vbozkurt.htm>, (05.05.2006).

- CRAVENS, S.Karen: “Çok Uluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamının Rolü”, (Çev. İhsan GÜNAYDIN), **Vergi Sorunları**, Sayı:141, (Haziran 2000).
- CRAVENS, S.Karen: “Examining The Role Of Transfer Pricing As A Strategy For Multinational Firms”, **International Business Review**, Vol.6, No.2, 1997.
- ÇELİK, Orhan: “Uluslar Arası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, **Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:1, Nisan 2000,
- DEMİR, Şeref : “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 215, Ağustos 2006, ss160-171.
- DODSWORTH, Lindsay HOBSTER, John : “Global Warming”, Accountancy, April, 1996.
- DUMAN, Aysel: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında düzeltme işlemlerinin örnek üzerinde irdelenmesi”, **Vergi Sorunları**, Sayı:234, (Mart 2008).
- ELELE, Onur: “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler Ve Sorular”, **Yaklaşım**, Sayı.184 (Nisan 2008).
- ERNST & YOUNG: “2005–2006 Global Transfer Pricing Surveys; Global Transfer Pricing Trends”, Practices, and Analysis, November.
- ERNST & YOUNG: “Transfer Pricing 1999 Global Survey: practices, perceptions and trends”, **Tax Analysts Special Reports**, 19 Nov 1999.
- GENÇYÜREK, Levent: “Kurumlar Vergisi Kanununda Örtülü Sermaye”, **Vergi Sorunları**, (Haziran 2000), Sayı:141.
- GÖKDERE, Ahmet: “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, **Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:1, Ankara, 2001.
- GÜNAYDIN, İhsan: “Uluslar Arası Transfer Fiyatlamının Vergisel Amaçları”, **Vergi Dünyası**, Sayı:216, (Ağustos 1999).
- GÜNER, M. Fatih: “Örtülü Kazanç Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması ve OECD Transfer Fiyatı Belirleme Yöntemleri”, **E-Yaklaşım**, Sayı:141, (Eylül 2004).

HATUNOGLU, Zeynep: “Çok Uluslu Şirketler, Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:78, Kasım-Aralık 2006.

İYMMO: “Yeni Kurumlar Vergisi Taslağında Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Düzenlemelere İlişkin Rapor” İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası,, İstanbul, 15 Mayıs 2006.

KAPUSUZUOĞLU, Tuncay: “Transfer Fiyatlandırması nedir”, **Vergi Dünyası**, Sayı:205, (Eylül 1998).

KAPUSUZUOĞLU, Tuncay: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı:296, (Nisan 2006).

KAPUSUZUOĞLU, Tuncay: “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak ABD’de Yapılan Düzenlemeler-II”, **Vergi Dünyası**, Sayı:215, Temmuz 1999.

KARAPINAR, Aydın BAYIRLI, Rıdvan: “Örtülü Sermayede Kanunen Kabul Edilmeyen Gider Tutarının Hesaplanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:78.

KIZILOT, Şükrü: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanununda Örtülü Sermaye”, **Yaklaşım**, Sayı:164, (Ağustos 2006a).

KIZILOT, Şükrü: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanununda Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Yaklaşım**, Sayı:165, (Eylül 2006b).

KULA Ferit: “Uluslar Arası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003.

KURT Günseli ÜNLÜ Levent: “ABD, OECD ve Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması-I”, **Mali Pusula**, Sayı:12 (Aralık 2005).

KURTÇU Zeki YILMAZ G. Hülya: “Transfer Fiyatlandırması Geliyor”, **DELOITTE**, <http://www.verginet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/TransferFiyatlandirmasiGeliyor.pdf>. (05.10.2006).

LEWIS, David L_M, Lisa: “How Companies Approach Transfer : Pricing in Asia Pasific”, **International Tax Review**, Sep 2002 Vol.13, Issue 8.

NAZALI, Ersin: “Transfer Fiyatlandırması-III”, **Yaklaşım**, (Eylül 2007), Sayı:177.

OECD : “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Vergi Rehberi- I”, (Çeviren: İstanbul YMMO),
Mali Platform Dergisi, Sayı:13, Ocak 2007a.

OECD : “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Vergi Rehberi II”,(Çeviren: İstanbul YMMO),
Mali Platform Dergisi, Sayı:14, Şubat 2007b.

OECD : “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Vergi Rehberi III”, (Çeviren: İstanbul YMMO),
Mali Platform Dergisi, Sayı:15, Mart 2007c.

OECD: “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Vergi Rehberi IV”, (Çeviren: İstanbul YMMO),
Mali Platform Dergisi, Sayı:15, Nisan 2007d.

OECD: “Issues in International Taxation: International Tax Avoidance and Evasion”, Paris: OECD,
1987.

PAZARÇEVİREN S.Yüksel AYGEN, Filiz: “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması
Manipülasyonları ve Konunun Türkiye Açısından İrdelenmesi”, **Mali Çözüm**, Sayı:71,
Nisan-Mayıs-Haziran 2005.

SARAÇ, Mehmet: “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu
konuda Yasal Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası**, Sayı:282, (Şubat 2005).

SARAÇOĞLU, Fatih KAYA Ercan: “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Ve Transfer Fiyatlandırması
Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Sorunları**, Sayı:216, (Eylül 2006).

SAVAS H.Hüseyin : “Örtülü Sermayede Borçlanma, Kur Farkı, Tahvil İhracı ve Karşılaşılan
Sorunlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:7, Sayı:77, Mayıs 1999.

SHAPIRO, Alan C.: “Foundations Of Multinational Financial Management Poston, 1991.

TANRIKULU Abdurrahman TUZCUOĞLU B.Canan: “Çokuluslu Şirketlerde Örtülü Sermaye”,
Yaklaşım, Yıl:4, Ağustos 1996, Sayı:44.

TOKOL; Aysen: “Çok Uluslu Şirketler Ve Endüstri İlişkileri İlişkilerine Etkileri”, **İş Güç Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 2000.

TÜRKKOT Mustafa: “Transfer Fiyatlandırması Konusunda OECD Düzenlemeleri”, **E-Yaklaşım**, Sayı:155, (Kasım 2005).

YAKAR Soner ÜNAL, N.Elif: “Transfer Fiyatlama Ve Çok Uluslu İşletmeler Açısından Bir Değerlendirme”, **Vergi Sorunları**, Sayı:222, Mart 2007.

YALÇIN, Hasan : “Örtülü Kazanç Dağıtımı”, **Vergi Dünyası**, Sayı:124, (Aralık 1991).

YALTI SOYDAN, Billur: “Çok Uluslu İşletmeler Ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi sorunları**, Sayı:91, (Nisan 1996)

YETKİNER, Erkan: “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Belgelendirme”, **Vergi Dünyası**, Sayı:315, (Kasım 2007).

YILDIRIM, Ali Haydar: “Transfer Fiyatlandırmasına Yönelik Düşünceler”, **Vergi Sorunları**, Sayı:228, Eylül 2007.

c. Internet

(<http://www.istanbulymmo.org.tr>).

<http://www.dtm.gov.tr>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detay&dil=TR&yayinid=1131&icerikid=1237&from=home>

<http://www.istanbulymmo.org.tr/iymmo/DOSYALAR/Maliplatform/53.%20transfer%20fiyatlamasi%20yoluyla%20ortulu%20kazanc%20dagitimi.pdf> (20.11.2006).

http://www.muhasabenet.net/makale_ibrahim_guler_transfer%20fiyatlandirmasi%20yoluyla%20or

<http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR KOD=92563&YZR KOD=156> (18.03.2008).

<http://www.tumgazeteler.com>.

İYMMO :“Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”,2006,

ÖCAL, Erdoğan : “Yeni Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Karşılaşılması Beklenen Sorunlar”, Dünya Online, http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=276205&dept_id=80 (28 Aralık 2006).

[tulu%20kazanc%20dagitimi.html](http://www.istanbulymmo.org.tr/iymmo/DOSYALAR/Maliplatform/53.%20transfer%20fiyatlamasi%20yoluyla%20ortulu%20kazanc%20dagitimi.html) (01.12.2006).

www.oecd.org.

d. Kanun ve Tebliğler

Medeni Kanun – Nr:4721, (22.11.2001)

Resmi Gazete, 24790 (19 Haziran 2002)

Resmi Gazete, 25141 (17 Haziran 2003)

Resmi Gazete, 26205, (21 Haziran 2006)

Resmi Gazete, 26250 (05 Ağustos 2006)

Resmi Gazete, 26704 (18 Kasım2007)

Resmi Gazete, 26722 (06 Aralık 2007)

Resmi Gazete,7229 (10 Haziran 2006)

T.C. 1982 Anayasası_Nr:2709 (07.11.1982)

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ,(Resmi Gazete, 26704 no, 18.Kasım2007)

e. Danıştay Kararları

Danıştay 3. Dairenin 07.05.1998 tarih ve E.1997/293, K.1998/1650 Sayılı Karar.

Danıştay 13. Dairenin 12.01.1976 tarih ve E.1975/1851, K.1976/39 Sayılı Karar.

Danıştay 13. Dairenin 12.01.1976 tarih ve E.1975/1891, K.1990/1057 Sayılı Karar.

Danıştay 4. Dairenin 23.03.1990 tarih ve E.1989/1939, K.1990/1057 Sayılı Karar.

Danıştay 4. Dairenin 25.04.1995 tarih ve E.1994/2111, K.1995/1899 Sayılı Karar.

Danıştay 9. Dairenin 23.10.1997 tarih ve E.1996/3270, K.1997/3335 Sayılı Karar.

Danıştay 11. Dairenin -----E.1996/4204, K.1997/3008 Sayılı Karar.

Danıştay 11. Dairenin -----E.1998/1200, K.1999/3697 Sayılı Karar.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, (www.gib.gov.tr).

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun Gerekçesi, (www.gib.gov.tr).

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar, (www.gib.gov.tr).

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel.

Tebliğ (Seri No:1 ve 2), (www.gib.gov.tr).

Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Formun Doldurulması Hakkında Sirküler, (www.gib.gov.tr).

ADAMS; Coombes, Global Transfer Pricing: Principles and Practise, LexisNexis, Aktaran: Hüseyin Işık, UK, 2003.

ALTAŞ, Soner. “Ülkemizde Holding Şirketleri Uygulaması”, Yaklaşım Dergisi, Ağustos 2002.

ANDAR, Ader, “Çok Uluslu İşletmelerde Transfer Fiyatlandırması”, Vergi Dünyası, Sayı 324, Ağustos 2008.

ANDERSON Philip, “PATA Transfer Pricing Package”, Asia Pasific Tax Bulletin, Temmuz-2003
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/IBFD/UNPAN014021.pdf>
(17.12.2009).

BAHAR, C. Okan. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Hazine Zararı Kriteri”, Yaklaşım Dergisi, Mayıs 2009.

Benveniste, Gressi. “Transfer Fiyatlamasında Ön Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreements) ve Türk Vergi Mevzuatındaki Düzenlemeler”.
[http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20Fiyatlamas%C4%B1nda%20%C3%96n%20Fiyatland%C4%B1rma%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1%20\(Advance%20Pricing%20Agreements\)%20ve%20T%C3%BCr](http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20Fiyatlamas%C4%B1nda%20%C3%96n%20Fiyatland%C4%B1rma%20Anla%C5%9Fmalar%C4%B1%20(Advance%20Pricing%20Agreements)%20ve%20T%C3%BCr)

[k%20Vergi%20Mevzuat%C4%B1ndaki%20D%C3%BCzenlemeler%20Gressi.pdf](#),
(12.12.2009)

BİÇER, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulama Rehberi”, Türmob Yayınları.

BİÇER, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulaması ve Kullanılan Yöntemler”, Mali Pusula, Sayı:28, Nisan 2007.

ÇAMLICA, Mustafa: “Uluslararası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstismarı”, Türkiye III. Vergi Kongresi Türk Vergi Sisteminin Uluslararası Boyutları, Emre Matbaası, İstanbul 1996.

CHENG, Hua Chen, “Case Study Application of VSM to Transfer Pricing”, Systemic Practice and Action Research, Vol.18, No.4, August 2005.

Code of Conduct on Transfer Pricing Documentation in the European Union
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/company_tax/transfer_pricing/forum/MEMO-05-414-en.pdf (10.12.2009).

ÇAK, Murat. “Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlandırması ve Vergilendirme”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2008.

ÇELİK, Orhan. “Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Nisan 2000.

DOĞAN, Gülçin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve İlişkili Kişi Kavramı”, Yaklaşım Dergisi, Aralık 2006, Sayı: 168.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
http://www.deik.org.tr/pages/TR/DEIK_CokTaraflıKuruluslar.aspx?ctID=4&IKID=10,
(10.09.2009)

DURAK, M.Akif. Ökten, Rezan. “Royalty Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Açısından İncelenmesi”, Vergi Sorunları Dergisi, Mart 2008, Sayı:234.

ELELE, Onur. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”, Vergi Dünyası, Şubat 2008, Sayı:318.

ELELE, Onur. “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorular”, Yaklaşım Dergisi, Nisan 2008, Sayı:184.

ERDEL, Veysel, Okumuş, Sami. “Uluslararası Transfer Fiyatlaması”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 166, Temmuz 2002.

Ernst&Young International Tax Alert, “Russia releases new draft transfer pricing law”, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ITS-2009-11-13-EN/\\$FILE/ITS-2009-11-13-EN.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ITS-2009-11-13-EN/$FILE/ITS-2009-11-13-EN.pdf), (10.12.2009).

ERNST & YOUNG, “2009 Global Transfer Pricing Survey”, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/\\$FILE/Ernst%20&%20Young%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2009_Global_transfer_pricing_survey/$FILE/Ernst%20&%20Young%202009%20Global%20transfer%20pricing%20survey.pdf)

ERNST&YOUNG Global Transfer Pricing Survey 2007-2008.

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Precision_under_pressure/\\$FILE/Precision_under_pressure.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Precision_under_pressure/$FILE/Precision_under_pressure.pdf).

ERNST & YOUNG, “Transfer Pricing Preference Guide” [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Transfer_pricing_global_reference_guide/\\$FILE/Transfer_Pricing_Reference_Guide.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Transfer_pricing_global_reference_guide/$FILE/Transfer_Pricing_Reference_Guide.pdf).

ERSOY, Adnan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Düzeltme İşlemleri”, Vergi Dünyası, Sayı: 317, Ocak 2008.

EU Transfer Pricing Documentation, http://www.pwc.com/en_BE/be/transferpricing/eutpdflyer-pwc-06.pdf (11.12.2009).

GIANFRANCO Peracin, “Transfer Pricing: The Growth of International Trade and the Development of Tax Laws and Practices in Europe and the World”, International Tax Review, Sayı:36, 2008.

GÜMÜŞ, E ve S. Bilge; “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Vergi Güvenlik Önlemleri ve Gerekliklikleri”, Vergi Sorunları, Sayı 219, Aralık 2006.

GÜNDÜZ Zeki, “Halka Açık AŞ’lerde Transfer Fiyatlarında Değerleme Yaptırma Zorunluluğu Unutulmamalı”, Dünya Gazetesi, 26.12.2008.

GÜNGÖR, Feridun ve Hakan Orhan. “Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-I”, Yaklaşım Dergisi, Eylül 2009.

GÜNGÖR, Feridun ve Hakan Orhan. “Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-II”, Yaklaşım Dergisi, Ekim 2009.

GÜZELDAL, Ömer. “Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler”, Vergi Dünyası, sayı:317, Ocak 2008.

Internal Revenue Code Section 6662, <http://www.ustransferpricing.com/S6662.html> (10.12.2009)

International Tax Review, “OECD Releases New Transfer Pricing Guidelines”, International Tax Review, Ekim 2009.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Hazine Zararı Aranmasının Sakıncaları”, Vergi Dünyası, Sayı:323, Temmuz 2008.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Dünyası, Nisan 2006, Sayı: 296.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay. “Vergisel Yönden Transfer Fiyatlandırması”, İstanbul, Oluş Yayıncılık, 2003.

KAPUSUZOĞLU, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Nedir?”, Vergi Dünyası Dergisi, Eylül-1998.

KAVAK, Ahmet. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, İstanbul YMM Odası, 21.02.2008

(<http://www.istanbulymmoo.org.tr/iymmoo/DOSYALAR/Pdf/iymmoo%202008.02.21%20Ahmet%20Kavak.pdf>), (19.11.2009).

KARTAL, Zihni. “Transfer Fiyatlandırması Nasıl Belgelenir?”, Vergi Dünyası, Sayı:317, Ocak 2008.

KOZANLI, Yalçın. “Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirme Düzeni (Almanya Örneği)”
http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20%20Fiyatland%C4%B1rmas%C4%B1nda%20Belgelendirme%20D%C3%BCzeni_SYalcin.pdf, 27.11.2009).

KPMG, “Transfer Pricing Documentation:2008”,
http://www.kpmg.be/dbfetch/52616e646f6d4956f090502028a923b982d1cabb37e89c6b68cccc844bcfcdd7/transfer_pricing_documentation_in_belgium_july_2008_.pdf,
(28.11.2009).

KPMG Global Transfer Pricing Review, <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=174&Item=5627>

KPMG, “Transfer Pricing Documentation:2008”,http://www.kpmg.be/dbfetch/52616e646f6d4956f090502028a923b982d1cabb37e89c6b68cccc844bcfcdd7/transfer_pricing_documentation_in_belgium_july_2008_.pdf, (28.11.2009).

KÜÇÜK, Sema. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-I”, Yaklaşım Dergisi, Haziran 2009.

KÜÇÜK, Sema. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-II”, Yaklaşım Dergisi, Temmuz 2009.

LAUDER J.Norma; Aud F.Ernest Jr., "Intercompany Pricing: Getting It Right and What Happens If You Dont", Taxes : The Tax Magazine, December 1994.

LEVEY, M.M., Wrappe S.C., Chung K..“Transfer Pricing:Rules, Compliance and Controversy”, CCH (a Wolter Kluwer Business), Second Edition, Chicago 2007.

OECD, “Transfer Pricing and Multinational Enterprises”, Paris, 1979.

OECD, “Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises: Three Taxation Issues”, Paris, 1984.

OECD, “Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations”, Paris, 1995.

OECD, “Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations”, Paris, 1995.

OECD, “Transactional Profit Methods Discussion Draft for Public Comment”, 25 Ocak 2008, <http://www.oecd.org/dataoecd/18/48/39915180.pdf> (11.09.2009).

OECD, Country Profile:Italy, Şubat 2009, <http://www.oecd.org/dataoecd/19/19/37837259.pdf> (Çevrimiçi).

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük”, Yaklaşım Dergisi, Ekim 2009, Sayı:190.

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması Bilgi Formunun Düzenlenmesi”, Yaklaşım Dergisi, Nisan 2008, Sayı:184.

ÖCAL, Erdoğan. “Yıllık Transfer Fiyatlandırması Raporu”, Yaklaşım Dergisi, Mayıs 2008, Sayı:185.

ÖCAL, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”, Yaklaşım Dergisi, Temmuz 2008, Sayı:187.

ÖNCEL, Yenal.“Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergilendirme”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 41. Seri, İ.Ü., İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Yayın No. 4375/571-86, İ.Ü. Basım ve Yayınevi, İstanbul-2003.

OOSTERHOFF, Danny.“Global Transfer Pricing Trends”, International Transfer Pricing Journal, Mayıs/Haziran 2008.

ORKUNOĞLU, Işıl Fulya. “Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Seçimi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:242, Kasım 2008.

Pacific Association of Tax Administrators (PATA) Transfer Pricing Documentation Package, <http://www.transferpricing.ca/downloads/pata.pdf> (17.12.2009).

Plasschaert, Sylvain. Transnational Corporations: Transfer Pricing and Taxation”, The United Nations Library on Transnational Corporations, Volume 14.

Transnational Corporations and Management Division, Department of Economic and Social Development, London, New York, Aktaran: Hüseyin Işık, 1994 Editör: Plasschaert, a.g.e., 1994.

PricewaterhouseCoopers, “International Transfer Pricing 2009”,
<http://www.pwc.com/gx/en/international-transfer-pricing/index.jhtml>.

PRZYSUSKI, Martin. “Transactional Profit Methods-A Practitioner’s Response”, Tax Planning International Transfer Pricing, Ekim-2008.

RALPH DAUTEL; Jochen Murach; Alexander Pupeter, “Thin- Capitalization Amendments Affect Financing Arrangements” International Tax Review, Aktaran: Hüseyin Işık, Oct 2004, Vol.15, Issue 9.

SARAÇ, Mehmet. “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Düzenlemeler”, Vergi Dünyası, Şubat 2005, Yıl: 24, sayı: 282.

SNOWDON, Catherine. “Battered and Bruised But Still Standing”, International Tax Review, Eylül 2009.

<http://www.internationaltaxreview.com/Default.asp?Page=5&ISS=25471>.

SPORKEN; Vogele; Bader; Luquet; Laisney; Musgrave, “Transfer Pricing in Europe : OECD Versus Local Practice”, International Tax Review, Aktaran: Hüseyin Işık, Oct 2001, Vol.12, Issue 9.

SWINNERTON, Kim. “1994 Final Transfer Pricing Regulations of US”, Multinational Business Review, Aktaran: Hüseyin Işık, Spring, Vol.5, Issue:1.

SUMAY, Serdar. “Transfer Fiyatlandırmasında Dökümantasyon Yükümlülüğü”,
<http://www.vergidegundem.com/files/makale1.pdf> (09.11.2009).

SUMAY, Serdar. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları”
http://www.vergidegundem.com/files/DisEmsallerinTespiti14_09_2009.pdf,
(11.11.2009).

ŞEKER, H.Nezih. “Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemesi”, İstanbul, Beta Basım Yayım A.Ş., 1994.

- TANRIKULU, Salih. "Transfer Fiyatlandırmasında İdare İle Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:232, Ocak 2008.
- TAVUZ, Akın. "Önceden Fiyatlama Anlaşmaları", Vergi Dünyası, Sayı: 310, Haziran 2007.
- TEZEL, Adnan. "Türk Vergi Hukukunda İspat ve Delil Sistemi", Yaklaşım Dergisi, Ağustos 1997
- TUNÇ, M. Akif. "Transfer Fiyatlandırmasında Dış Emsal Tespiti", Yaklaşım Dergisi, Ağustos 2009, Sayı:200.
- UFUK, M.T. "5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, Ağustos 2006, Sayı:220.
- UFUK, M.T. "5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı 40, Nisan 2007.
- UNCTAD, Transfer Pricing, New York and Geneva, 1999, Unctad Series on Issues in International Investment Agreements, Aktaran: Hüseyin Işık, United Nations, 1999.
- UNWİN, Miles. "Transfer Pricing Documentation Fails Harmony Test", International Tax Review, Temmuz-Ağustos 2006.
- VİCTOR, H. M, Harlow H. H, Chun W. Y; "International Transfer Pricing: Practical Solutions for Intercompany Pricing-Part II", International Tax Journal, Winter 2003.
- YAKIŞIKLI, Ramazan. "Kazancın Örtülü Olarak Dağıtıldığının Kabulünde Hazine Zararının Doğması", Vergi Dünyası, Kasım 2008.
- YAZAR, Feyyaz. "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları", Vergi Dünyası, Sayı:317, Ocak 2008.
- ZETTER, Martin. "Transfer Pricing And The New Economics", International Tax Review, Kasım 2009.